

Elitidrottsbubblans koder

Hur beskriver elitidrottare sin livsvärld och hur kan man förstå att vissa elitidrottare dopar sig och andra inte?

Caroline Lundahl

Masteroppgift i kriminologi

Det juridiske fakultet

Institutt for kriminologi og retts sosiologi

UNIVERSITETET I OSLO

22. maj 2018

Elitidrottsbubblans koder

Hur beskriver elitidrottare sin livsvärld och hur kan man förstå att vissa elitidrottare dopar sig och andra inte?

© Caroline Lundahl

2018

<http://www.duo.uio.no>

Tryck: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammandrag

Titel: Elitidrottsbubblans koder: *Hur beskriver elitidrottare sin livsvärld och hur kan man förstå att vissa elitidrottare dopar sig och andra inte?*

Av: Caroline Lundahl

Handledare: Sébastien Tutenges

Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Det juridiske fakultet

Universitetet i Oslo

Vår 2018

Detta arbete syftar till att undersöka hur elitidrottare beskriver sin livsvärld och hur man kan förstå att vissa elitidrottare dopar sig och andra inte. Trots stora insatser i slutet av 1900-talet och början av 2000-talet kom nya dopingskandaler och doping ser ut att ha blivit ett allt större hot för elitsporten de senaste 20 åren. De senaste årtiondena har haft en exceptionell ökning av studier vars mål är att identifiera riskfaktorer för doping i sport. Trots en växande andel forskningslitteratur om sport har elitidrottare ofta framställts på en abstrakt teoretisk nivå som inte prioriterar elitidrottarnas egna erfarenheter, vilket kan distansera oss från dem. Metoden i detta arbete är därför ett fenomenologiskt och holistiskt tillvägagångssätt som försöker ge rum för erfarenhet i syfte att förstå vad det innebär att leva som elitidrottare och därmed förstå doping i elitidrott. Arbetet består av intervjuer av både dopade (N=3) och icke-dopade (N=6) norska och svenska individuella elitidrottare. Avsikten med att ha både dopade och icke-dopade elitidrottare är att kriminologin traditionellt haft en stark fokusering på de avvikande subjekten för att förstå avvikande beteende. Genom intervjuer av både dopade och icke-dopade elitidrottare önskar arbetet att bidra med en ytterligare dimension för att förstå doping i elitidrott.

Eftersom att användning av doping bryter mot såväl formella sportsliga regler, som nationell lagstiftning, är de dopade elitidrottarna i detta arbete avvikande från både antidopingstadgar och enligt lag, och per definition kriminella. Användning av doping kan även förstås som en icke ifrågasatt acceptans av samhällets och sportens oformella normer om hårt arbete, tävling och prestation (Coakley & Pike, 2014 s.152). Atleter kan då vara avvikande genom att överdriva sportetikens positiva normer till den grad att beteendet blir destruktivt. Detta är ett framträdande perspektiv i arbetet och en teori som främst belyser kulturens påverkan på elitidrottarna. I tillägg används fenomenologi, teori om byte av normativa koder och post-subkulturell teori för att belysa hur elitidrottarna alltid har ett val som kreativa självbestämmande aktörer. Sammantaget framhäver de teoretiska bidragen hur aktör och struktur är ömsesidigt beroende av varandra och att doping i elitidrott är något som bör förstås i ljus av elitidrottarnas egna val i kombination med kulturell påverkan.

Intervjuerna med elitidrottarna visar tendenser för vad som kan vara kritiska faktorer, men också skyddande, i förhållande till användning av doping. Elitidrottarnas livsvärld beskrivs som en utmanande livsvärld av både de dopade och icke-dopade informanterna. Utmaningarna finns både på ett fysiskt och ett psykiskt plan. Resultaten visar tendenser till att de icke-dopade elitidrottarna jobbat mer med sitt mentala välmående under sina aktiva karriärer än de dopade, något som kan ha hjälpt dem att hålla en medvetenhet runt livsstil och välmående. Flera av de icke-dopade elitidrottarna ser även ut att ha hållit en viss distans till elitidrotten och dess normativa koder och ideal och inte involverat sig totalt i denna livsvärld. Detta är en kontrast till samtliga dopade som på olika sätt och av olika anledningar involverat sig i elitidrotten i den grad att det blivit deras allt. Doping har kommit in i bilden av olika anledningar och i olika situationer, men kan för samtliga dopade förstås i samband med en djup involvering i sportens normer.

Baserat på analysen av datamaterialet argumenterar jag för att fler repressiva kontrollsysteem för doping inte kommer eliminera det självdestruktiva och farliga beteendet som karaktäriserar stora delar av sporten idag. I stället behöver vi mindre idealisering av elitidrottare som uppvisar gränslös hängivenhet, perfektionism och risktagande. I en samtid som fokuserar allt mer på utveckling och prestationer, behövs nya normer och riktlinjer som främjar medvetenhet om gränser och som motverkar att fysiska skador och mental ohälsa ignoreras. Det behövs fokus på hur man bygger upp hälsosamma sportmiljöer som inte uteslutande uppmuntrar elitidrottarna till att fokusera på sporten, utan även uppmuntrar dem till att bygga upp ett liv utanför elitidrotten så att detta inte är det enda de involverar sig i.

Förord

Tack till min handledare Sébastien Tutenges för konstruktiv och inspirerande feedback. Ditt sätt att handleda har givit mig både lugn, motivation och självförtroende.

Tack till Emma för tips och korrekturläsning av uppgiften.

Tack till Henrik för stöttning och uppmuntran under hela processen.

Tack till familjen som alltid backar upp med trygghet och engagemang i allting jag tar mig för.

Oslo, maj, 2018

Caroline Lundahl

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	1
1.1	Prestationssamhället.....	4
1.2	Uppgiftens problemställning.....	4
1.3	Uppgiftens uppbyggnad.....	5
1.4	Tidigare forskning om doping i elitidrott.....	5
2.	Teoretiska perspektiv.....	8
2.1	Fenomenologi och livsvärld.....	8
2.2	Positiv avvikelse.....	9
2.3	Sportetik.....	11
2.4	Kopplingen mellan sportetik och avvikande överdriven konformitet.....	13
2.5	Kritik till teorin om sportetik och överdriven konformitet.....	16
2.5.1	Intention.....	16
2.5.2	Byte av normativa koder.....	18
2.5.3	Post-subkulturell teori.....	18
3.	Metod.....	20
3.1	Forskningskriterier.....	20
3.2	Fenomenologisk tillnärmning.....	20
3.2.1	Erfarenhet.....	21
3.2.2	Öppenhet och förförståelse.....	21
3.3	Intervju.....	22
3.3.1	Intervjuurval, rekrytering och genomföring.....	22
3.3.2	Etik.....	26
3.3.3	Intervjuanalys.....	28
3.4	Avgränsning.....	28
3.5	Överförbarhet.....	29
3.6	Analysens uppbyggnad.....	30
4.	Elitidrottarens livsvärld.....	32
4.1	Målmedvetenhet.....	33
4.2	Planering och uppoffringar.....	40
4.3	Press.....	46
4.4	Motgång och mental träning.....	53
4.5	Respekt, självkänsla och identitet.....	58
4.6	Utmaning med balans i livet.....	62
5.	Elitidrott och doping.....	69
5.1	Tiden innan och under doping.....	69
5.2	Dopingavslöjandet och avslutad karriär.....	76
6.	Avslutning.....	79
	Litteraturlista.....	87
	Bilagor.....	94

1 Inledning

Definitionen av doping är fastställd av World Anti-Doping Agency (WADA) och beskrivs som fusk inom idrott genom tillsatser av olovliga preparat eller bruk av otillåtna metoder för att höja prestationsförmågan. Definitionen av vad som är olagligt är noggrant preciserat i WADA:s internationella dopinglista (Mickelsson & Jonsson 2011, s.5). En metod eller substans innefattas i listan om den tillfredsställer två av följande tre kriterier: Förhöjer sportslig prestation, innebär en hälsorisk för atleten, eller kränker den sportsliga andan (Andrén-Sandberg, 2013, s.8).

Prestationsfrämjande preparat är inget nytt fenomen i sportsliga och fysiska aktiviteter. Redan för över tvåtusen år sedan på de olympiska spelen under antikens tid, hade idrottare speciella dieter och preparat som skulle förbättra deras prestationer. Metoder och preparat har dock varierat genom tid och plats runt om i världen (Andrén-Sandberg, 2013, s.88).

Den mongoliska härskaren Djingis Khan ska till exempel ha använt alkohol tillsammans med andra stimulerande ämnen i marschen mot Peking år 1215 (Barland, 2016 s.32) medan egyptier gjorde drycker av kokta åsnehovar för att höja prestationsnivån (Waddington & Smith 2009, s.18; Barland, 2016 s.32). Kina var känt för att använda örten ginseng och i Sydamerika användes kokainblad för att förtränga hungerkänsla och hålla ut under förflyttning. Våra egna vikingar använde flugsvamp för att hålla sig pigga under krig.

Prestationsfrämjande preparat har alltså använts till olika syften i olika delar av världen sedan långt tillbaka i tiden. Det var heller inte helt okänt att se på preparaten som fusk i vissa sammanhang. Det finns dokumenterat att romarna under antiken korsfäste folk som ertappades med att använda olika typer av prestationsfrämjande medel under hästkapplöpning (Barland, 2016 s.32).

Från år 1850 och framåt utvecklades den moderna idrotten. Den blir specialiserad, organiserad, standardiserad och delvis kommersialiserad. Detta gjorde det även möjligt att sammanlikna resultat över tid. Användning av prestationsfrämjande preparat fick därför ytterligare betydelse och doping blir ett tema i idrotten från 1850 och fram till Första Världskriget. Det experimenterades med både dieter, träningsprinciper och preparat, och vetenskapen började på allvar intressera sig för idrotten som ett laboratorium (Barland, 2016 s.32-34). Detta speglade även av sig på idrotten där doping blev allt vanligare.

År 1865 rapporterades om utbredd användning av olika centralstimulerande medel bland kanalsimmare och cyklisterna (Hermansson & Moberg 2014, s.32; Barland, 2016 s.32). I slutet av 1800-talet kom även rapporter om att det experimenterades med smärtstillande preparat i

boxning. Preparat som skulle ge både styrka och uthållighet (Barland, 2016 s.32). Flera år senare, i slutet av 1950-talet och några årtionden framöver, skapade anabola steroider innovation inom modern idrott. Användandet blev väldigt vanligt på elitnivå, framförallt i friidrott, tyngdlyftning och styrkelyft (Hermansson & Moberg 2014, s.32). Det var dock inte detta som förde till de första antidopingåtgärderna. Antidopingarbetet uppkom snarast som en följd av att centralstimulerande substanser som amfetamin, kokain och koffein använts på tävlingar och fått tragiska resultat som följd. I OS i Rom 1960 konstaterades det att danske cyklisten Knud E. Jensen kollapsade och dog efter att ha använt amfetamin (Barland, 2016 s.36). Sju år senare dog även världens dåvarande mest populära cyklist, brittiska Tom Simpson, av utmattning med höga nivåer av metamfetamin under Tour de France (Holt, Erotokrutou-Mulligan, & Sönksen 2009, s.321).

Den internationella olympiska kommittén (IOC) började förstå allvaret i dopingproblematiken på 1960-talet. En kamp mot doping påbörjades och legitimerades genom hälsomässiga och moraliska argument. Idrottsvärlden präglades mer och mer av kontroll, men problemet var att ingen tog signalerna seriöst (Barland, 2016 s.37). Användning av doping fortsatte och dopingavslöjanden i elitidrotten avlöste varandra.

År 1988 kom dopingavslöjandet av Ben Johnson efter att han både vunnit och satt världsrekord på 100-meters finalen under OS (Hermansson & Moberg 2014, s.32; Holt, Erotokrutou-Mulligan, & Sönksen 2009, s.321; Barland, 2016 s.37). Tio år senare år 1998 är det cykelsportens tur igen. Franska polisen hittade ett stort antal förbjudna substanser i följevagnar under Tour de France (Hermansson & Moberg 2014, s.32; Holt, Erotokrutou-Mulligan, & Sönksen 2009, s.324).

Med dopingskandaler som detta var den internationella elitidrotten pressad i slutet av 1990-talet. Framförallt var den internationella olympiska kommittén (IOC) hårt kritiserad. Man introducerade därför World Anti-Doping Agency (WADA) som ett internationellt kontrollorgan för doping (Barland, 2016 s.42). Sommaren år 2003 blev World Anti-Doping Agency (WADA) erkänd som internationellt kontrollorgan i idrott som skulle användas i kampen mot doping (Barland, 2016 s.42). WADA är idag den viktigaste plattformen för koordinering och harmonisering av antidopingarbetet, som också innefattar forskning (Andrén-Sandberg, 2013, s.92).

WADA har ansvar för att upprätta och uppdatera en lista över förbjudna dopingmedel som är gemensamma för alla länder. År 2004 infördes Världsantidopingkoden som harmoniserar det globala antidopingarbetet (Hermansson & Moberg 2014, s.32). Dopningsbrott regleras även utanför idrotten i respektive länders lagar. I svensk lag framgår detta i ”Lag (1991: 1969)

om förbud mot vissa dopningsmedel” och sedan 2011 har maxstraffet varit sex år för grovt dopingbrott (Hermansson & Moberg 2014, s.17). I denna lag framgår att all kontakt med dopningsmedel är olagligt, om man inte föreskrivits medicinsk behandling av legitimerad läkare. Den norska dopningslagen från 1993 inryms i Straffeloven § 162b och förbjuder införsel, tillverkning, förvaring och försäljning av samma typ som i den svenska dopningslagen. Även här är maxstraffet upp till sex år (Hermansson & Moberg 2014, s.17).

Med WADA:s lista till grund, straffas idrottare med avstängning inom sporten och kan alltså i tillägg sanktioneras straffrättsligt, enligt respektive länders lagar. Användningen av doping i Norge och Sverige är därmed olaglig både utifrån internationella dopingstadgar och nationell lag.

Trots stora insatser i slutet av 1900-talet och början av 2000-talet kom nya dopningskandaler. År 2007 var dopingavslöjanden tillbaka i friidrott, då amerikanska sprintern Marion Jones erkänner att hon tagit prestationsfrämjande medel mellan åren 2000 och 2001 (Holt, Erotokrutou-Mulligan, & Sönksen 2009, s.321). Skandalerna fortsätter sedan i cykelsporten med sitt hittills största dopingavslöjande. Vintern år 2013 erkänner Lance Armstrong, en av världens största idrottsstjärnor, ett omfattande dopingmissbruk under hela karriären som världens största cyklist (Barland, 2016 s.40). Samma år kom ytterligare avslöjanden av två stora idrottsstjärnor. Friidrottarna Asafa Powel från Jamaica och Tyson Gay från USA hade båda avlagt positiva dopingtester och blev avstängda. En inventering i friidrotten efter dessa avslöjanden visade att hela 198 VM och OS-medaljer i friidrott har vunnits av dopingdömda atleter (Barland, 2016 s.41).

Internationella sport och medicinorganisationer har under en längre tid kämpat mot doping, men utan önskade resultat. Detta trots att användandet av doping innebär både stora risker för elitidrottarnas liv och hälsa och förstör tron på elitidrottarna, då doping står i kontrast till sportens etiska standarder. Doping skapar även orättvisa förutsättningar för att uppnå idrottsliga resultat, är skadligt för landets sporttrupp, landets image, samt för den internationella sportens image generellt (Rudenko 2014, s.53-55). Likväl ser doping ut att ha blivit ett allt större hot för elitsporten de senaste 20 åren (Andrén-Sandberg, 2013, s.88). Det kan därför vara nyttigt att se fenomenet utifrån olika teorier och begrepp som beskriver vår samtid.

1.1 Prestationssamhället

Sporttävlingar har funnits i större delen av människans historia, men sättet vi tävlar, ser och engagerar oss i sport är annorlunda i dagens samhälle. Sport är en kulturell aktivitet med en social kontext. En aktivitet som genom historien förvandlats från en lekfull aktivitet för sin egen skull, till den moderna idrotten med ett inneboende syfte, där prestationen är viktigare än själva deltagandet (Frey & Eitzen 1991, s.507). Detta är en utveckling som kan kopplas till tiden vi lever i. Enligt Østerberg (1999) vilar moderniteten på fem förväntningar: Tron på förbättring, teknologins möjligheter, nödvändigheten att överkomma och besegra naturen, individens frihet och ansvar, samt förväntningar om att allting ska fungera problemfritt direkt när du behöver det. Klausen (1996) argumenterar för att modernitetens mål är invävda i sporten. Seppänen (1989) menar till och med att elitidrott idag har sin grund i tron på framsteg. Det skulle innebära att sportens huvudmål är en reflektion av den moderna världens mest framträdande mål: idén om framsteg och utveckling; en idé som växte fram runt 1800-talet och som är inbäddad och opererar i alla sociala system (Luhmann, 1994). Tangen (1997) menar att sport fungerar som en spegel för idealet om framsteg som andra sociala system kan observera och sträva efter. Det olympiska mottot – citius, altius, fortius (snabbare, högre, starkare) sammanfattar detta målet. Ett motto som innefattar förberedelse och träning, som sedan följs av noggranna utvärderingar och justeringar (Tangen, 1997). Resultatet blir ett samhälle som värderar både prestation och framgång mycket högt (Ehrenberg, 1991; Giddens, 1991) – ett prestationssamhälle. Som del av en större samhällskultur som främjar prestation kan elitidrott inte ses som något avskilt från samhället. Arbetet är en studie om doping i elitidrott, men lyfter också fram viktiga tendenser i vår samtid som sannolikt påverkar sporten och elitidrottarnas upplevelse av denna.

1.2 Uppgiftens problemställning

Arbetets forskningsfrågor har en holistisk utgångspunkt. Det förutsätts att man måste förstå vad det innebär att leva som elitidrottare för att förstå doping i elitidrott. Detta ska uppnås genom att ta utgångspunkt i dopade och icke-dopade elitidrottarens livsvärld, som här förstås som kärnan av subjektiva upplevelser av den specifika kontexten, tiden och världen man lever i (Jackson 1996, s.12-13). Analysen kommer ha ett tvådelat fokus som går ut på att undersöka problemställningarna:

- *Hur beskriver elitidrottare sin livsvärld?*
- *Hur kan man förstå att vissa elitidrottare dopar sig och andra inte?*

1.3 Uppgiftens uppbyggnad

Arbetets första kapitel kommer att avslutas med en genomgång av tidigare forskning om doping i elitidrott där jag argumenterar för att denna skildrat elitidrottare på ett allt för abstrakt sätt. I Kapitel 2 redogör jag därför för teoretiska perspektiv som syftar till att ta oss nära elitidrottarnas kultur och personliga upplevelser som kan undvika distanserande skildringar och istället fokuserar på deras levda erfarenhet. Teorierna som presenteras är fenomenologi om intention, teori om sportetik och överdriven konformitet, teori om byte av normativa koder och post-subkulturell teori. Medan teori om sportetik och överdriven konformitet främst belyser kulturens påverkan på individer, fokuserar fenomenologin, teorin om byte av normativa koder och post-subkulturell teori på hur människor alltid har ett val som kreativa självbestämmande aktörer. I kapitel 3 redogör jag för projektets metodologiska tillnärmning som utgår från djupintervjuer av både dopade och icke-dopade individuella elitidrottare. Här argumenteras för att elitidrott kan förstås som en idealtyp (Giddens 2001, s.691) som kan studeras som något säreget trots att elitidrottarna håller på med olika sporter. Kapitel 4 och 5 tar för sig analysen av elitidrottarnas livsvärld och de dopade elitidrottarnas berättelser om doping i ljus av huvudteorierna. I Kapitel 6 sammanfattas och diskuteras fynden från analysen för att avslutningsvis visa nyttan av arbetet och förslag till vidare forskning.

1.4 Tidigare forskning om doping i elitidrott

De senaste årtiondena har haft en exceptionell ökning av studier vars mål är att identifiera riskfaktorer för doping i sport (Erickson, McKenna, Backhouse 2015 s.3). Forskningen har i stort sätt varit enig om att doping ska förstås som ett socialt och inte ett individuellt fenomen (Pappa & Kennedy 2012 s.290) och att idrottares beslut att dopa sig kan vara påverkat av många olika faktorer (Stewart & Smith 2008). Sportkultur har dock visat sig speciellt viktigt. Man har sett att elitidrottare som överväger att dopa sig har tagit sina kollegors värderingar och normer i betraktning (Smith m.fl. 2010). Idrottare upplever även mycket yttre press på att vinna (Petróczi, 2007 s.10) och en speciellt kritisk faktor för doping har visat sig vara press utifrån av tränare, föräldrar, sportpersonal och fansens förväntningar (Vallerand, 2007). En del av detta är att de konstant påminns av den professionella personalen att de måste vinna (Engelberg, Moston & Skinner, 2013 s.274). Detta kan ha förstärkts under senare tid, eftersom vinst i dag allt oftare leder till en stor ekonomisk, social och personlig framgång (Ehrnberg & Rosén, 2009; Shapiro, 1989). Även tränare är därför under press att producera

vinnande atleter då de själva kan belönas med stor vinst. Denna press kan överföras på den aktiva och påverka beslutet att börja använda doping (Miah, 2004; Johnson, 1990). Beslutet att dopa sig behöver inte hända över en dag utan kan växa fram efter en längre tid av dåliga resultat i kombination med pressen på att vinna. Doping kan användas för att skydda sin självkänsla i situationer med risk för misslyckande, eller på grund av att ens kultur lägger för mycket vikt på resultat (Johnson, 2012 s.320). Studier har dock visat att stor del av pressen atleter upplever utifrån, ofta kan komma av krav de lägger på sig själva. Därför upplever de omgivningen som extra pressande rrratt alla fuskar i livet på ol även om det främst kommer fra presande a gskandal var att påstå att alla fuskar i livet på ol(Engelberg, Moston & Skinner, 2013 s.274).

Man har även sett att de atleter som övertalas av tränare, ofta med argumentet att doping inte leder till några konsekvenser eller åtal, ligger i extra riskzon för användning av doping (Huybers & Mazanov, 2010). Forskning har också pekat på hur doping kan kopplas till gemenskap och grupp-påverkan. Om elitidrottaren tillhör en grupp där doping är accepterat, krävs det att han anpassar sig till detta för att bli del av gemenskapen (Haslam & Reicher 2012 i Barland, 2016 s.47). För aktiva i vissa idrottsmiljöer har nämligen oformella värderingar starkare påverkningskraft än de formella värderingarna (Barland 2003 i Barland, 2016 s.47).

Många studier visar även att atleters attityder har ett samband med användning av doping (Petróczi, 2007 s.4). Attityder kan dock vara ett resultat av många faktorer. Flera studier har visat att strävan efter perfektionism korrelerar positivt med positiv attityd till doping (Bahrami m.fl. 2014). Studierna pekar på perfektionismen som en allvarlig riskfaktor som kan bidra till en positiv attityd till doping. Detta tillsammans med extern motivation och kontakt med folk som använder doping, ger ökad risk att utveckla en positiv attityd till doping (Zucchetti, Candela & Villosio 2013, s. 167).

Även om atleter kan bli påverkade av grupperingar ska det inte bortses från atletens egna tävlingsinriktade önskan att vinna som en faktor till doping (Lentillon-Kæstner & Carstairs 2010). Enligt en studie av Engelberg, Moston & Skinner (2013 s.272-273) var nämligen den största drivkraften för doping att bli den bästa i sin sport. Atleterna verkade vara mycket medvetna om sin kapacitet och eventuella begränsningar. Att dopa sig blev då ett välplanerat beslut för att få ut hela sin fysiska potential. Doping kunde också handla om att rehabilitera sig från skador. Mentaliteten här var att bara fokusera på målet och inte dess konsekvenser. Studier visar till exempel att vissa elitcyklister har en pragmatisk syn på doping som en nödvändighet för att rehabilitera sig från skador och sjukdom. Detta tillsammans med en

filosofi om att vinna till varje pris och en tro på att många av konkurrenterna använder doping gör doping till en central del av deras realitet. Inte minst för att få behålla sina kontrakt (Sefiha, 2012 s.238).

Vissa studier har även visat hur atleter ofta frigör sig från ansvar i förhållande till sin användning av doping. Rättfärdiggörande och moralisk frigöring är en process som observerats i flertalet dopingfall i olika sporter (Harvey 1989 i Engelberg, Moston & Skinner, 2013 s.270). Forskning visar att den vanligaste typen av moralisk frigöring är att rättfärdiga sitt dopingbruk genom att skylla på press utifrån (Engelberg, Moston & Skinner, 2013 s.273). Denna press ser ut att vara kopplad till en tanke om att ”alla håller på med doping” och att egen användning av doping därför är en nödvändighet för att lyckas i den hänsynslösa elitporten (Engelberg, Moston & Skinner, 2013 s.273-274). Många atleter känner därför att enda sättet att vinna mot dopade atleter är att dopa sig själva (Miah, 2004; Johnson, 1990). Samtidigt ser man att många atleter skulle föredra att inte använda doping, om de var säkra på att motståndarna var dopingfria. Motivationen till att dopa sig handlar då främst om att kunna delta på lika villkor i sin sport (Petróczi, 2007 s.4-5).

Forskning har även pekat på hur en total identifikation med sin sport kan influera motivationen till att dopa sig. Atleter som främst identifierar sig med sin idrott får en förstärkt identitet från goda resultat, vilket kan göra att man tar till otillåtna medel för att behålla identiteten (Johnson, 2012 s.321). Annan forskning har sett på hur doping kommer av en typ av gränslöshet utifrån idrottens krav om att hela tiden töja människans förmåga att prestera (Cashmore 2010, Coakley 2003, Köning 1995, Petróczi 2007 i Pappa & Kennedy 2012 s.277).

Trots växande andel forskningslitteratur om sport har elitidrottarna ofta framställts på en abstrakt teoretisk nivå. Det är fortfarande relativt få studier med rikliga beskrivningar om atlets levda erfarenhet i denna domän (Allen-Collinson 2009, s.24). Genom ett fenomenologiskt och holistiskt tillvägagångsätt syftar detta arbete till att komplettera den befintliga forskningen med detaljerade och rika beskrivningar av elitidrottares liv. De teoretiska perspektiven är en del av verktygen för att uppnå detta, och är vad vi ska gå igenom i nästa kapitel.

2 Teoretiska perspektiv

Detta kapitel ska genomgå de teoretiska perspektiven som ska ligga till grund för vidare analys. Fenomenologi kommer fungera som referensram för den teoretiska diskussionen, och det fenomenologiska konceptet livsvärld kommer att diskuteras ingående. För djupare förståelse för elitidrottarnas livsvärld och dynamiken i denna ska vi använda oss av teori om sportetik och överdriven konformitet till denna. Överdriven konformitet kan förstås som ett ”positivt” avvikande där atleter följer sportetiken till den grad att deras beteenden på olika sätt blir destruktiva, så som användning av doping. För att stärka den teoretiska referensramen ska ytterligare fördjupande perspektiv från fenomenologin om intention introduceras, tillsammans med teori om byte av normativa koder och post-subkulturell teori.

2.1 Fenomenologi och livsvärld

Den moderna fenomenologin som filosofisk hållning utvecklades från början av Edmund Husserl (1931) i ett försök att avhjälpa bristerna i det vetenskapligt objektiva framgångssättet att studera människans natur av varande och existens (Allen-Collinson 2009, s.5). Den fenomenologiska teorin i detta arbete har ett antropologiskt fokus som främst utgår från Michael Jacksons (1996) syn på ämnet. Medan metodkapitlet tar sig för de mer generella verktygen från fenomenologi, ska vi i teorikapitlet fördjupa oss i konceptet livsvärld. Ett koncept som kan vara relevant för att bättre förstå hur elitidrottaren ser på sitt eget liv.

Livsvärlden är kärnan av verklighet som levd, upplevd och bestående, som både består av lyckade och misslyckade handlingar (Schutz, 1989). I detta arbete ska vi in i dopade och icke-dopade elitidrottarnas livsvärld, som här kommer kallas *elitidrottsbubblan*, för att få en detaljerad beskrivning av hur elitidrottarna subjektivt upplever den specifika kontexten, tillvaron, tiden och världen de lever i (Jackson 1996, s.12-13; Kvale 1996, s.53).

Gadamer pratar om konceptet livsvärld som motsatsen till all objektivism (1975, s.218). Sanning och verklighet ses då inte som något inneboende eller statiskt, utan sanning är vad som händer med en tro när den aktiveras i livsvärlden (Jackson 1996, s.11). Vi ska alltså se på elitidrottarnas upplevda tillvaro och verklighet genom elitidrottsbubblan. Det är inte objektivt givet vad detta innebär för de olika elitidrottarna. Doping i elitidrott kan därför också förstås på olika nyanserade sätt, både för de dopade och icke-dopade atleterna i arbetet.

Livsvärlden är fältet där erfarenhet av självet tillsammans med andra upplevs. Det är en scen av turbulens, tvetydighet, motstånd, hyckleri och kamp som aldrig står stilla. Sociala

relationer hålls ej konstanta där och erfarenhet av självet hålls inte stabilt (Jackson 1996, s.27). Genom att lokalisera kunskap, erfarenhet och personen i livsvärlden, kan medvetenhet inte förstås isolerat som ren kognition eller objektiv observation. Medvetenhet är förbundet med livsvärlden och är från begynnelsen en social produkt (Marx & Engels 1976, s.44). På detta sätt är medvetenheten aktiv och utåtgående, det går utanför sig självt. Tro är alltid om någonting, känslor och tankar är alltid av någonting (Sartre 1968, s.97-99).

Forskning visar att sportetik är etablerat i sporten (Coakley & Pike 2014; Hughes & Coakley 1996). Att se dopade och icke-dopade elitidrottares berättelser i ljus av sportetik kan därför ta oss närmre elitidrottarna och bättre förstå den specifika kontexten elitidrottsbubblan, vad den innebär, samt hur detta sammantaget kan ge större insikt i varför vissa elitidrottare dopar sig och andra inte. Med ett fenomenologiskt tillvägagångssätt och teori ska vi följaktligen se elitidrottarnas upplevelser och berättelser i ljus av sportetik, samt hur dopade och icke-dopade elitidrottare kan vara konforma och gränsa till att vara överdrivet konforma till denna. Överdrivet konformt beteende innebär att följa accepterade normer, i både samhälle och grupp, men till sådan grad att det blir ett avvikande destruktivt beteende, så som användning av doping. Detta kallas i sociologin positiv avvikelse.

2.2 Positiv avvikelse

Från tidigt 1900-tal har studier av avvikande beteende lärt oss mycket om mänsklighetens sociala natur – både om det normala och det som finns i utkanten av samhället (Goffman, 1961; Merton, 1938). Tidig forskning om avvikelse fokuserade på det moraliskt förkastliga eller förbjudna, samt andra sociala fenomen som kunde klassas som förargelseväckande (t.ex. Chicagoskolans forskning). Litteraturen om avvikelse tog sedan en funktionalistisk tillnärmning som såg avvikande beteende som ett fenomen som har en viktig funktion i bibehållandet av den sociala ordningen. Efter detta följde en tillbakablickande tillnärmning som i stället fokuserade på processen till att bli avvikande (Spreitzer & Sonenshien 2004, s.829-830). På senare tid har man fokuserat mer på gränser för mänskligt beteende i förhållande till social ordning, kontroll och förändring (Scull, 1988). Även om forskning på avvikelse har förändrats genom tiden finns en röd tråd som förenar större delen av litteraturen: fokus på negativa skadliga beteenden som går emot eller avvisar allmänt accepterade normer (Spreitzer & Sonenshien 2004, s.830).

I den sociologiska litteraturen finns ett par försök till att studera positiv avvikelse (Ben-Yehuda, 1990; Dodge, 1985), som argumenterar för att avvikande beteende även kan vara ett

normativt konformt beteende som tagits för långt. Dessa studier har dock blivit bemötta med starkt motstånd till huruvida idén om positiv avvikelse överhuvudtaget kan existera som ett koncept. Huvudkritiken från detta perspektiv handlar om att de menar man ska referera avvikelse *enbart* till det *negativa* eller till det folk *reagerar negativt på* (se, Best & Luckenbill 1982; McCaghy 1985; Sagarin 1975; Sagarin 1985; Clinard & Meier 1989; Goode 1991; Goode 1994; Curra 1994). Bland annat Goode (1991, s.291) tänker sig att utan negativa reaktioner på handlingar existerar inga avvikelser. Trots att perspektivet positiv avvikelse både är kritiserat och ett perspektiv i minoritet, har konceptet fortsatt att expandera och appliceras på olika empiriska fenomen (Chananie-Hill, McGrath & Stoll 2012). Coakley & Pike (2014), som vi ska se mer på nedan, problematiserar bland annat kritikernas argument om negativa reaktioner då de menar att det kan vara en hårfin gräns mellan positiv avvikelse i sport och huruvida reaktioner på handlingar blir negativa eller positiva. Många elitidrottare som följer sportetiken gränsar till ett överdrivet konformt destruktivt beteende där andra ting i deras liv försummas, men kan ändå hyllas av resten av samhället (se också Hughes & Coakley 1996). Enligt denna tillnärmning kan för mycket av någonting gott, så som träning, bli problematiskt och leda till dysfunktion (Ewald & Jiobu, 1985). Draget till sin spets kan överdriven konformitet kollapsa till traditionell avvikelse, då alltför nitiskt beteende kan bli dysfunktionellt när det på olika sätt dominerar atleternas liv (Spreitzer & Sonenshien 2004, s.831). Med detta utgår detta arbete *inte* ifrån att all avvikelse bland elitidrottare kan förklaras genom överdriven konformitet. Inte heller att överdriven konformitet till allmänt accepterade normer inom sport är vad som karaktäriserar majoriteten av atleter. Det som antas är att positiv avvikelse existerar inom sporten (Hughes & Coakley, 1991) och att detta kan lyfta fram intressanta sidor vid elitidrottsbubblan och doping i elitidrott. Det finns en del forskning som skriver om fenomenet konformitet och överdriven konformitet, men när det kommer till sport och sportetik är Jay Coakly och Elizabeth Pike (2014) samt Robert Hughes och Jay Coakley (1991) de centrala verken som genomgående refereras till. Teorin om överdriven konformitet kommer därför främst härledas utifrån dessa.

Teorin om överdriven konformitet kan i stort sätt placeras inom interaktionistisk tradition och kritisk teori (Coakley & Pike, 2014), vilket innebär att man utgår ifrån att atleter deltar i skapandet och upprätthållandet av normer som leder deras sportsliga beslut och handlingar. Det är en position som tar avstånd från absolutism och därmed avvisar att det finns en objektiv sanning. Avvikelser sker i stället när idéer, egenskaper och handlingar faller utanför de socialt bestämda gränserna som folk använder för att bestämma vad som är acceptabelt och

inte, i samhället eller i den sociala världen (Coakley & Pike, 2014 s.155). Denna tillnärmning fokuserar på två ting; Betydelsen folk ger handlingar, egenskaper och idéer, och sättet folk använder betydelsen till att ”konstruera” sina definitioner av vad som är och inte är avvikande. Den interaktionistiska traditionen ser på hur normer förändras över tid och från situation till situation; hur det är möjligt för något eller någon att anses avvikande på en tid och plats, och inte avvikande, på en annan (Coakley & Pike, 2014 s.155). Inom denna tradition faller de flesta handlingar, drag och idéer in under vad som är normalt och accepterat, och det som hamnar utanför involverar avvikande bristande konformitet (avvisning av accepterade normer) och avvikande överdriven konformitet (okritisk acceptans av accepterade normer) (Coakley & Pike, 2014 s.156). En delvis konstruktivistisk tillnärmning där folk genom definitionskraft konstruerar/skapar vad som är normalt eller avvikande är givande när man studerar avvikelse i sport, speciellt när det kommer till doping och andra extrema handlingar som de flesta människor i samhället definierar som utanför vad som är normalt och accepterat. Avvikande överdriven konformitet består av överdrivna idéer, drag och handlingar som uppstår när människor *okritiskt accepterar normer* och är konforma till dessa utan att inse gränser, så som att träna och tävla med skador och använda smärtstillande (Coakley & Pike, 2014 s.157) – eller doping.

Utgångspunkten här är alltså att (positiv) avvikelse i form av överdrivet konformt beteende i sport kan kopplas till sportens etik (Hughes & Coakley 1991; Coakley & Pike, 2014). Sportetiken är därför vad som ska genomgås i nästa del, för att senare kunna problematisera överdrivet konformt beteende i förhållande till denna.

2.3 Sportetik

Det förutsätts med utgångspunkt i forskning att det finns en etablerad sportkultur med specifik sportetik (Coakley & Pike 2014). Etiken består av sammanhängande normer eller standarder som används till att guida och utvärdera idéer, egenskaper och handlingar (Hughes & Coakly, 1991). Elitidrottare förväntas leva enligt en kod som hyllar hängivenhet, uppoffringar och vilja till att offra sin kropp för sporten (Coakley & Pike, 2014). Att helhjärtat följa denna kod ses som en markering för en äkta atlet, en som är respekterad av dem runt sig (Murphy & Waddington, 2007; Roderick, 2004; Waddington, 2006). Sportetiken är formad runt fyra generella normer, som ska genomgås nedan.

För det första handlar normerna om att *atleter bör vara totalt hängivna till sin idrott framför allt annat*. Denna norm fokuserar på att atleter måste älska allt elitidrotten kräver och bevisa

detta genom att totalt hänge sig till detta och ge det absolut prioritet i livet. De måste ha den rätta attityden och demonstrera sin orubbliga hängivenhet genom att göra uppoffringar för att vara kvar i sporten och bemöta kraven från konkurrensen utan att ge sig (Coakley & Pike, 2014 s.158; Hughes & Coakly 1991, s.309).

För det andra förväntas de *eftersträva att utvecklas och uppnå perfektion och distinktion* (Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Det olympiska mottot Citius, Altius, Fortius (snabbare, högre, starkare) fångar betydelsen av denna norm (Barland, 2016; Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Att vinna symboliserar förbättring och distinktion, medan förluster tolereras bara som en del av upplevelsen av att lära sig hur man vinner. Att slå rekord är den ultimata markeringen för distinktion eftersom det förstärker hur atleter är en speciell grupp som är hängiven till att ”klättra uppåt i pyramiden”, pressa sina gränser och gå förbi andra genom att vara det bästa de kan vara oavsett vad som krävs (Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309).

För det tredje ska atleter *acceptera risk och tävla och träna med smärta*. Enligt denna norm förväntas atleter uthärda press, smärta och rädsla och inte avstå från utmaningar (Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Detta innebär att atleter är deltagare tillsammans med tränare m.fl, i en risk-kultur, där deltagarnas villighet till att tävla med smärta och utsätta kroppen för fara är ett uttryck för att vara en äkta atlet (Liston m.fl. 2006; Murphy & Waddington, 2007). Detta innebär inte bara att offra sin kropp i fysiskt mod, utan även moraliskt, då det också handlar om att utföra hög nivå av fysisk prestation, under extrem psykologisk och social press (Hughes & Coakly 1991, s.309). Språket som används i sport framhäver just viktigheten av denna norm. Atleter accepterar inga hinder i strävan efter framgångar. Denna norm betonar ”drömmen”, och plikten att jaga denna utan ifrågasättande (Coakley & Pike, 2014 s. 159-160).

Den fjärde normen är att *atleter inte ska acceptera hinder*, utan ska försöka övervinna dem och slå oddsen (Coakley & Pike, 2014 s. 159-160; Hughes & Coakly 1991, s.310). Det finns en tro på att sport är den delen av livet där allting är möjligt, om en person lever enligt sportens etik. Äkta atleter är förpliktade att tro på att framgång är möjligt (Hughes & Coakly 1991, s.310).

I nästa del ska kopplingen mellan sportetik och avvikelse genomgås mer ingående, för att visa hur både samhället, tillhörighet till elitidrott som en unik grupp och identitetsprocesser kan spela in i överdriven konformitet till sportens etik. Det ska understrykas att sportetikens normer i sig kan förstås som positiva normer. Det är vid okritiskt accepterade av normerna

och extremt överdriven konformitet till dessa, som de associeras med farligt och destruktivt beteende (Hughes & Coakley 1991, s.316).

2.4 Kopplingen mellan sportetik och avvikande överdriven konformitet

Coakley & Pike (2014, s.158) menar att en stor andel avvikelse bland atleter, så som doping, involverar *okritiskt accepterade* av och *överdriven konformitet* gentemot normer som är inneboende i elitidrottens etos – sportetiken. Alltså inte ett resultat av misslyckad socialisering eller bristande moral med avvisning av normer, som mycket annan forskning har fokuserat på (Coakley & Pike, 2014). Enligt Hughes & Coakly (1991, s.321) är nämligen atleter som använder doping oftast de mest hängivna atleterna.

Det inte självklart vad som kan klassas och inte klassas som överdriven konform (positiv) avvikelse. Gränsdragningen för vad som är en dysfunktion eller inte kan problematiseras. För att förstå kopplingen mellan etik och avvikelse i sport, menar Coakley & Pike (2014) att man måste inse att trots att sportens normer är annorlunda än resten av samhällets, är de allmänt accepterade i kulturer där det är viktigt att vara hängiven till det man gör, sträva efter förbättring, offra ting för att nå mål, pressa sig själv trots svårigheter och smärta och jaga drömmar trots hinder – normer som kan sägas gälla dagens (västerländska) samhälle som värderar både prestation och framgång högt (Ehrenberg, 1991; Giddens, 1991). Vi tenderar att se atletes motiv inom sporten som positiva, eftersom deras handlingar är riktade mot att uppnå framgång inom sporten. Därför både tolereras och hyllas dessa handlingar, som riskerar både hälsa och välmående. Detta trots att sportetiken i sig kan sägas överträda generellt accepterade gränser i samhället i stort (Coakley & Pike 2014 s.151). Helt från starten av sina karriärer uppmanas atleterna att ”sikta mot toppen” och ”spela med smärta” av både tränare och andra viktiga personer (Hughes och Coakley 1991, s.308). Budskap som sedan förstärks och upprepats av bland annat media och sportkommentatorer som hyllar och kallar de som tävlar och tränar med skador som modiga och hängivna (Gifford & Mangel, 1977).

Coakley & Pike (2014) ser ut att vilja få fram att sportens etik och normer delvis är extrema i sig, men ändå anses positiva av resten av samhället, och att detta uppmuntrar elitidrottare till att ta sportetiken för långt och vara överdrivet konforma till denna. I tillägg till detta, ser de även på det identitetsskapande med att vara en elitidrottare. Hur det att överstiga sportetikens gränser kan ge drama och spänning i elitidrottarnas liv och binda ihop dem med andra elitaktiva genom en gemensam mentalitet (Coakley & Pike 2014 s.161). Att vara överdrivet konform kan delvis vara en del av det som krävs för att bekräfta sin identitet som elitidrottare

och behålla sitt medlemskap i denna speciella grupp, som är åtskild från vanliga folk som lever ”tråkiga liv” och aldrig testat sina gränser. Med denna känsla av att vara unik kombinerad med att atleter ofta beundras av utomstående och får mer uppmärksamhet av media än statschefen, kan resultatet bli att atleter utvecklar en känsla av överlägsenhet (Hughes & Coakly 1991, s.313). Vidare menar de att när överdriven konformitet blir del av elitidrott och elitidrottarens identitet kan det göra att elitidrottarna inte uppfattar överdriven konformitet till sportetiken som avvikande (Coakley & Pike, 2014 s.161).

Att vara en atlet är därmed en social upplevelse lika mycket som en fysisk, då elitidrottare utvecklar speciella band med varandra, delvis på grund av sin delade överdrivna konformitet till sportetikens normer. Detta menar man separerar dem från resten av samhället då elitidrottare antar att folk från utsidan inte kan förstå dem och deras liv (Hughes & Coakly 1991, s.313; Coakley & Pike, 2014 s.162). När elitidrottare samlas ser de ut att skapa en social värld där överdriven konformitet till sportens normer och idéer neutraliseras även om det är avvikande i samhället i stort (Howe, 2004a; Liston m.fl. 2006; Pike & Scott, 2014; Waddington, 2006). Detta kan leda till att föraktet mot ”vanliga människors tråkiga liv” blir en så stor del av idrottarens syn av det som är utanför elitidrottsbubblan, att det kan vändas inåt och förvandlas till självförakt när atleten misslyckas vara överdrivet konform till sportens etik (Hughes & Coakly 1991, s.314).

I linje med detta menar man att rötterna till (positivt) avvikande överdriven konformitet inte främst beror på atleternas önskan om att vinna eller tjäna pengar (även om detta inte är irrelevant), utan i sportens kultur, nära anknuten till identitetsprocesser. Att få respekt från likasinnade, behålla sin identitet som elitidrottare och vara accepterad som elitidrottare (Coakley och Pike 2014, s.163-167; Hughes & Coakly 1991, s.314). Både relationer, erfarenheter, rutiner och beslut organiseras runt deras elitidrottsidentiteter och upprätthållande av dessa (Coakley & Pike 2014, s.163-167). Utifrån detta resonemang argumenteras det även för att de som främst riskerar att vara överdrivet konforma är atleter med dålig självkänsla och stort behov för att bli accepterade som atleter av sina sportkamrater. Men också idrottare som ser framgång i sport som sitt enda sätt att bli behandlad med respekt kan löpa samma risk (Coakley & Pike, 2014 s.161-162; Hughes & Coakly 1991, s.312). Självdestruktivt dysfunktionellt beteende i form av överdriven konformitet blir därmed ett försök att demonstrera sin värdighet för fortsatt medlemskap och status inom sporten. Det är atletens sårbarhet till gruppens krav, kombinerat med önskan att uppnå eller återskapa gruppmedlemskap genom överdriven konformitet till dessa krav, som är en kritisk faktor till positiv avvikelse (Hughes & Coakly 1991, s.312). Även om atleter kan uppskatta beundran

från fans, är det inte hos dessa de söker bekräftelse för sin elitidrottsidentitet. Fansen varken ser eller har förståelse för allt det jobb idrottarna lägger ned, samt vilka risker de tar. Detta i tillägg till fokuseringen och prioriteringen av idrotten, kan göra att alla andra utanför hamnar i periferin i atletes sportsliga liv (Coakley & Pike, 2014 s.162). Denna känsla av att tillhöra något speciellt är dock inte unikt för elitidrott, utan ett fenomen man kunnat se i andra exklusiva och selektiva grupper, så som specialstyrkor i militären (Wolfe, 1979).

Som resonemanget ovan visat, kan sportetiken sägas bestå av ganska extrema normer. Dessa normer accepteras ändå av samhället i stort, och sporten och dess motiv förknippas i allmänhet med något positivt. Teorigenomgången har dessutom visat hur överdriven konformitet till sportetikens normer till viss grad kan neutraliseras inom sporten. Coakley & Pike (2014) påpekar att detta inte är ”svart eller vitt”, utan att det handlar om *grad* av beteende (se också Hughes & Coakley 1991), där doping beskrivs som ytterpunkten av ett överdrivet konformt beteende som varken får positiva reaktioner inom eller utanför sporten. De menar att om atleter *okritiskt* accepterar sportetiken utan ifrågasättande, kan de i nästa instans också tänka att det är hedervärt att göra allt de kan för att fortsätta vara involverade i sporten (Hughes & Coakley 1991, s.321; Coakley & Pike, 2014), och tänja på gränserna för vad som är normalt och avvikande. Beteendet har uppmärksamrats i ett antal studier i olika sporter (se, Nash, 1987; Ewald & Jiobu, 1985; Rosen, McKeag, Hough & Curley 1986).

Enligt denna logik lär sig alltså atleter acceptera överdriven konformitet som en del av spelet de älskar, och som utgångspunkten för att bli accepterad i elitidrotten. Resultatet blir att i stället för att atleterna sätter gränser för vad de är villiga att göra, evaluerar de sig själva och andra atleter enligt hur hängivna de är till idrotten och hur villiga de är att sätta hälsa och välmående på spel (Coakley & Pike, 2014 s.152; Hughes & Coakley 1991, s.308). Detta kan förstärkas av att överdriven normativ konformitet i form av extrem hängivenhet och självupppoffring oftast ger hyllning snarare än straff från tränare och fans (Coakley & Pike 2014, s.152). Ett exempel på detta är hur atleter som låter bli att tävla på grund av skada, tenderar att anses som mesar och svaga av andra inom sporten samtidigt som över-konforma atleter som tävlar och tränar med skador prisas och beundras (Coakley & Pike, 2014 s.160-161). Den överdrivna konformiteten används till och med till att bekräfta kulturella värderingar om hårt arbete, tävling och prestation. Och när folk inte görs medvetna om att *avvikande* beteende *även* kan vara ett *överdrivet konformt beteende*, så definieras atleter oftast som förebilder, trots att mycket av det atleter gör är både farligt för hälsa och välmående och förbi gränserna för vad som accepteras på andra områden i livet (Coakley & Pike 2014,

s.152). I processen överser atleterna ofta de negativa konsekvenserna och dysfunktionen det kan ha för hälsa, relationer med familj och vänner och generellt välmående, som kan försakas i denna process (Coakley & Pike, 2014 s.152). Andra människor kan då se atleterna som avvikande, medan beteendet i själva verket speglar vanliga värderingar och normer inom sporten, även att det innebär obegränsad hängivenhet och överdriven konformitet till sportens normer (Ewald & Jiobu, 1985). Coakley & Pike menar att överdriven hängivenhet och engagemang är ett av de största problemen i sport idag (2014 s.161). Det är ”citius, altius, fortius” som är taget på för stort allvar och till det extrema (Hughes & Coakly 1991, s.320).

2.5 Kritik till teorin om sportetik och överdriven konformitet

Teori om sportetik och överdriven konformitet är en teori som kan hjälpa oss att förstå den essentiella dynamiken i elitidrottarnas livsvärld. Den kan ge oss djupare förståelse för elitidrottsbubblan. Teorin bygger på argument om att det existerar specifika normer inom sporten. Normer kan dock vara svåra att identifiera och mäta. De tenderar även att vara abstrakta ideal som kan vara svårapplicerade i specifika situationer och kontext. Utan situationers kontext, den sociala gruppen där handlingen uppstår och definitioner från gruppmedlemmar, är det svårt att veta vilka handlingar eller tillstånd som verkligen är avvikande (Heckert & Heckert 2002, s.452). Teorin om överdriven konformitet som bygger på normer kan därför ge oss avstånd från levd upplevelse som är fokus i detta arbete. När man kommer nära människor blir ting mer komplexa då erfarenhet och känslor inte är något givet och det är inte säkert att användning av doping enbart kan förstås som överdriven konformitet till sportetiken. Att lyfta fram det abstrakta vid normer betyder inte att teorin om sportetik och överdriven konformitet är svag, men det påminner oss om komplexiteten i mänskligt liv. Teorin kan ge insikter till en viss gräns, men det finns också element som är svåra att se i ljus av denna, där verktyg från andra teorier kan hjälpa oss att bygga vidare på insikter som teorin om sportetik givit oss. Jag supplerar därför teorin om sportetik och överdriven konformitet med; fördjupade perspektiv från fenomenologin om intention, teori om byte av normativa koder och idéer från post-subkulturell teori. Det handlar inte om att ersätta huvudtillnärmningen, utan att suppleras och stärka den.

2.5.1 Intention

Coakley och Pike (2014) tar utgångspunkt i att atleterna är deltagare i skapandet av normer, och därför tar de också avstånd från deterministiska tankar om att normer och strukturer skulle styra atleterna totalt. Teorin fokuserar trots detta mycket på hur sportetiken guidar och

orienterar handlingar och kan därför behöva kompletteras med ytterligare perspektiv från fenomenologin som understryker att individer alltid har frihet i sina handlingar. Här kan principen om intention (bättre förstådd som riktning) introduceras, vilken är central för all fenomenologisk analys. Här menar man att tanke, tro och känsla måste betraktas om man ska förstå dessa (Wilshire 1968; Edie 1987; Wild 1969), då medvetenhet alltid är riktad mot någon eller något (Allen-Collinson 2009, s.15). Riktning av medvetenhet kan visa hur olika människor kan uppfatta och uppleva ”samma” miljö på helt olika sätt (Willing 2008, s.52). Detta betonar det individuella hos människor. De dopade och icke-dopade elitidrottarna kan alltså ha tankar, tro och känslor riktade mot olika människor och ting, vilket kan påverka deras upplevelse av elitidrottsbubblan. Denna syn understryker därmed att samhälle och kultur inte kan ses som objektiva förhållanden som direkt bestämmer möjligheterna för tanke och handling. Mänskligt liv är en aktiv relation mellan vad som hänt tidigare och vad som föreställs ska ske framöver (Jackson 1996, s.10-11). Kultur och dess normer kan därför inte sättas över eller mot en person. Det är snarare ett dialektiskt fält där grundsatsen och betydelser från det förflutna tår upp som medel till att skapa en framtid (Jackson 1996, s.10-11). Passagen från en objektiv situation till en annan förmedlas därmed alltid genom subjektivt liv (Sartre 1968, s.97-99). Analytiskt sett kräver vår förståelse av mänsklig intention det Sartre kallar progressiv-regressiv metod – ett avslöjande av den dialektiska spänningen mellan vad som är givet och vad som utifrån detta görs i olika situationer. Det innebär att vad som är möjligt för en person är alltid predestinerat av världen den föds in och uppfostras i, så som elitidrottsbubblan och sportetiken, men en person gör mer än att bevara dessa redan existerande förhållanden. Den tolkar, diskuterar, nyanserar och protesterar mot det på ett så komplext sätt att mänsklig frihet ser ut att vara ”de små rörelserna som gör en betingad social varelse till någon som inte totalt reproducerar de förhållanden som är givna den” (Sartre 1969, s.45; Kleinman 1992, s.173-174).

Sammanfattningsvis: Sportetiksteorin fångar mycket av det mest essentiella i elitidrottarnas upplevelser, men livet är komplext och elitidrottarnas liv är komplexa. Alla berättelser och erfarenheter kan därför inte förstås i ljus av sportetik och överdriven konformitet. Genom att följa teorin fullt ut riskerar vi att reducera elitidrottarnas liv till sportetik. Det är därför viktigt att lyfta fram elitidrottarnas frihet till handling och att det är individuellt vad de riktar sin medvetenhet på. I slutänden determinerar därför sportetik inte hur de agerar. Sammantaget kan detta öppna upp för att elitidrottarnas riktning av tankar, tro och känslor kan förändras

beroende på situation och kontext där andra normer kan existera, vilket vi ska gå närmre igenom nedan.

2.5.2 Byte av normativa koder

Datamaterialet visar att elitidrottsbubblan har tydliga paralleller till en existerande sportetik. Det är dock inte givet att denna genomsyrar hela elitidrottarnas liv i alla situationer. Insikt från Elijah Andersons ”Code of The Street” (1994) om fattiga svarta innerstadssamhällen kan ge förståelse för hur koder i form av normer, kan förändras i olika situationer och därmed kräva att aktörer byter normativa koder. Anderson beskriver hur en äkta man i ”gatumiljön” vet det andra män vet – koden som gäller för att uppnå respekt i den kontexten. När en person befinner sig på gatan behöver han anamma denna som en typ av sköld för att förebygga att någon ska hota hans status och identitet som man (1994, s.89). Detta kan överföras till sportmiljön, där atleter kan sägas förvänta att andra atleter vet hur en äkta atlet beter sig, där sportetiken kan se ut som metoden till att manifesteras detta. Anderson beskriver även hur folk kan vara mer eller mindre involverad i gatumiljöns normer. De mest involverade är de som gjort normerna till en stor del av sin identitet och har därmed svårt att byta koder beroende på situation, medan de mindre involverade byter koder och anpassar sig enligt olika miljöers normer. Koden är då mer som ett deltidsjobb, medan för den som är fullt involverad i denna miljö kontrollerar koden snarare honom (Anderson 1994, s.92).

Det vi kan lära från Anderson (1994) är alltså att normativa koder kan vara flexibla och flytande. Detta kan hjälpa oss att förstå hur olika kontexter och situationer påverkar vilka normer elitidrottarna förhåller sig till. Men också hur den individuella graden av involvering i sportetiken kan påverka om elitidrottarna byter koder på sociala fält som har andra normer. Eller om de är så djupt involverade i sportetiken att dessa normer styr dem i större grad och byte av kod därför är svårare. Med utgångspunkt i att normer inte är något fixerat utan kan anpassas av personen beroende på situationen, kan det med en post-subkulturell tillnärmning diskuteras huruvida elitidrott kan ses som en subkultur. Att prata om elitidrott som en subkultur kan hjälpa oss att fånga hur elitidrott både är en egen kultur med specifik sportetik, men också hur det är en accepterad och hyllad del av storsamhället.

2.5.3 Post-subkulturell teori

I post-subkulturella termer kan elitidrott definieras som en subkultur, eller en post-subkultur, vilket tillåter en mindre radikal syn på subkulturer än tidigare (Laclau & Mouffe, 1985 i

Weinzierl & Muggleton, 2003 s.13). Den klassiska synen på termen ”sub” lägger upp till att kulturen är underordnad den hegemoniska kulturen och har normer, värderingar och handlingsmönster som anses som avvikande enligt storsamhället (Cohen 1955, s.12-13). Vi har dock redan sagt att sportetiken bygger på normer från storsamhället som hyllar prestation och framgång (Coakley & Pike, 2014). Detta är i överensstämmelse med post-subkulturella perspektiv som menar att det varit för enformig syn på den dominerande kulturen. Dessa perspektiv menar att det bör accepteras att det finns en större mångfald i vårt globaliserade samhälle idag och att det existerar flera olika maktgrupper i samhället. Sportetiken är delvis något eget, men eftersom både denna och atleter hyllas av resten av samhället kan elitidrott vara en av flera delkulturer i en större samhällskultur. Elitidrottens normer behöver därför inte vara antingen inkluderande eller exkluderande i förhållande till storsamhället (Maffesoli 1996, s.98, i Weinzierl & Muggleton 2003 s.12), utan de kan vara flytande, icke-fixerade och på deltid. Post-subkulturell teori har ett fokus på kontext, lokalisering och flytande individuell identitet och vill att vi ska se på ”subkultur” med mer kreativitet. Subkulturer kan därmed skapas på ett mer fritt sätt och har en syn på människan som autonom, individualistisk och med en förmåga att ta egna val. Subkulturen och dess normer blir därför något personerna kreativt kan använda enligt deras behov (Blackman 2014, s.505).

Från post-subkulturell teori kan vi lära oss att subkultur förändras över tid och folk kan kreativt röra sig mellan olika subkulturer. Detta lyfter fram elitidrottarnas egen handlingskraft. Folk är inte fast i en subkultur, eller förpliktade till att bara följa en. Samtidigt hjälper insikterna från Anderson (1994) oss till att förstå hur olika grad av involvering i subkulturer och dess koder kan påverka hur flexibelt och flytande elitidrottarna kan röra sig mellan elitidrottsbubblan och andra sociala fält.

För att uppsummera fokuserar Coakley & Pikes (2014) teori om sportetik och överdriven konformitet (se också Hughes & Coakley 1996) på hur överindividuella sociala strukturer och normer guidar aktörens handlingar. Att komplettera detta med fenomenologiska perspektiv om intention, idéer om byte av normativa koder och post-subkulturell teori, ger mer fokus på aktör och att aktören kan handla fritt. Detta stärker huvudteorin genom att ge ett utökat och mer flexibelt perspektiv att förstå dopade och icke-dopade elitidrottares livsvärld utifrån. Utgångspunkten blir då att aktör och struktur är ömsesidigt beroende av varandra och påverkning kan gå åt båda håll.

3 Metod

I metodkapitlet beskriver jag de metodiska valen som ligger till grund för forskningsprocessen och premisserna som ligger bakom arbetets fynd. Avsikten med arbetet är att utforska dopade och icke-dopade elitidrottarens upplevelser av sin livsvärld, för att undersöka varför vissa elitidrottare dopar sig och andra inte. För att besvara uppgiftens problemställning är datamaterialet baserat på kvalitativa djupintervjuer av elitidrottare som dopat sig och elitidrottare som inte har dopat sig. Jag ska inledningsvis gå igenom forskningskriterierna för forskningsprocessen och uppgiften.

3.1 Forskningskriterier

Under hela forskningsprocessen har jag strävat efter att arbetet ska vara både pålitligt och giltigt (Kvale & Brinkmann 2015, s.275-276). Pålitlighet handlar om huruvida resultat kan reproduceras på andra tidpunkter av andra forskare (Kvale & Brinkmann 2015, s.275), vilket har varit en utmanande punkt att uppfylla eftersom kvalitativ forskning påverkas av både mig som forskare, forskningsobjekten och kontexten för forskningen. Giltighet å andra sidan har att göra med om en metod är ägnad till att undersöka det som ska undersökas (Kvale & Brinkmann 2015, s.275). Eftersom att mitt kvalitativa datamaterial i form av intervjuutskrifter framförallt består av text (Fangen 2010, s.245), har jag värderat datamaterialet utifrån sina egna premisser och strävat efter giltighet och pålitlighet genom att göra forskningen så genomskinlig som möjligt, genom noggranna beskrivelser av metodiska val och tillvägagångssätt (Bo i Nafstad, 2013, s.20). En typ av epistemologisk validitet med mål om att forskningen ska vara tillräckligt begrundad, anpassad till teori och begrepp, ha begripligt ändamål och vara logiskt reflekterande över doping i elitidrott (Fangen 2010, s.245). Detta är utgångspunkter jag jobbat enligt genom hela forskningsprocessen som ska belysas genom metodkapitlet. Målet är att visa hur val är begrundade, varför jag använt vissa tillvägagångssätt för insamling av datamaterial, samt premisser för tolkning av detta.

3.2 Fenomenologisk tillnärmning

Uppgiften är skriven med en fenomenologisk ram som i huvudsak utgår ifrån Jacksons (1996) antropologiska tillnärmning till traditionen. Fenomenologi innebär ”att vara i världen”. En tradition som ska hjälpa oss att studera elitidrottarnas erfarenhet i sin levda omedelbarhet, innan det blir föremål för teoretisk utvärdering eller konceptuell systematisering. Vi ska

undersöka både vad de beskriver och hur detta framställs. Fokus på erfarenhet betyder dock inte att reflektioner, förklaring och analys ska utrotas (Jackson 1996, s.42).

3.2.1 Erfarenhet

Fenomenologi fokuserar främst på att utforska det förflutna genom nuvarande erfarenhet (Jackson 1996, s.38). Målet i detta arbete är att komma nära elitidrottarna för att kunna förstå varför vissa dopar sig och andra inte. En närhet jag har försökt uppnå genom att studera intervjudeltagarnas subjektiva tankar, reflektioner och känslor (Tutenges 2010, s.30). För att undvika distansierande resonemang och fånga världen elitidrottarna lever i har jag strävat efter rikliga och varsamma beskrivningar av deras berättelser (Jackson 1996). Eftersom att fenomenologi inte enbart är filosofi av subjektet, utan även om att nå förbi självet (Jackson 1996, s.28), är utgångspunkten i arbetet att erfarenhet både innefattar erfarenhet av självet, men också självet i relation till andra. Det innebär att elitidrottarnas själv är kontinuerligt anpassat till omständigheterna (Dewey 1958, s.9-8) och att det uppstår genom social erfarenhet (Mead, 1934), genom att inkorporera andras syn av sig själva. Därför är självet ostabilt och varierar från kontext till kontext (Jackson 1996, s.26).

3.2.2 Öppenhet och förförståelse

Enligt den fenomenologiska traditionen är det även viktigt att vara öppen mot datamaterialet genom hela forskningsprocessen och beskriva erfarenhet utan att överföra sin egen problemförståelse på informanternas berättelser (Merleau-Ponty 1962). Som forskare har jag trots detta alltid förkunskaper, antaganden och erfarenheter som kan ge en viss förförståelse av temat (Gilje & Grimen 1995). Även om det är omöjligt att sätta all sin förförståelse åt sidan så är det en fruktbar princip som jag har utgått ifrån. Jag ska därför belysa det jag anser är relevanta faktorer i min egen utbildning och bakgrund som kan spegla av sig i arbetet.

Något som kan präglat mitt intresse och val av fokus i denna uppgift är att jag har bakgrund som landslagsutövare i friidrott. I dagsläget studerar jag kriminologi på Universitetet i Oslo och vid sidan av mina kriminologistudier jobbar jag som fängelsevakt i Oslo fängelse. Kombinationen av att själv ha hållit på med elitidrott och att studera och jobba med kriminologi har förmodligen resulterat i att jag valt doping i elitidrott som tema för detta projekt. Min bakgrund kan även påverka hur jag upplever och förstår de jag intervjuar. Trots att informanterna har uppmuntrats att prata fritt så påverkas projektets fokus ändå av vilka teman jag väljer och hur dessa senare används i analysen av mig som forskare. Min bakgrund

har därför påverkat både vad som framhävs och vad som lämnas i bakgrunden under forskningsprocessen.

3.3 Intervju

Jag har använt mig av kvalitativa intervjuer eftersom det är en god metod till att få tillgång till elitidrottarnas subjektiva upplevelser och erfarenheter av världen (Kvale & Brinkmann 2015, s.20). Det ska understrykas att upplevelserna och synpunkterna som elitidrottarna gett uttryck för är återberättelser av händelser som är påverkade av informanternas förståelser (Thagaard 2011, s.87). Fenomenologi har kritiserats för att vara ”privata teorier om tyckande” (Geertz 1973, s.12) där erfarenhet ses som något djupt inåtriktat (Jackson 1996, s.24), personligt och avskilt från världen (Dewey 1958, s.11). Eftersom att detta arbete går ut på att komma in i elitidrottarnas livsvärld och ta del av *deras* förståelser och erfarenheter, har subjektivitet dock varit positivt för arbetets utgångspunkt.

3.3.1 Intervjuurval, rekrytering och genomföring

Mitt intervjuurval består av tre dopade elitidrottare och sex icke-dopade elitidrottare. Tre av informanterna är kvinnor, sex är män. Genomsnittsåldern på informanterna vid intervjutidpunkten var 35 år, med en spridning från 24 till 59 år. Samtliga dopade informanter har avslutat sina karriärer, medan fem av sex icke-dopade fortfarande är aktiva. Valet att ta med dopade och icke-dopade i arbetet grundar sig på att man i kriminologin ofta undersöker de avvikande i samhället för att få förståelse för avviken. Tanken i detta arbete är att insikter från *både* elitidrottare som har dopat sig (avvikare) tillsammans med insikter från elitidrottare som inte har dopat sig (icke-avvikare) kan ge ytterligare förståelse för hur man kan förstå att vissa elitidrottare dopar sig och andra inte.

Jag hade som mål att intervjua fem dopade informanter och fem icke-dopade informanter i arbetet. På grund av att dopade elitidrottare ofta är en stigmatiserad grupp har det varit svårt att få dem till att ställa upp på intervju. Jag har därför rekryterat informanter från både Sverige och Norge för att ha fler att välja mellan. Det blev således naturligt att även rekrytera från båda länderna till gruppen icke-dopade. Studier visar att Sverige och Norge har stora strukturella likheter (Vogel 1994, s.194). Arbetet tar därför inte hänsyn till att informanterna kommer från olika nordiska länder. Efter intensivt sökande efter dopade elitidrottare slutade jag med tre stycken som kunde tänka sig att ställa upp på intervju. Icke-dopade elitidrottare var inte lika utmanande att hitta. Efter att jag intervjuat sex stycken icke-dopade elitidrottare upplevde jag dock att liknande information upprepades i de sista intervjuerna. Det var inte

mycket nytt eller stor skillnad på den nya informationen från den jag redan samlat in. Jag stannande därför på sex stycken informanter från denna grupp. På grund av att antalet dopade informanter enbart är tre stycken, hann jag inte uppleva samma upprepning hos denna grupp. Detta kan även bero på att intervjuerna delvis handlade om doping, varav de dopade elitidrottarna hade mer att berätta om temat jämfört med de icke-dopade elitidrottarna. Det är svårt att säga hur stor skillnad det hade gjort med fler intervjuer med dopade elitidrottare, men det hade förmodligen varit fördelaktigt. Samtidigt är de tre dopade elitidrottarnas berättelser mycket innehållsrika. Att fördjupa sig ordentligt i datamaterialet från dessa tre intervjuer gav många intressanta insikter.

Informanterna valdes ut strategiskt men slumpmässigt. Kriterierna som ligger till grund för rekryteringen är att elitidrottarna ska vara eller har varit på elitnivå i sin idrott. Avgränsningen för vad som klassas som elitidrott är satt vid landslagsnivå på seniornivå. Samtliga elitidrottare är även individuella idrottare, då upplevelser av elitidrott antas bli annorlunda om du tillhör ett lag eller om du tävlar individuellt. Detta var något flertal av informanterna också nämnde i intervjuerna.

För att underlätta att hitta dopade informanter var kriteriet att de skulle både blivit dömda och erkänt sig skyldiga till användning av doping. Detta var även ett sätt att öka chanserna för att få dopade elitidrottare att ställa upp på intervju. Det var däremot inte ett kriterium att dopade och icke-dopade elitidrottare skulle komma från samma idrott. Att specifik idrott inte nämns ökar konfidentialiteten för den speciellt utsatta gruppen dopade elitidrottare. En del av syftet i arbetet är dessutom att utforska vad det innebär att leva som *elitidrottare*. Det är alltså elitidrotten som ska vara den gemensamma nämnaren för informanterna. Logiken bakom att behandla elitidrottare som något säreget grundar jag bland annat på sportens vinningslogik som har ett totalt entydigt sätt att bedöma prestationer genom tävlingsmomentet som lyfter fram vad och vem som utgör eliten i idrotten (Riksidrottsförbundet, 2007 s.27). Elitidrottare tränar även för att tävla i stora sportsliga evenemang som Olympiska spelen och världsmästerskap (Bilard m.fl, 2011; Elliot & Goldberg, 1996; Wiefferink m.fl., 2008), vilket kräver mer engagemang och tid till idrotten än lägre nivåer, eftersom att konkurrensen kräver större insatser (Riksidrottsförbundet, 2007 s.28). Samtidigt är inte investerad tid, engagemang och attityd det som avgör om någon är elitidrottare, utan det är prestationer och resultat som i slutänden är av yttersta betydelse för att man ska kunna tala om elitidrott. I detta spelar även talang och tur in, då insatsen alltid är direkt relaterad till den idrottsliga prestationen som behöver kunna upprepas för att idrottaren ska behålla sin position som elitidrottare

(Riksidrottsförbundet, 2007 s.28). Sammantaget menar jag att kraven elitidrottens natur sätter på dem visar hur elitidrottare i olika sporter framförallt har likheter. Detta är även något som datamaterialet pekar på.

Genom att ta utgångspunkt i elitidrott som något säreget, kommer urvalet som nämnt bestå av både kvinnor och män, då det inte är könsperspektiv som är fokus i detta arbete, utan män och kvinnors tankar och erfarenheter som *elitidrottare*. Mitt användande av begreppet elitidrottare bör dock ses som ett analytiskt redskap. Vissa element och kännetecken hos elitidrottarna framhävs för att placera dem i en jämförbar konstruktion (Weber 1949, s.90-92). Elitidrottare bör därför förstås som en idealtyp, konstruerad genom att lägga vikt på vissa drag vid subjektet, som inte nödvändigtvis finns i verkligheten (Giddens 2001, s.691).

Vid rekrytering av icke-dopade elitidrottare såg jag i första hand på folk från mitt eget kontaktnät. Ett par av de icke-dopade informanterna är därför folk jag är bekant med från förr, men befinner sig inte i min närmsta umgängeskrets. Fördelen med att ha intervjuat bekanta är att intervjumiljön inledningsvis blev avslappnad och naturlig vilket skapade en god utgångspunkt för långa innehållsrika berättelser. Nackdelen kan dock vara att barriären för att prata i detalj om speciellt känsliga ämnen kan ha varit större. De kan ha undanhållit erfarenheter som kan sätta dem själva i dåligt ljus, i rädsla för att vi ska mötas vid ett senare tillfälle. Det var därför extra viktigt att följa upp med frågor där jag bad dem utveckla och förklara känslor och tankar, samt att betona deras anonymitet, min opartiskhet och hur mycket jag uppskattar att de ställer upp i projektet. Utöver mitt eget kontaktnät rekryterade jag även icke-dopade informanter genom att sätta mig i entrén på ett träningscentrum där jag visste att flertalet landslagsutövare tränar.

Vid rekrytering av dopade informanter använde jag mig uteslutande av sökmotorer på internet. Rekryteringsprocessen påbörjades genom att googla på ”dopade norska/svenska elitidrottare”. Utifrån träffarna undersökte jag om deras telefonnummer, mail eller bostadsadresser fanns tillgängliga, vilket inte gav några träffar. Jag fortsatte därför undersöka vad de haft för jobb genom tiderna och ringde upp olika arbetsgivare för att successivt nå deras nuvarande. Härifrån förmedlades kontakt via arbetsgivare till informanten, som sedan ringde upp mig. Detta blev en av metoderna till att få tag på två av de tre dopade informanterna. Den tredje lyckades jag nå genom att ta direkt kontakt på sociala medier. Samtidigt har jag blivit avvisad av dopade elitidrottare som av olika anledningar inte önskat att ställa upp på intervju, medan samtliga icke-dopade som blev tillfrågade ställde upp.

Informanterna har därför delvis valt ut sig själva. Samtliga rekryterade informanter kan därför ha vissa drag som skiljer sig från de som inte önskar att delta (Hvinden 1986). Detta kan framförallt gälla de dopade informanterna som eventuellt överkommit fler barriärer för att säga ja till att intervjuas. Doping är ett känsligt ämne och det finns inte många atleter som är öppna om detta (Ohl, Fincoeur, Lentillon-Kaestner, Defrance & Brissonneau, 2013 s.3-4).

Intervjuerna utfördes i tidsperioden juni-augusti 2017. De ägde ofta rum inom en till två veckor från det att informanterna bekräftat att de ställer upp. Intervjuerna gjordes både ansikte till ansikte och över telefon, beroende på praktiska möjligheter till att mötas. Alla informanterna fick själva bestämma var och när intervjuerna skulle äga rum, för att känna sig mest möjligt bekväma. Olika personer hade olika önskemål. Intervjuerna har därför genomförts både i universitetslokaler och lokaler i anknytning till träningscentrum. Samtliga dopade informanter intervjuades över telefon medan båda intervjualternativ användes hos de icke-dopade. Intervjuer som gjorts ansikte till ansikte gav större möjlighet att utskilja nyanser i uttalanden genom både kroppsspråk och ögonkontakt, jämfört med telefonintervjuerna. Att ha intervjuat vissa informanter över telefon kan därför givit ett visst avstånd. Min upplevelse är dock att avståndet via telefon kan ha hjälpt informanterna att slappna av. Detta kan framförallt varit fördelaktigt i intervjuerna med de dopade, då doping är ett såpass känsligt ämne. Jag upplevde att telefonintervjuerna gav långa självdrivna berättelser med både inlevelse och öppenhet. Vid de personliga mötena upplevde jag att informanterna lade mer energi på att läsa min reaktion till det som sagts vilket till en början kunde göra dem lite mer reserverade. Samtidigt försökte jag hålla en neutral och uppmuntrande hållning i samtliga intervjuer som kan ha gjort att dessa öppnade sig lika mycket som vid telefonintervjuerna. Även om förutsättningarna var aningen olika, har jag positiva upplevelse av båda intervjutyper. Jag upplever inte att en av intervjumetoderna gav mer givande berättelser än den andra.

Intervjuerna varierade mellan 73 och 122 minuter, med en genomsnittslängd på 86 minuter. Intervjuerna var i stort sätt semistrukturerade, de var varken öppna samtal eller strikta frågeschemasamtal (Kvale & Brinkmann 2015, s.46). Jag använde mig av en intervjuguide där jag följde bestämda teman med olika förslag till frågor. Spårade informanterna självmant in på andra teman så uppmuntrade jag dock till detta. Varje intervju hade egenheter som gjorde att det ställdes olika uppföljningsfrågor, som i sin tur öppnade upp för olika riktningar i varje enskild intervju. Informanterna fick så långt det var möjligt prata obehindrat utan att jag

avbröt dem. Samtliga informanter var mycket reflekterande och ivriga att berätta om sina liv. Under intervjuerna hade jag ett anteckningsblock där jag noterade vissa stödord för att komma ihåg vad jag önskade att gå in i mer detalj på. Utöver detta lade jag framförallt fokus på att vara med i samtalen med ögonkontakt och uppmuntrande nickningar (vid personligt möte), samt instämmande ord (över telefon). Emellanåt ifrågasatte jag och bad dem utveckla sina uttalanden för att komma till botten med vad de känner och tänker. Jag hade därför en delvis aktiv intervjumetod (Holstein & Gubrium 1995). Mitt deltagande var inte strikt begränsat utan jag arbetade interaktivt med informanterna. Jag försökte hålla informanterna i en "berättande riktning" där jag såg till att de förhörde sina egna erfarenheter och guidade dem i fruktbara tolkningsriktningar. Eftersom att intervjuer och berättelser till viss del alltid skapas genom interaktion i intervjukontexten, behöver en mer aktiv position inte vara "ledande" eller negativ (Holstein & Gubrium (1995, s.17). Jag upplevde att intervjumetoden gav djupare förståelse för elitidrottarnas tankar, reflektioner och erfarenheter.

De första tre intervjuerna transkriberade jag direkt när de var klara. Detta hjälpte mig att tydligare se vilka teman som var informanternas fokus. Härifrån riktade jag in mig mer på dessa teman i de resterande intervjuerna. Detta gav ett djupare fokus på vissa områden som gav intressanta och berikande detaljer. Att transkribera de första intervjuerna direkt gjorde även att jag blev observant på hur jag bättre kunde intervju framöver. Till exempel minska nervöst småprat från mig själv som jag inte varit medveten om, och bli bättre på att ställa uppföljningsfrågor. Med dessa värdefulla insikter valde jag att transkribera resterande sex intervjuer när samtliga var företagna. Detta fungerade bra då det inte blev så långa avbrott mellan varje intervju, vilket gjorde mig säkrare i rollen som intervjuare.

3.3.2 Etik

Innan insamling av datamaterial anmälde jag projektet till Norsk Senter for Forskningsdata (NSD). Jag gav dem upplysningar om forskningens tema och vem jag önskade att intervju för att få deras godkännande av projektet och därmed tillåtelse att påbörja intervjuerna.

Alla informanter i projektet fick före intervjuerna varsitt informationsblad på e-post med fakta om forskningsprojektet och vad det skulle innebära för dem att delta. Där fanns även kontaktuppgifter till både mig och min handledare ifall de skulle önska att ta kontakt för att dra sig ur eller komplettera med information till projektet. Jag gick igenom dessa informationsblad precis innan intervjuerna satte igång för att försäkra mig om att de förstätt att all information är konfidentiell och att både de själva och en eventuell tredje part blir

anonymiserad för att inte kunna kännas igen. Jag gjorde det även tydligt att det är helt frivilligt att delta i projektet och att det när som helst är möjligt att dra sig ur utan konsekvenser.

Som inledning till intervjun spelades ett muntligt samtycke in: ”Informanten samtycker till att delta på intervjun, är införstådd med projektets innebörd och att den godkänner att intervjun spelas in”. Valet att enbart ta ett muntligt och inte skriftligt samtycke gjordes för att inte ha informanternas namn på papper och därmed minska risken att dessa kommer i fel händer. Det var främst av konfidentiell hänsyn till de dopade informanterna som är en speciellt utsatt grupp. Men också av praktiska anledningar då jag inte mötte alla informanter ansikte till ansikte och att vissa av dessa inte hade möjlighet till att scanna och skicka tillbaka underskrifter. Jag är dock medveten om att vid tvist, kan ett avtal som är signerat av båda parter tjäna som skydd för oss båda. Jag gjorde emellertid bedömningen att risken för konflikter var mycket låg och att inspelat muntligt samtycke av informanterna räckte.

Anledningen till att alla intervjuer spelades in var för att fånga både detaljer och nyanser i samtalen som annars hade varit svårt att få med genom att enbart anteckna. Innan intervjuerna startade förklarade jag för informanterna att ljudinspelningarna kommer hållas i låst förvar så att ingen annan än jag kommer åt dem, samt att de kommer att raderas efter projektets avslut.

Innan intervjuerna funderade jag över hur jag eventuellt skulle bli bemött av informanterna. Jag var tydlig med att projektet inte gick ut på att vara kritisk gentemot dem som personer, utan att intervjuerna handlar om att få en bild av deras liv som elitidrottare och härigenom hur fenomenet doping i elitidrott kan förstås. Jag upplevde att samtliga var mycket samarbetsvilliga och öppna med sina känslor och upplevelser, och att de gjorde allt de kunde för att ge en bild av deras liv.

Trots att jag upplevde en ömsesidig förståelse mellan mig och informanterna och att intervjuerna var öppna och fria, är intervjusituationen ett professionellt samtal med asymmetriskt maktförhållande mellan forskaren och informanten. Exempel på asymmetrin är att jag som forskare i slutänden har monopol på att tolka uttalandena som görs (Kvale & Brinkmann 2015, s.51-52). Eftersom att informanterna i mitt projekt är elitidrottare kan deras position som elitpersoner väga upp för det asymmetriska maktförhållandet. Elitpersoner är ofta vana att bli frågade om sina synpunkter och tankar, och de har många gånger en säker status (Kvale & Brinkmann 2015, s.175-176). Det var därför möjligt att vara lite mer utmanande i de uppföljande frågorna och kommentarerna under intervjuerna. Den delvis

aktiva intervjumetoden som jag tillämpade fungerade bra i detta avseende. Jag var dock mycket finkänslig med frågor om doping till de dopade elitidrottarna, då detta kan vara en extra känslig punkt.

3.3.3 Intervjuanalys

Transkriberingarna från intervjuerna lästes igenom och jämfördes flera gånger för att få en överblick över upplevelser, teman och argument som var återkommande eller stack ut från datamaterialet. Detta bröts sedan ned till kategorier, delvis utgående från de teman som funnits i intervjuguiden. Kategorierna som växte fram är dock mer specifika än de generellt utformade frågorna i intervjuguiden, på grund av att jag önskade att så mycket som möjligt av berättelserna skulle utgå från vad informanterna önskade att fokusera på. Jackson (1996) menar nämligen att i den fenomenologiska traditionen är det viktigt att se på vad informanterna själva önskar att berätta om. Struktureringen i uppgiften blir därmed främst utifrån informanternas berättelser, vilket ger en induktiv datamaterial-styrd prägel, där idéer och kategorier växte fram under tiden datamaterialet lästes och bearbetades (Halvorsen 2008, s.24). Detta har även lett till att vissa teman från intervjuerna inte har använts då fokus i arbetet delvis vuxit fram under projektets gång. Trots att teori applicerats efter både insamling och kodning av datamaterial, bygger intervjuguiden på en viss teoretisk förståelse av ämnet. Detta gör att jag delvis arbetat deduktivt som innebär att man jobbar utifrån teoretiska premisser (Halvorsen 2008, s.24).

Genom att dela in datamaterialet i olika kategorier kunde jag se de olika informanternas skildringar av samma teman. Kategorierna är inte ömsesidigt uteslutande, då samband mellan olika teman och kategorier kunde urskiljas. De analytiska kategorierna som växte fram är grupperade under två huvudkategorier som placerats i två olika delar som avgränsar analysen. Första delen består av: Elitidrottarens livsvärld, med underkategorierna; Målmedvetenhet; Planering och uppoffringar; Press; Motgång och mental träning; Respekt, identitet och självkänsla; Utmaning med balans i livet. Andra delen av analysen består av: Elitidrott och doping, med underkategorierna; Tiden innan och efter doping; Dopingavslöjandet och avslutad karriär.

3.4 Avgränsning

Insikter om hur elitidrottare beskriver sin livsvärld och hur man kan förstå att vissa elitidrottare dopar sig och andra inte är ett komplext tema som kan förstås utifrån många olika discipliner och teoretiska infallsvinklar. Jag har i detta arbete valt den antropologiinspirerade

fenomenologiska tillnärmningen, och fokuserar därför på *erfarenheter*. Det är många aspekter av doping som jag inte belyser i detta arbete, så som elitidrottarnas psykologiska profil, ekonomiska bakgrund, uppväxt, social klass och utbildningsnivå. Ett annat tema som jag valt bort är systematisk doping. Den systematiska dopingen är ett mycket omfattande tema som bättre studeras på statlig nivå och inte med utgångspunkt i elitidrottarnas erfarenheter.

Jag upptäckte ganska fort att berättelserna kontinuerligt kom att handla om hur tufft livet som elitidrottare var. De reflekterade även över positiva upplevelser, men framförallt över det problematiska och krävande. Uppgiften är därför framförallt problemfokuserad. Det faktum att arbetet handlar om doping kan gjort att informanterna gått in med en probleminriktad inställning till intervjuerna. Även det faktum att intervjuguiderna bär prägel av att vilja få fram vad som inte syns utåt i elitidrottarnas liv kan ha förstärkt en problemfokus.

3.5 Överförbarhet

Studien är baserad på informanter från Sverige och Norge och är därför i en geografisk och social särposition. Folk i andra delar av världen upplever rimligtvis elitidrottsbubblan på andra sätt, då de lever under andra strukturella förhållanden. Samtidigt som jag i detta arbete argumenterar för att elitidrott och sportkultur är något säreget som går på tvärs av länder, så påverkas upplevelsen sannolikt av vart i världen man bor. En annan faktor är att urvalet i detta arbete är litet. Med andra och fler informanter kunde fokus blivit annorlunda i uppgiften. Arbetet strävar därför inte efter generalisering. Djupgående erfarenheter från elitidrottare som både dopat sig och inte dopat sig kan ändå bidra med värdefull information för att förstå delar av elitidrottarnas livsvärld. Färre men djupgående beskrivelser av elitidrottsbubblan kan ge fruktbara tankar för hälsosammare sportmiljöer som i bästa fall kan motverka doping.

Som nämnts tidigare är informanternas berättelser påverkade av deras egen förståelse av sina erfarenheter, men att detta är önskvärt på grund av arbetets fenomenologiska tillnärmning. Något att tänka på är emellertid att ord och handling är olika saker, då vi inte alltid gör det vi säger eller säger det vi gör (Flaatten 2007, s.19). Detta bör man som läsare ha med sig genom hela arbetet då jag inte observerat deras handlingar. Berättelser om handlingar bör därför inte okritiskt omvandlas till faktiska handlingar. Arbetet utgår hela tiden från elitidrottarnas *upplevelser*.

Det är möjligt att någon eller några av de icke-dopade informanterna har använt doping. Men jag har mött elitidrottarna som *människor*, med en nyfiken naivitet som inte önskar att avslöja om de pratar sanning eller inte. Jag har lagt misstänksamhet åt sidan och tagit en öppen position där jag försökt frigöra mig mot eventuella fördomar mot båda grupperna - Så

som allmänna uppfattningar om att dopade elitidrottare är omoraliska individer, eller att icke-dopade elitidrottaren är den ultimata förebilden för samhället. Om några av de som utger sig för att inte ha dopat sig, trots allt har dopat sig, handlar stora delar om arbetet ändå om elitidrottarens livsvärld. Att undersöka den *gemensamma* livsvärlden för både dopade och icke-dopade elitidrottare kan ge viktiga insikter som kan användas för att explicit förstå de dopades berättelser om varför de dopat sig.

De dopade och icke-dopade informanterna har stora likheter i sina erfarenheter utifrån elitidrottsbubblan. Men också en del olikheter. Det faktum att den ena gruppen av informanter har dopat sig gör att de har andra upplevelser än de icke-dopade. Detta gör även att intervjuerna för de olika grupperna skiljer sig en del innehållsmässigt. I kontrast till de dopade har de icke-dopade informanterna inga erfarenheter av direkt doping. Det är även stor sannolikhet att de dopade informanterna har en mer kritisk blick när de ser tillbaka och berättar om sina idrottskarriärer. På grund av användning av doping kan de fått genomgå negativa upplevelser. I tillägg är fem av sex icke-dopade informanter fortfarande aktiva. Anledningen till att de är aktiva kan delvis vara att de fortfarande trivs med att leva som elitidrottare och deras upplevelser kan speglas av att de är mitt uppe i sina karriärer. Samtliga dopade informanter har däremot avslutat sina karriärer, vilket delvis kan vara på grund av att de känner sig färdiga med den delen av livet. Att komma in i en ny fas efter idrottskarriären kan göra att de ser tillbaka med mer kritisk blick när de fått distans till elitidrottens livsstil. Trots olika förutsättningar finns det intressanta berättelser att ta del av som kan ge förståelse för varför vissa elitidrottare dopar sig och andra inte. Som sista del i metodkapitlet ska analysens uppbyggnad genomgå.

3.6 Analysens uppbyggnad

Analysens delar övergår delvis i varandra, men är uppdelade för att få systematik och överblick. För att förenkla läsningen kommer informanterna få fiktiva namn varav (I.D) står för icke-dopad och (D) står för dopad. Mönstret från intervjuerna är att både dopade och icke-dopade informanter beskriver en livsvärld med mycket av den samma problematiken, med vissa skillnader och likheter mellan och inom grupperna. Analysen är strukturerad utifrån de mönster som visats i intervjuerna. I de olika delarna synliggörs därmed vissa informanter mer än andra, då de på eget initiativ pratat om det som allra mest berört dem.

Analysen är uppdelad i två delar. Första delen inleds med att begrunda elitidrott som en livsvärld som kan studeras som en helhet. Olika delar av denna livsvärld, elitidrottsbubblan, kommer att problematiseras: Målmedvetenhet; Planering och uppoffringar; Press; Motgång

och mental träning; Respekt, identitet och självkänsla; Utmaning med balans i livet. Här ska dopade och icke-dopades berättelser av elitidrottsbubblan förstås i ljus av huvudteorierna för att ge oss en bild av deras liv som elitidrottare.

Insikter från första delen av analysen ska sedan användas i del två, som ska handla mer konkret om de dopades berättelser om doping. I denna del sätts fokus på teman om: Tiden innan och under doping; dopingavslöjandet och avslutad karriär. Berättelser från del ett om hur elitidrottare beskriver sin livsvärld, ska användas för djupare förståelse för de dopades specifika beskrivningar av sitt användande av doping.

4 Elitidrottarens livsvärld

Som nämnt i metodkapitlet är den grundläggande tanken att elitidrott och elitidrottare är ett eget område som kan utforskas som en helhet. Detta underbyggs av flera uttalanden från intervjuerna.

I stora delar intervjumaterialet berättar både de dopade och icke-dopade atleterna om vad det innebär att vara elitidrottare. Det är stor enighet bland informanterna om att de upplever och tror att det existerar en viss mentalitet inom elitidrott. Kristoffer (I.D) beskriver detta som att de flesta elitidrottare har en typ av ”tunnelseende” där man har ett mycket stort fokus och är målmedveten i förhållande till sin satsning på idrotten. Den gemensamma mentaliteten upplever de även har att göra med att livsstilen måste vara på ett visst sätt för att kunna hålla en elit-nivå. Frida (I.D) menar att de flesta elitidrottare vet vad som krävs för att hålla denna nivå. Man måste ”träna på ett visst sätt” och lägga ned en ”viss mängd timmar oavsett vilken idrott man satsar elit på”. Hon menar att ”det inte finns några genvägar i elitidrott” och därför har alla ”samma bakgrund”.

Ben (D) beskriver elitidrottsmentaliteten som ett speciellt sätt att tänka, där allt kretsar kring att försöka bli bäst i sin sport. Han beskriver hur man tar hjälp av de bästa elitidrottarna i världen för att lära sig deras metoder, och hur detta igen förstärker ett visst elitidrottstänkande. Denna växelverkan visar även hur elitidrottsbubblan sträcker sig globalt.

Ben (D): Att tänka att man ska försöka bli det bästa man kan bli. Man planerar sin dag, man gör liksom allting, de här grejerna för att man en dag ska kunna bli den bästa i världen. [...] Jag tror att det finns ett slags elitidrottstänkande där man ger allt av sig själv och man får råd hur de bästa i världen tränar, man tar det till sig och att man göra samma saker. Jag tror att då får man ett sådant tänk, som gör att man kanske kan bli bäst.

Elitidrottarna redogör ganska sakligt för vad de verkar se som en typ av grundläggande förutsättning för hur de lever sina liv för att prestera på elitnivå och att detta helt enkelt kräver mer engagemang och tid till idrotten än lägre nivåer. De beskriver elitidrott och elitidrottare som de främsta inom idrotten, som därmed skapar en naturlig *elit-del*. Detta underbygger argumentet om elitidrott som en plattform för analys, där elitidrott och elitidrottare är ett eget område (Riksidrottsförbundet, 2007 s.27).

Flera av informanterna beskriver att de upplever en skillnad på mentaliteten bland elitidrottare i lagsport och individualsport, vilket även är en gräns som dragits i detta arbete, där samtliga är individuella idrottare. Anledningen till denna avgränsning är att mitt datamaterial tyder på att elitidrottsbubblan kan vara lik på många sätt i förhållande till livsstil. När det kommer till prestation, tankar och känslor, menar informanterna dock att det finns skillnader att ta hänsyn till beroende på om man tillhör ett lag eller håller på med individuell idrott. Rebecca (I.D) beskriver hur hon tror det är ”stor skillnad på lagidrottare och individuella elitidrottare”, då lagidrottare har ”mer stöd av varandra”. Detta kopplar hon till att ”individuella idrottare måste ta mer ansvar för sin egen träning och för sin egen prestation”, medan ansvar för träning och prestation ”delas upp på fler individer i lagsport”.

Elitidrottarna i detta arbete kommer alltså behandlas under samma logik, som en idealtyp, konstruerad genom att lägga vikt på vissa drag vid subjekten och deras livsstil (Giddens 2001, s.691). Detta betyder inte att elitidrottare antas vara en homogen grupp utan olikheter. Även om det främst argumenteras för gemensamma drag här kommer vi se hur elitidrottsbubblan upplevs på olika sätt av de olika elitidrottarna.

Med utgångspunkt i elitidrottsbubblan, får vi del av kärnan av elitidrottarnas levda verklighet och hur de upplever denna utifrån sina subjektiva perspektiv. Vi ska nu bege oss in i första delen av elitidrottsbubblan som handlar om målmedvetenhet.

4.1 Målmedvetenhet

Både de dopade och icke-dopade elitidrottarna beskriver hur de upplever sig som väldigt målinriktade och envisa när det kommer elitidrotten. Perioden innan tävling är ett tydligt exempel på hur deras målmedvetenhet sätts i praxis och det finns stora likheter i hur deras uppladdning ser ut. Kristoffer (I.D) berättar att det enda han tänker och fokuserar på är att hålla sig frisk och att äta bra för att få ut maximalt av träningarna inför tävlingen.

Kristoffer (I.D): Man vill hinna träna och vara frisk under hela den träningsperioden, och under den här tiden då har jag verkligen tunnelseende, jag tänker bara på tävlingen i två månader, jag tänker inte på annat, och då blir man rätt osocial, man går runt och... man är så jäkla inställd på tävlingen, liksom fan om jag äter det här då kan det gynna mig i morgon, för då kanske jag kan träna hårdare, det finns liksom ingen annan tanke.

Målmedvetenheten kan förstås utifrån sportetikens norm om den äkta atleten som totalt hänger sig och gör elitidrotten till sin absoluta prioritet i livet (Coakley & Pike, 2014 s.158; Hughes & Coakly 1991, s.309). Något som kan intensiveras inför tävling. Målmedveten kan också förstås som att Kristoffer (I.D) strävar efter perfektion och distinktion (Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Att försöka uppnå perfektion genom målmedvetenhet inför tävling, maximerar chansen att vinna, vilket i sig kan symbolisera både förbättring och distinktion. Detta är ett framtidsorienterat beteende som kan förstås som motsatt av det Willem Schinkel (2004, s.19) beskriver. Han pratar om hur handlingar, så som våld, kan ha betydelse och njutning i sig självt. Han beskriver hur våld kan vara ”autotelic violence” – ett mål i sig självt som människor kan dras till på grund av dess inneboende njutning. Alltså inte som ett kalkylerat medel till ett visst mål. Kristoffer (I.D) beskriver snarare hur han medvetet utsätter eventuell njutning i nuet för ett önskat framtida mål. Det målmedvetna beteendet ser därmed ut att ha fokus på *framtida* prestation och inte så mycket på uppladdning som ett mål i sig självt. Detta betyder inte att han inte uppskattar träning och uppladdning, men att i elitidrottsbubblan verkar tillfredsställningen främst finnas i framtiden. Detta distanserar oss även från arbeten som Ben Malbons (1999, s.106-108) ”Clubbing”, som också fokuserar på nuet och extasen i själva utförandet av en handling. Han beskriver hur en euforisk ”oceanic” känsla kan upplevas i stora dansande folkmassor i utelivet - en känsla av att släppa all kontroll och bara sväva i nuet och fly från det vardagliga. En typ av hedonism där man strävar efter att undgå lidande och skapa njutning. Det Kristoffer (D) beskriver handlar snarare om det vardagliga hårda arbetet i elitidrottsbubblan för en *eventuell* senare njutning *om* mål uppnås.

Ulf (D) beskriver sin målmedvetenhet på liknande sätt, om än mer generellt. Han berättar hur elitidrotten var huvudfokus när han var aktiv och hur ”ingenting kunde stoppa honom”. Han berättar hur han kunde vara ”svårt skadad och ändå träna” då hans inställning var att ”du alltid kan träna någonting”. Ulf (D) ger även uttryck för att idrottare som inte tänkte som honom och pressade sig så som han gjorde, inte var lika hängivna sin idrott. Han beskriver med missnöje hur många atleter inte kunde träna för att ”de hade ont där och där”. Hans målmedvetenhet kan förstås i ljus av sportens normer om att inte acceptera hinder (Coakley & Pike 2014 s.159-160; Hughes & Coakly 1991, s.310). Ulf (D) verkar heller inte se skador som reella hinder, vilket kan förstås som att han accepterar risken att tävla och träna med smärta (Coakley & Pike 2014, s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Med dämpad och mer osäker röst säger Ulf (D) dock att han förstår att det finns ”negativa sidor med ett sådant ensidigt fokus och envishet”. I hans förflutna finns tvivelaktiga handlingar som han är medveten om.

Hans uttalande kan underförstått tolkas som att han kopplar ihop målmedvetenheten med användning av doping under sin karriär. Samtidigt som han tror man kan ha ”stor nytta” av målmedvetenhet. Detta verkar han förbinda med sin tro på att ”elitidrott går ut på att vinna”, vilket även kan förstås som en önskan om utveckling, perfektion och distinktion (Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Ulfs (D) målmedvetenhet påminner på många sätt om Lyngs (1990, s.858) ”edgework”, som tar sig för olika typer av frivilligt riskbeteende, var av en av kategorierna innebär att pressa sig både mentalt och fysiskt på ett ohälsosamt sätt för och testa sina gränser och söka bemästring. Skillnaden är att det kanske inte är så mycket njutning i risktagandet för Ulf (D), till skillnad från edgeworkaren som ofta söker njutning i upplevelsen av risk, och inte slutmålet (Lyng 1990, s.852), som Ulf (D) beskriver är vinsten. Intentionen är inte att reducera Ulfs (D) beteende till något som styrs av sportsliga normer. Hans beskrivna målmedvetenhet kan påverkas av kulturella ideal inom sporten, men det ska inte bortses från att den beskrivna uppoffringen av kroppen och att inte acceptera några hinder innebär något djupare individuellt och meningsfullt för honom på ett mer komplext sätt än vad sportetiken kan utfylla. Sporten och dess kultur kan därför inte sättas över eller mot honom, utan detta är snarare ett dialektiskt fält (Jackson 1996, s.10-11) där han som individ förmedlar det som är meningsfullt för honom själv. Genom det han själv lägger vikt på kan dock delar av sportetiken verka extra meningsfull för honom. Det ser ut som att han använder sportetik till att guida och utvärdera sig själv och andra atleter genom att jämföra sin egen ihärdighet med andra. I stället för att sätta gränser för vad han själv var villig att göra som atlet, beskriver han snarare hur han evaluerar sig själv positivt och andra (enligt honom) mindrehängivna atleter negativt, då de är mindre villiga att sätta hälsa och välmående på spel genom att träna med skador.

Även Kristoffer (I.D) berättar hur hans målmedvetenhet kan gå ut över hälsan. Detta skildrar han genom att beskriva hur viktigt det är för honom att tävla och prestera efter månader av uppladdning. Trots sjukdom.

Kristoffer (I.D): Jag hade tränat ganska hårt inför tävlingen, jag var i form och allting. [...] Jag vaknade på morgonen kl. 06.00 med 39 graders feber och då tänkte jag bara såhär fuck. Alltså ont i skallen, feber, bara mår skit liksom. [...] Köpte treo, åt tre fyra treo och tog resorb och allting. Sen la jag mig och sov två timmar. När tävlingen börjar närma sig och jag värmer upp så känner jag bara att jag mår så jäkla dåligt. Feber, svettas enormt mycket. [...] Men jag gick och vann ändå.

Det kan urskiljas en viss stolthet genom sättet han berättar på. Han beskriver i detalj och med allvarlig röst en typ av hjältesaga om hur han gjorde allt för att kunna tävla. Där berättelsens poäng tycks vara att han vann, vilket han berättar med ett uns av triumf. Kristoffers (I.D) handlingar kan förstås genom samma kombination av normer som Ulfs (D) beteende skildrade ovan. Kristoffers (I.D) ihärdiga kamp mot sjukdom under tävlingsdagen kan ses som en typ av hinder som han inte accepterar utan försöker övervinna (Coakley & Pike, 2014 s. 159-160; Hughes & Coakly 1991, s.310). Hans målmedvetenhet i form av att tävla trots sjukdom kan även förstås som ett uttryck för att atleter ska acceptera risk och tävla med smärta (Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Kristoffer (I.D) verkar se beteendet som en dygd, där han pressar sig till det yttersta både fysiskt och psykiskt för att kunna utföra tävlingen trots sjukdom. Precis som för Ulf (D) kan det även förstås som att han hyllar sportens norm om att eftersträva att utvecklas och uppnå perfektion och distinktion genom att göra allt för att vinna (Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Andra människor i samhället skulle kunna se hans beteende som avvikande, då han inte accepterar sjukdom som hinder för att tävla och därmed riskerar hälsan, medan han själv och andra inom sporten kan tendera att se detta som en del av vad det innebär att vara elitidrottare. Extrema normer och beteenden inom sport anses dock ofta naturliga och hyllas av resten av samhället, då dessa bekräftar kulturella värderingar om hårt arbete, tävling och prestation. Elitidrott kan därför förstås som en typ av subkultur. En sportkultur i storsamhällets kultur, men inte underordnad, utan som ett fält där prestationssamhällets normer förstärks och där målmedvetenheten som riskerar hälsa hyllas. Elitidrott och dess sportsliga normer behöver därför inte vara inkluderande eller exkluderande i förhållande till storsamhället (Maffesoli 1996, s.98, i Weinzierl & Muggleton 2003 s.12), utan den kan vara flytande, icke-fixerad och på deltid.

Till skillnad från Ulf (D) och Kristoffer (I.D), beskriver Niklas (D) hur hans målmedvetenhet inte gick ut på att vinna. Han beskriver i stället hur det viktigaste för honom var att uppleva att han *förberett sig* allt han kunnat inför tävlingar. Han menar att så länge han hade gjort "allt han kunnat i sin lilla värld" så var han nöjd. Niklas (D) skiljer sig dock både från de dopade och icke-dopade på den här punkten, då han inte uttrycker några negativa tankar kopplade till doping. Han berättar nämligen att det som omfattades i hans "lilla värld" inkluderade doping. Han berättar hur han genom att fokusera på förberedelserna "värderade doping som något bra", då detta hjälpte honom att optimera träningen. Detta är en kontrast till Ulf (D), som om än trevande och underförstått, gav uttryck för att målmedvetenhet kan ha sina gränser. Och

om än mer givet, även en kontrast till samtliga icke-dopade informanter, där uppladdning inför tävling inte innefattar doping eller positiv attityd till doping överhuvudtaget. I sin beskrivelse av livsvärlden är Niklas (D) den som ser ut att vara mest gränslös i sin målmedvetenhet, både av dopade och icke-dopade informanter. Hans beteende kan förstås som en *okritisk* strävan efter att utvecklas och uppnå perfektion och distinktion (Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Niklas (D) kan ha involverat sig i sportens koder till den grad att han även tänkte att det är hedervärt att göra allt han kan för att fortsätta vara involverad i sporten. Vilket då kunde innebära att tänja på gränserna för vad som är normalt och avvikande och använda sig av doping. Etiken som antas vara inneboende i sporten kan påverka och förstärka Niklas (D) strävan efter en perfekt förberedelse inför tävling, men kulturella normer förmedlas alltid genom personen som skapar sin egen uppfattning av dessa. Niklas (D) är den som i slutändan strävat efter perfektion och styrs inte direkt av sportens kultur. De olika upplevelserna av elitidrottsbubblan beror till stor del på hur individerna valt att sätta fokus. När Ulf (D) ser doping och överdrivet fokus som något som delvis kan vara negativt, ser Niklas (D) å sin sida det samma som enbart något positivt, något som kunde öka hans möjlighet till optimal förberedelse.

I likhet med Niklas (D) beskriver Ben (D) hur vinst inte var det viktigaste för honom. Det var viktigare att alltid försöka prestera på topp och slå sina egna rekord.

Ben (D): Jag var en sådan som alltid ville göra det bästa ifrån mig. Så ofta när jag vann så ville jag slå personbästa, ofta var vinna inte tillräckligt för mig, vilket det kanske skulle ha varit men ja...[...] Jag blev aldrig nöjd, det är en väldigt dålig egenskap kanske... men att hålla på med idrott för att bara "komma med" till OS, det är liksom inte min grej... [...] Så det är lite av en press... Jag ville vara bland de bästa i världen. Jag ville också bli bättre och bättre. Jag tror att var för mycket allt eller inget. [...] Den här pressen på sig själv tog ju helt klart över, det blev ju konstigt så...

Precis som Niklas (D) kan Bens (D) målmedvetenhet förstås med hjälp av sportetikens norm om att man som atlet ska sträva för att utvecklas och uppnå perfektion och distinktion (Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Ben (D) verkar dock lägga mer fokus på utveckling. Han ville inte "bara" befinna sig på världstoppen och få vara med i de stora sammanhangen, utan han ville överträffa sig själv hela tiden. Därmed var han aldrig nöjd. Personliga rekord blir för honom den ultimata markeringen för distinktion, något som synliggör att man tillhör den speciella gruppen elitidrottare som pressar sina gränser oavsett

vad som krävs. I likhet med Ulf (D) nämner Ben (D) dock att ett alltför målmedvetet beteende kan vara dåligt. Han beskriver hur detta skapade press för honom, då han aldrig blev nöjd. Ben (D) ger uttryck för att detta är en sårbar punkt, samtidigt som det också framträder en viss stolthet i att vara någon som vill utvecklas och prestera på topp. Detta kan framhäva det positiva i normerna i sportetiken, trots att detta arbete har fokus på det problematiska vid sportetiken. Målmedvetenhet i förhållande till utveckling är inget negativt i sig. Den inre konflikten Ben (D) tycks uppleva angående målmedvetenheten kan delvis handla om att hans syn på sig själv har anpassats till den negativa uppmärksamhet som dopade elitidrottare får riktat mot sig, och att han därmed omvärderar sina egna hållningar och syn på sig själv. Detta kan även gälla för Ulf (D) och Niklas (D). Dopade elitidrottare kan nämligen bli stigmatiserade. Det innebär att de kännetecknas på ett socialt missgynnande sätt (Goffman 1963, s.4). Ett vanligt antagande är till exempel att dopade elitidrottare anses ha bristande karaktär i form av oärlighet, då doping ofta kopplas till oärlighet och fusk. Stigma innebär att reducera allt vad personen är till enbart detta vid hans karaktär. Det skapar en brist på överensstämmelse mellan hur man tror en person är och hur den faktiskt är. Genom att stigmatiserade individer tenderar att ha samma syn på identitet som andra, känner de av det som andra anser att de har misslyckats med. De dopade elitidrottarna kan därmed känna skam över de upplevda bristerna i sin karaktär (Goffman 1963, s.3-7).

Ben (D) fortsätter berätta hur viktigt det är för honom att ge ”allt eller inget” när det kommer till träning. En målmedvetenhet som kan förstås som en total hängivenhet till elitidrotten (Coakley & Pike, 2014 s.158; Hughes & Coakly 1991, s.309). Han beskriver till och med hur han har svårt att se sig själv träna i framtiden utan att lägga hela sin själ i det. Vilket kan tyda på att han fortfarande är involverad i sportens koder. Till skillnad från Ulf (D) som inte längre verkar se sportetiken som något positivt då han uttryckt blandade känslor och åsikter om detta. Ben (D) tror inte att han skulle trivas med att vara ”medelmåttig” eller att träna ”för skojs skull”. Han ser ut att använda orden för att betona värderingar han inte står för inom träning. Han kan därmed se ut att dra en gräns mellan sig själv som elitidrottare och folk som inte elitidrottar. I tillägg beskriver han med en aning stolthet i rösten hur ”disciplinerad” och ”målmedveten” han var som idrottsman; hur mycket han tränade och att han ”alltid var tvungen att ge hundra procent”. Han beskriver också hur detta driv kunde göra att han blev ”våldigt besviken på sig själv” när han inte levde upp till den standard han hade satt som mål för sig själv. En möjlighet är att besvikelsen över sig själv kan komma av ett visst förakt mot ”vanliga människors tråkiga liv”. Detta förakt riktade han sedan mot sig själv när han

upplevde att inte kunna leva upp till sportens ideal. Något som kan ha satt hans självkänsla i tillfällig obalans.

Det finns en uttryckt enighet bland både dopade och icke-dopade informanter om att målmedvetenhet är något som tillhör elitidrotten, att detta *krävs* för att hålla på med elitidrott, och inte minst för att bli bra i det. Detta delvis på grund av att livet i elitidrottsbubblan innehåller mycket motgång och tunga perioder. Filip (I.D) beskriver hur han upplever vardagen som ”tung och med mycket motgång”, medan ”framgång är något man enbart får smaka på någon gång ibland”. På grund av detta, menar han att det hela tiden ”krävs drivkraft för att fortsätta vara envis och målinriktad trots motgång”. När man kommer upp i vuxen ålder som senior, menar han att det märks vilka som har den ”målinriktade mentaliteten som krävs”. Isak (I.D) understryker att målmedvetenhet att komma över motgång är något som ”krävs för att hålla sig kvar och fortsätta på längre sikt”. Han betonar att du måste kunna ta ”jävligt mycket mental stryk” och upplever att det psykiska i slutändan är viktigare än det fysiska. Filip (I.D) och Isak (I.D) sätter ord på det icke-fysiska vid det målinriktade i elitidrottsbubblan. Att det krävs målmedvetenhet kan förstås i ljus av sportens norm om att acceptera att träna med smärta. Att acceptera smärta över lång tid behöver inte enbart innebära att offra sin kropp i fysiskt mod, utan även moraliskt. Att utföra hög nivå av fysisk prestation kan även innefatta att acceptera och hantera smärta i form av psykologisk och social press över lång tid (Hughes & Coakly 1991, s.309), en typ av ”mental styrka”. Målmedvetenhet bör dock inte enbart reduceras till ett norm-styrt beteende, då elitidrotten kräver att prestationer ska kunna upprepas och vara på en viss nivå. Insatsen kräver både tid och uthållighet eftersom den är direkt relaterad till den idrottsliga prestationen (Riksidrottsförbundet, 2007 s.27-28), vilken i slutändan är avgörande för om du håller elitidrottsnivå eller inte. Sannolikt kräver detta i sig en viss målmedvetenhet för att upprätthålla en livsstil där kontinuerliga prestationer på hög nivå är möjligt.

Både dopade och icke-dopade elitidrottare beskriver en livsvärld där målmedvetenhet i olika former och grad är ett stort tema. Sportetiken har använts för att lyfta fram en djupare kontextuell förståelse av upplevelsena, utan att påvisa att detta skulle stå över atleternas individualitet och fria vilja. Både de dopade och icke-dopade informanterna är eniga om att målmedvetenhet är något som tillhör elitidrotten, att detta krävs för att hålla på med elitidrott, samt att detta handlar om att klara av att pressa sig fysiskt och mentalt över lång tid. De har

också beskrivit hur idrotten på olika sätt, och i olika grad, tagit över stora delar av deras liv. Vi ska nu ge oss in i nästa del av elitidrottsbubblan som handlar om planering och uppoffringar.

4.2 Planering och uppoffringar

Precis som målmedvetenhet är även planering och uppoffringar något som tar upp stora delar av intervjuerna bland både dopade och icke-dopade informanter. Planering och uppoffringar för elitidrotten beskrivs som grundläggande utgångspunkter för vad krävs för att bli framgångsrik. Vi ska inledande se hur Rebecca (I.D) beskriver hur allt hon gör planeras utifrån idrotten. Hon beskriver hur hon på grund av träningsupplägg som kan sträcka sig ett halvår framöver, inte kan ta semester när som helst.

Rebecca (I.D): Du måste prioritera din idrott framför mycket annat om du verkligen verkligen vill bli bra på det. [...] Alltså åka på en 2 veckors semester, jag vill inte och kan inte ta 2 veckor när som, utan nu kretsar allt kring idrotten. Alltså allt jag gör utgår från att jag kan träna eller kan fortsätta med idrotten [...] det är verkligen 100 procent fokus på idrotten. [...] På elitnivå är det så att vissa pass är man bara inte sugen på att träna just idag kl. 12 men du måste träna idag kl.12... så vissa pass gör du bara för att du måste göra det, för att det kommer blir bra om ett halvår för att du har gjort det. [...] När folk säger du är en sådan jävla talang liksom, jag bara ja men jag tränar fan arslet av mig.

Rebeccas (I.D) skildring av hur hon planerar allt utifrån sin idrott, både dagligen och halvår framöver, kan ses i ljus av hur Coakley & Pike (2014, s.158) menar att atleter strävar efter att följa normen om total hängivenhet till sin idrott och prioritera den framföra allt annat (se också Hughes & Coakly 1991, s.309). Att kallas talang verkar nästan upplevas som ett skällsord för henne och en krock med hennes egen självbild. Ordet talang kan tänkas skymma hennes totala hängivenhet som annars markerar henne som en fullkomlig atlet.

Flera av de dopade och icke-dopade informanterna beskriver att de upplever sig oförstådda. Att folk i allmänhet inte ser de vardagliga uppoffringarna och hårda arbetet de lägger ned som elitidrottare. Ulf (D) fångar genom sitt uttalande hur flertalet av informanterna refererar till andra folk ute i samhället som ”normala folk” och att de implicit därmed ser sig själva stå utanför det normala. Ulf (D) säger att han upplever ”ovetskapen” om elitidrott hos folk som en svårighet, men ger uttryck för en viss stolthet när han beskriver hur ”folk tror att man

kanske tränar två tre gånger i veckan medan man i själva verket tränar två tre gånger om dagen”. Att vara en atlet är alltså lika mycket en social upplevelse som en fysisk. Elitidrottare kan känna sig separerade från resten av samhället då de antar att folk på utsidan inte kan förstå dem och deras liv (Hughes & Coakly 1991, s.313; Coakley & Pike, 2014 s.162). Sportetiken kan nämligen sägas vara extrem i sig. Även om sportetiken är accepterad av samhället i stort, kan det vara skillnad på att normer inom sporten accepteras och hyllas i samhället, och att faktiskt förstå livet i elitidrottsbubblan och vad det innebär att hålla på med elitidrott. Som nämnts i förhållande till målmedvetenhet kan det diskuteras huruvida elitidrott kan förstås som en flytande post-subkultur där prestationssamhällets normer förstärks. Hyllningen elitidrottare kan få från folk utifrån, som inte är del av elitidrottsbubblan och dess delvis extrema normer, kan därmed sakna djupgående förståelse för innebörden av denna livsstil. Hyllning av elitidrottarnas hängivenhet utan full vetskap till vad de faktiskt gör, kan leda till förstärkning av redan extrema normer i sportmiljön. Detta kan öka risken för att idrottare blir överdrivet konforma till sportens normer – vilket i sin ytterpunkt kan innebära doping.

Kristoffer (I.D) beskriver i likhet med Ulf (D) och Rebecca (I.D) hur han upplever att människor utanför idrotten har svårt att förstå hans livsstil där planering och uppoffringar kretsar runt elitidrotten. Men också hur detta kan göra att han upplever en viss ensamhet.

Kristoffer (I.D): Det kan vara ganska ensamt, i vanliga sociala livet. Det kan vara många som inte förstår satsningen man gör, eller vad man utsätter sig själv för. Tiden man lägger ned och varför man inte är ute och festar en fredag utan sitter hemma och äter någon jädra kvarg. De förstår sig inte på det riktigt, de kan inte relatera till det. Så på så sätt kan det vara lite ensamt, speciellt när man tränar inför en tävling, väldigt enformigt liksom.[...] Men jag kan inte säga att jag går miste om saker, jag tycker verkligen inte att jag gör det riktigt.

Ensamheten verkar komma av att folk inte helt förstår vad han gör. Att han inte lider av detta kan bero på att människor utanför elitidrottsbubblan inte ser allt jobb han lägger ned och därför är det inte hos dessa han söker bekräftelse för sin elitidrottsidentitet. Han förhåller sig då i stället aktivt till elitidrottsbubblans koder för att skaffa sig respekt inom denna miljö (Anderson 1994, s.89). Hans uttalande om att han verkligen inte tycker att han går miste om något kan förstås som en demonstration av den rätta attityden hos en äkta atlet. Genom

demonstrativa uppoffringar använder Kristoffer (I.D) elitidrotten på ett kreativt sätt för att förstärka sin flytande elitidrottsidentitet (Blackman 2014, s.505).

Kristoffer (I.D) beskriver vidare hur han upplever att högtider är en typisk grej som ”normala folk” inte har en aning om att elitidrottare sätter åt sidan, men som han upplever är en väldigt naturlig uppoffring för elitidrottare. Han menar att ”elitidrottare firar liksom inte midsommar” och är det en tävling dagen efter julafton ”då får man inte äta julmat på julafton” helt enkelt. Uttalanden om planering och uppoffringar i elitidrottsbubblan kan genomgående förstås i ljus av normen om att atleter ska vara totalt hengivna till sin idrott framför allt annat (Coakley & Pike, 2014 s.158; Hughes & Coakly 1991, s.309). Det låter som att detta inte är ett problem i elitidrottsmiljön, men att folk utanför elitidrottsbubblan ifrågasätter Kristoffers (I.D) livsstil och har svårt att relatera till det han gör. Detta kan förstås som att elitidrottsbubblans normativa koder kan vara en extremare variant än de resten av samhället är involverade i. Rebecca (I.D) berättar hur hon tror att det skulle varit svårt att i huvudsak umgås med folk som inte idrottar. Därför umgås hon främst med människor som har anknytning till idrott på något sätt, vilket gör att hon ”inte upplever sig offra så mycket”. Hon tror att det hade varit ”mycket värre om man hade kompisar som gör helt andra grejer”, då hade hon kanske känt av det på ett mer märkbart sätt. Nu känner hon snarare att ”fester och sådant är något hon kan göra senare och är inget hon behöver göra just nu”. I linje med detta beskriver Filip (I.D) även hur han valt att ”bo med folk från sin klubb” då han inte behöver ”rättfärdiggöra och förklara sin livsstil för dessa”, som han tror att han hade behövt annars. Detta verkar han begrunda med sin upplevelse av att folk flest är ”positiva till idrott till en viss gräns”, men när man ”offrar sådant som skola och jobb” för att satsa fullt ut på elitidrott, då börjar folk ”ifrågasätta hans satsning”.

Att Rebecca (I.D) och Filip (I.D) umgås och bor med andra idrottare kan se ut att påverka deras upplevelser av att inte känna att de offrar något genom sin livsstil. De slipper förhålla sig till andra koder än sportens och därmed slipper de förhålla sig till andra fälts normer för att uppnå respekt (Anderson 1994, s.89). Det kan även förstärka deras idrottsidentitet, då självet uppstår genom social erfarenhet där man inkorporerar andras syn på sig själv (Mead 1934). Mest tillfredställande självidentitet kan skapas genom att umgås med folk som förstår fullt ut vad de gör och respekterar varandra på ett annat sätt på grund av detta. Att aktivt välja att främst röra sig inom sportmiljö och dess kultur kan dock ta Filip (I.D) och Rebecca (I.D) djupare in i elitidrottsbubblan än många andra elitidrottare. Ett sådant avskiljande kan göra dem extra involverade i sportens koder genom att inte behöver förhålla sig till andra sociala fält och dess normer (Anderson 1994, s.92). Det kan även skapa en extra sårbarhet för att inte

kunna anpassa koder enligt situation. I stället för att själva aktivt byta koder kan det leda till att sportetiken i större grad kontrollerar dem. I detta finns även en risk för att idrottaren börjar överdriva sportens normer. Filip (I.D) och Rebecca (I.D) är därför exempel på hur de trots att de främst rör sig i idrottsmiljö inte ser ut att bli kontrollerade av dess koder till den grad att dessa skulle slå över till okritisk överdriven konformitet till sportetikens normer, som i sin ytterpunkt skulle kunna innebära användning av doping. Detta visar ännu en gång hur kultur inte är något som kan sättas över personers fria vilja, och att handlingar i slutändan är en kombination av både kulturpåverkan och atleternas egna kreativa handlingskraft (Jackson 1996, s.10-11). Det visar även att trots vårt problemorienterade fokus i förhållande till sportetiken, så är dess normer i sig själva positiva om de inte överdrivs.

Elitidrottsbubblan kan dock se ut att ha bestått av extra många uppoffringar för Ben (D). Han beskriver planeringen av sin träning i sådan detalj att det sticker ut från datamaterialet.

Ben (D): Man måste man planera hela sin dag, varje dag. Man måste planera exakt när man ska träna, när man ska äta frukost på morgonen, när man ska äta lunch, när man ska träna. Det är mycket runt det. [...] Det är också det att när man blir bjuden på middag. Om jag äter det så kan jag lika gärna skita i träningen dagen efter på förmiddagen, det funkar inte. Så det var ofta jag frågade vad det var att äta, men jag vet det pajade en del träningar, för att man inte åt det man behövde äta. [...] Det är mycket stress kroppen går igenom. Och alla mineraler som man svettas ut. Gör man det varje dag då är det fruktansvärt viktigt vad man äter. Annars blir man helt skakis och dagen blir förstörd. Och ibland kanske man är sen till något, men man måste ändå alltid planera maten och stretching och så vidare.

Ben (D) verkade ha en stark tro på att mycket välplanerade och detaljerade ramar för hur han levde sitt liv skulle göra honom till bästa möjliga atlet. Detta kan kopplas till det han tidigare berättat om sin målmedvetenhet, där han beskriver hur han hela tiden försökte prestera på topp och slå sina egna rekord, vilket vi sa kunde förstås som en strävan efter att utvecklas och uppnå perfektion och distinktion (Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Medan hans berättelse om målmedvetenhet bäst förstås som en strävan att vilja *utvecklas*, kan vi däremot se hur hans fokus på planering framhäver strävan efter *perfektion* (Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Den perfektionistiska planeringen kan vara hans metod för att hela tiden utvecklas och slå sina egna rekord. Detta

förstärker även vårt argument om att elitidrottsbubblan är en plats där handlingar görs för att uppnå tillfredsställelse i framtiden, och inte lika mycket för att de har ett värde i sig själva (Schinkel 2004, s.19).

Ben (D) går djupare in på temat och pratar om hur hans sociala liv blev lidande under hans elitkarriär. Vänner slutade att ringa efter ett tag på grund av hans perfektionistiska planering av träning där vänner nedprioriterades.

Ben (D): Som jag sa så försvinner det sociala umgänget i stort sätt. Det blir att kompisar ger upp att ringa. Så ringer man dem sen i september när man har tid hehe det är lite så faktiskt. Men man är alltid orolig, är jag med honom i kväll, kommer jag äta normalt då? Kommer jag sova normalt i kväll? Det låter lite löjligt men det är sådant man tänker på hela tiden när man elitidrottar. Liksom aha ska jag träffa honom klockan ett och hänga med honom ett tag, hur kommer det bli med träningen senare? Kommer jag vara för trött i benen eftersom jag gått runt med honom? Sådant gör skillnad när man håller på med elitidrott, det gör det faktiskt. [...] För att bli bland de bästa i elitidrott så krävs det otroligt mycket. Man måste i stort sätt lägga hela sitt liv för att bli bland de bästa i världen i stort sätt alla elitidrotter. [...] Och som sagt, jag skulle alltid bli bättre och bättre och alltid göra mina träningar, det var så det var för mig.

Även här går hans upplevelse av hur han behövde planera sin träning hand i hand med hur han beskrev sin målmedvetenhet. För honom handlade elitidrotten om att ge hundra procent, vilket kan ses som ett uttryck för total hängivenhet till sin idrott. Även hans planering av träning kan förstås som en total hängivenhet, då han ser ut att göra detta till hans absoluta prioritet i livet (Coakley & Pike, 2014 s.158; Hughes & Coakly 1991, s.309). Här beskriver han i tillägg hur hans planering av träning gick ut över hans sociala liv, hur detta offrades till förmån av träningen. Till skillnad från Rebecca (I.D) och Filip (I.D) som umgås och bor med idrottsfolk, kan det sociala livet se ut att vara något Ben (D) inte prioriterade under träning heller. Han beskriver hur han upplever sig själv som en ”ensamvarg” och att träningen mer handlade om ett praktiskt samarbete där han främst ville ”ha hjälp av människorna runt sig” och att han ”inte var där för att vara social”. Det kan diskuteras huruvida Bens (D) totala hängivenhet till elitidrotten, genom sin detaljplanerade och socialt uppoffrande vardag bäst kan förstås i ljus av normen om totalt hängiven sin idrott (Coakley & Pike, 2014 s.158;

Hughes & Coakly 1991, s.309). Eller om denna grad av åsidosättande av andra ting i livet ska förstås som *okritiskt accepterade* av och *överdriven konformitet* gentemot normen (2014, s.158). Medan Rebecca (I.D) och Filips (I.D) ensidiga umgängeskrets kan innebära en risk för ett okritiskt accepterade av sportetiken, verkar det för Ben (D) snarare vara isolationen från både ”vanligt folk” och idrottsmänniskor som kan se ut att ta honom djupare in i sportens normer till den grad att hängivenhet ser ut att gränsa till ett okritiskt accepterade av denna.

Bens (D) uppoffringar kan ses i kontrast till Fridas (I.D), som tycker det är viktigt att man tillåter sig att hitta på saker, även om dessa inte skulle vara optimala för träningen. Hon beskriver hur hon tycker det är ”viktigt att man gör saker som inte har med idrotten att göra” och att man ”inte ska sluta göra saker bara för att det kan påverka idrotten negativt”. Detta tycker hon är betydelsefullt för att inte uppleva att hon enbart ”är sin idrott”. Till skillnad från Ben (D) kan Fridas (I.D) uttalanden förstås som att hon inte är lika konform till sportetikens norm om att vara totalt hängiven till sin idrott och prioritera den framför allt annat (Coakley & Pike, 2014 s.158; Hughes & Coakly 1991, s.309). Hon kan därmed även vara mindre beroende av att identifiera sig själv som elitidrottare, då hon inte är lika involverad i sportens koder som Ben (D). Detta kan göra att hon mer fritt kan röra sig in och ut av elitidrottbubblan, vilket kan ge möjlighet till att bli bekräftad som något annat än elitidrottare och minska känslan av att enbart ”vara sin idrott”.

Det Ben (D) skildrat av elitidrottsbubblan i förhållande till planering och uppoffringar kan även ses i kontrast till Charlotte (I.D). Hon beskriver hur mat och dryck upptar en stor plats i hennes liv och gör henne lycklig och därför inte är något hon är villig att offra.

Charlotte (I.D): Jag tycker om att äta god mat och dricka något glas eller sådär, och tar jag bort det, då känns det som att jag tar bort en stor del av mitt liv, eller liksom glädje. Det ger mig mer än vad det skulle göra om jag gått på ett stenhårt program och nu ska jag äta det här, kyckling ris la la la. Jag vinner mer på att kunna äta mer vad jag vill. [...] Bara att lev livet liksom, ät vad du vill och träna hårt så kommer det bara.

Det bör nämnas att Charlotte (I.D) och Ben (D) inte håller på med samma sport, och strikt kost kan vara en mer kritisk punkt för Ben (D). Kontrasten är ändå intressant att se på. I förhållande till sportetiken kan det se ut som att Charlotte (I.D) protesterar mot att jaga ”drömmen” utan ifrågasättande (Coakley & Pike, 2014 s. 159-160). Detta visar hur atleter kan

vara del av en sportkultur och eventuellt predisponerad för dess normer, men ändå ha en komplex mänsklig frihet där de kan nyansera och protestera mot givna förhållanden, och inte enbart reproducera sportetiken (Sartre 1969, s.45; Kleinman 1992, s.173-174). Detta visar även hur atleterna själva är aktiva aktörer i skapandet och underhållandet av normer i sport. Charlotte (I.D) kan nämligen precis som Frida (I.D) se ut att aktivt hålla en viss distans till elitidrotten. Något som kan göra att de inte är lika involverade i dess koder och därför inte kontrolleras av dem. De tillämpar en mer flexibel tolkning av sportetiken vilket gör att de kan passa in och bli bekräftade i andra miljöer, och kan till exempel vara med på vanliga middagar med vänner, till skillnad från Ben (D). Detta behöver dock inte betyda att Charlotte (I.D) är mindre målmedveten i sin idrott. Kosthåll behöver inte enbart vara del av en plan för ett framtida mål, utan kan vara något man njuter av och därmed ett mål i sig (Schinkel 2004, s.19). För Charlotte (I.D) är dessa prioriteringar något som gör henne lycklig, vilket i sin tur hjälper henne nå sina idrottsliga mål.

Planering och uppoffringar har beskrivits som något som upptar stora delar av elitidrottsbubblan bland både de dopade och icke-dopade elitidrottarna - om än i varierande grad. Ben (D) är den som genom planering och uppoffringar ser ut att vara mest involverad i elitidrotten och dess etik genom att även isolera sig från andra miljöer. Frida (I.D) och Charlotte (I.D) är en kontrast till honom, och deras inställning kan tolkas som en typ av protest mot sportens norm om att jaga drömmen utan ifrågasättande.

Vi ska vidare se hur elitidrottsbubblan även består av en hel del upplevd press, vilket är nästa del vi ska ta del av.

4.3 Press

Press är ett tema som upptar mycket av intervjuerna hos både de dopade och icke-dopade elitidrottarna. Elitidrottarna beskriver hur press är något de upplever i flera olika kontexter; på tävling, i samtal med folk och media, vid kvalificering till stora tävlingar och i gällande sin träning. Vi ska inledande se hur Isak (I.D) beskriver pressen i elitidrott, med de krav som ställs när man kommer upp på denna nivå. Kommentarer från folk kan vara stressande, men också allt det praktiska man måste ordna för att kunna vara med i toppen.

Isak (I.D): När man kommer upp på hög nivå så är det inte lika kravlöst. [...] Du måste göra si och så för att få vara med. Du måste tjäna pengar, ha bra uppehälle, bra

tränare, kunna åka på läger och rätt tävlingar... samtidigt som du också ska ha prestationskrav på ett helt annat sätt, som kan tynga en. Jag har alltid satt egna stora krav på mig själv, men när andra ska ha spekulationer och andra tränare, landslagstränare också sätter förväntningar så blir det ganska mycket plötsligt [...]

Isaks (I.D) upplevelse av att elitidrott kräver vissa praktiska förutsättningar underbyggs av Riksidrottsförbundet (2007 s.28) som konstaterar att elitnivå kräver mer engagemang och tid än lägre nivåer, då resultat är av ytterst betydelse i slutändan för att kunna tala om elitidrott. Vissa praktiska anpassningar som behöver göras kan alltså vara både krävande och pressande i sig själva. Det kan även tänkas att pressen delvis är en påkänning av att ha fler normativa förväntningar på sig på denna nivå. Till exempel högre förväntningar på att klara psykisk och fysisk press, förväntningar som kan höjas i takt med ökad nivå.

Kristoffer (I.D) beskriver speciellt hur tävling är en källa till press för honom. Han berättar hur han går runt en längre period med prestationsångest inför tävlingar och oroar sig över om han kommer vinna eller inte. En komponent i detta är att han känner sig väldigt blottad och sårbar under tävlingsmomentet, då alla kan ta del av ett eventuellt misslyckande.

Kristoffer (I.D): Efter tävling är det som att 10 kg lämnar ditt bröst, man känner sig lugn, avslappnad. Du har gått runt med stor prestationsångest, kommer man vinna detta eller inte. [...] Jag tävlade en gång där det satt ca 600 personer i publiken, många sitter med filmkameror, du kan bli filmad, och så läggs det ut på Youtube och Facebook och folk kan håna en liksom. Det är mycket press på en. Så dels är det ju viktigt att träna jävligt hårt innan tävling, så man kommer in med bra form så att man vet att man är redo. [...] Men det är pirrigt som fan alltså... [...] Det är just det att förlora inför... alltså du har lagt ned så mycket tid på någonting, du kanske har tränat stenhårt i flera månader och så går du dit och förlorar det är bara så mentalt knäckande liksom [...] det är jävligt mycket prestationsångest inblandat i det. [...] När man väl vinner är det en stor jäkla lättnad bara, det gör en glad och du får självförtroende av det, det är en skön känsla helt enkelt [...]

Vi har tidigare sagt att Kristoffers (I.D) strävan kan förstås i ljus av sportetiken. Han strävar efter distinktion, utveckling och perfektion genom mycket hängiven och uppoffrande uppladdning inför tävlingar. Kombinationen av detta och att vara blottad inför publiken kan

bli en källa till press. Att vinst ger honom självförtroende kan förstås som ett resultat av att lyckas uppfylla normen om en äkta atlet och därmed bevara sin elitidrottsidentitet. Att förlora en tävling kan bli extra knäckande just på grund av stor hängivenhet och psykisk påfrestning. Hans självkänsla och identitet riskerar att sättas i obalans, då erfarenhet av självet inte nödvändigtvis är något givet eller stabilt och kan påverkas negativt av förlust på tävling.

Sårbarheten som är förknippad med att tävla är något även Ben (D) pratar om. Han beskriver hur han upplever att folk inte tar hänsyn till att prestationer och tävlingsmomentet är en känslig del av deras liv. Han menar att folk i allmänhet kan vara väldigt okänsliga när det gått dåligt på en tävling och skämta krasst att ”det där gick inte så bra”. Han beskriver med uppgivenhet att i sådana situationer känner han bara ”vadå ville du säga det för att vara elak eller”. Sådana okänsliga kommentarer kan lägga extra press på elitidrottare som ofta redan är mycket hängivna och perfektionistiska med sin idrott. Kommentarer i denna stil kan öka pressen på att sträva ännu mer mot sportens ideal, och därmed även risken att det ska slå över till ett (positivt) avvikande beteende.

Charlotte (I.D) har liknande upplevelser som Ben (D), men framförallt i förhållande till hur media kan ställa okänsliga frågor efter tävling. Hon upplever ofta att ”de ringer direkt efter loppet när man är besviken” och kan ställa frågor i stil med ”hur kom det sig att du kroknade på slutet?” Charlotte (I.D) menar att det enda hon kan svara på en sådan fråga är oftast ”det känns ju inte så bra men jag gjorde allt vad jag kunde”. Det verkar som att det är svårt för elitidrottarna att få raka frågor utan att ta det som kritik när de själva känner att de har misslyckats. Den naturliga responsen blir att försöka försvara sig. Som visat tidigare upplever elitidrottarna att de främst blir bedömda utifrån tävlingsmomentet, inte arbetet innan. Detta kan vara en bidragande faktor till det framåtsträvande beteendet som vi sagt karakteriserar elitidrottsbubblan. Ett beteende där atleterna främst tillåter sig njuta om de uppnår sina mål, inte av själva vägen dit. Kristoffer (I.D) pratar om just detta. Hur bland annat media inte ser eller tar reda på helheten bakom ett dåligt resultat, och att han tror det kan ge upphov till press och ångest för många elitidrottare.

Kristoffer (I.D): Men så känner jag med att många kanske, säg media, inte riktigt vet om hur mycket tid en person lägger ned. Ta exempel när du ska träna inför OS som är vart fjärde år. Varje pass du kör är liksom en plan inför OS under fyra år. Och sen kommer du dit och så blir du magsjuk, du presterar skit, och så skriver tidningen att du floppa. De fattar liksom inte att du har lagt ned över tusen dagar träning på det här, så lite så tror jag att media, de gillar att skriva rubriker, han och hon gjorde si och så, han

är sämst, hon är sämst. De fattar liksom inte alla timmar och dedikationen vi lagt ned. [...] Jag tror det är ganska negativ och att det kan vara en faktor i prestationsångesten för många.

I elitidrottsbubblan verkar media upplevas som ett hot som hela tiden lurar runt hörnet. Ett hot som genom en enkel kommentar kan förminska vad elitidrottarna faktiskt gör. Något som kan bidra till att de upplever att de behöver pressa sig ännu hårdare för att leva upp till normen för en äkta atlet. Media är på detta sätt med och förstärker en redan extrem sportkultur, vilket kan bidra till att fler elitidrottare utsätter sig för högre fysisk och psykiskt press.

Trots den uttryckta kritiken mot media verkar det finnas två sidor. Majoriteten av informanterna tycker nämligen att media även har en motiverande roll. Ben (D) beskriver hur ”det var kul om tidningarna skrev om honom” och att ”det helt klart var en del av det roliga” då det kunde ge honom ”bra prestige”. Samtidigt som media kan förminska det elitidrottarna gör, kan de alltså lika lätt förstärka både deras självkänsla, status och distinktion som en speciell beundransvärd grupp. Detta kan dock kräva att man uppskattar uppmärksamhet. Ulf (D) som beskriver sig själv som en blyg person har nämligen inte samma upplevelse som Ben (D). Den negativa inverkan Kristoffer (I.D) befärar att folks kommentarer och media kan ha för vissa elitaktiva, kan bekräftas av Ulf (D). Han beskriver hur den generella pressen på att prestera förstärktes av medias inblandning och folks kommentarer.

Ulf (D): Man har press på sig... säg att man har varit ute och tävlat på något mästerskap i Europa eller någon annanstans och det kommer folk från hela hemlandet och andra klubbar som är intresserade av din idrott. De begär ju resultat givetvis... de har betalat dyra resor och sådär... och tidningarna... alltid om man hade förlorat en tävling, så står det i tidningarna, folk frågar och pratar, och då är det alltid roligare om man har vunnit så... men ibland räckte inte det heller för dem, fast man vann så, ja du vann bara på grund av det och det eller något... press kom ju genom prat och sådant. Kommentarer... så var man ganska blyg också, man kunde inte säga nej. Jag gillade aldrig när tidningarna kom och pratade med mig. Jag försökte nästan gömma mig.

Det kan se ut som att en del av pressen i första hand kom ifrån Ulfs (D) personliga uppfattning av att folk hade höga förväntningar på honom. Studier har även visat att stor del av pressen atleter upplever utifrån, ofta kan komma av krav de lägger på sig själva. Därför

upplever de omgivningen som extra pressande (Engelberg, Moston & Skinner, 2013 s.274). Ulf (D) medvetenhet ser ut att riktats och fokuserats mycket på vad han trodde folk tyckte och tänkte om honom. Han antog att folk bara uppskattade att se honom tävla ifall han presterade på topp och att han behövde prestera för andras skull. Det ska inte bortses ifrån att både media och folk i sportmiljön ofta pratar om och med atleter på ett sätt som främjar normer om att de bör ”sikta mot toppen” (Gifford & Mangel, 1977). Ett klimat som kan förstärka pressen Ulf (D) redan la på sig själv. Ulf (D) berättar dock att media och folks kommentarer främst hade negativ inverkan på honom i början av karriären. Detta ”gick in på honom” och gjorde att han ”inte tävlade så bra”. I sammanhanget nämner han sin användning av doping, och hur snabbt han på grund av doping gick från att vara beundrad till att vara illa omtyckt och inte få samma stöd som innan. Han beskriver att det var efter denna upplevelse han förstod att han ”inte tävlade för någon annan”. Han ”tävlade bara för sin egen skull”, vilket också gjorde att ”allting gick mycket bättre”. Att Ulf (D) pratar om press från media och folk i samband med doping kan underförstått tolkas som att han sätter ett samband mellan detta. Det att elitidrottare ofta får mycket mediauppmärksamhet kan göra att han kände sig speciell (Hughes & Coakly 1991, s.313) och mer uttittad än vad han kanske var. Det låter nämligen som att Ulf (D) kände sig styrd av förväntningar och reaktioner utifrån. När han i stället riktade medvetenheten på att elitidrott är något han gör för sin egen skull, verkade han uppleva elitidrottsbubblan annorlunda och med mindre press.

Rebecca (I.D) beskriver i likhet med Ulf (D) hur stor press hon la på sig själv, men framförallt när hon var ny på elitnivån. Hon trodde att alla hade högre förväntningar på henne än vad de faktiskt hade, och att folk skulle bli väldigt besvikna på henne om hon inte presterade optimalt. Som kontrast till Ulf (D) krävdes ingen större händelse, så som användning av doping, för att komma till insikt om att pressen kom mycket från henne själv.

Rebecca (I.D): När jag började kom jag väldigt snabbt in i landslaget och blev väldigt stor plötsligt, och då tänkte jag, eller trodde jag att jag verkligen måste visa mig för andras skull... att jag måste prestera bra för annars blir inte den tränaren eller ledningen nöjda med det man gör, om man inte gör superresultat. Jag trodde ju nästan att de förväntade att jag skulle överprestera varje gång. Men det var ju bara jag som tänkte det... men det tog ju säkert ett till två år att förstå det själv att det jag gör är... är bra och... det är ingen som blir besviken på en... förutom jag själv då som har högre krav på mig själv. [...] Det var jätte mentalt påfrestande, man var väldigt trött efter

sådana tävlingar, när man tänker att man ska göra superresultat, och så gör man bra resultat men man själv är inte nöjd. [...] Jag har gått hos idrottspsykolog och pratat om tävlingar och träningar och hur man tänker kring det, och liksom att jaha... nu har man förstått hur allt hänger ihop...

Rebeccas (I.D) upplevelse av att ha höga förväntningar på sig kan förstås i ljus av sportens kultur som lyfter fram att atleter aldrig ska ge sig, vara nöjd eller sluta kämpa. Pressen av detta kan möjligen komma som en chock då hon från början av karriären placerade sig på elitnivå. Kombinationen av en delvis extrem sportkultur, egna höga förväntningar, men också mycket uppmärksamhet utifrån av både media och allmänheten, kan göra att Rebecca (I.D) kände att världen kretsade mer runt henne än vad den egentligen gjorde. Det kan se ut som att hon till en början neutraliserade pressen hon la på sig själv, men blev sedan medveten om dysfunktionen detta innebar för hennes välmående. Hennes medvetenhet kom ikapp sportkulturen där sådana dysfunktioner kan gömmas och neutraliseras (Howe, 2004a; Liston m.fl., 2006; Pike & Scott, 2014; Waddington, 2006). Från detta kunde hon sedan börja förändra sin tankeprocess och riktning av fokus för att skapa en mindre pressande upplevelse av elitidrottsbubblan.

En annan typ av press är den inför kvalificering till stora mästerskap. Detta är något som speciellt Ben (D) pratar mycket om. Han börjar prata fort och engagerat, med uppenbar frustration och uppgivenhet inför hur situationen runt kvalificering ser ut och hur detta varit ett hinder under hans karriär. Han berättar hur ”hans land haft högre krav än andra” och hur ”orättvist” han har känt att detta varit år efter år. Han berättar att trots att han ”klarade de internationella kvalifikationskraven”, så ville de ”fortfarande inte ta med honom”. Han menar att det kändes ”fruktansvärt” och att detta ”knäckte honom mentalt”. Vidare beskriver han hur svårt det var att hålla en formtopp under en längre tid i hans sport, då denna är ”oerhört fysiskt krävande”. Han upplever att uttagningsprocessen inte är anpassad till detta och missgynnar hans sport och leder till extra stor stress och press. Han berättar att lyckas man inte kvala på en tävling, så är processen upplagd till att ”man bara ska ta en annan tävling om en månad eller två”. Detta menar han är en omöjlig situation i hans sport på grund av att man ”måste ta sig igenom en jättetung träningsperiod igen, och samtidigt toppa sig för att ta sig till mästerskapet”. Urladdningen från tidigare tävling kräver alltså en period med träning för att både restituera och toppa formen på nytt. Sportkulturen som förutsätter att atleter ska klara psykisk och fysisk press kan se ut att forma hur procedurer genomförs. Hänsyn till rimliga

förutsättningar och välmående hos atleterna ser ut att nedprioriteras samtidigt som atleterna förväntas klara av pressen. Pressen ser ut att neutraliseras i allmänna förväntningar inom sporten. När Ben (D) inte klarade att hålla denna standard som förväntas av honom i miljön kan det lett till självförakt och en känsla av att inte vara en värdig elitidrottare.

Ben (D) beskriver även hur detta jagande blev påfrestande för hans familj som ”började tröttna på att han höll på”. Att familjen kände så verkar han koppla till hur han betedde sig under dessa perioder som han beskrev som mycket ”stressiga mentalt”. När långa perioder om året enbart handlade om att kvala till mästerskap kan resultatet blivit att allt förutom idrotten hamnade i periferin i hans liv (Coakley & Pike, 2014 s.162). Detta kan förstås som en kombination av Bens (D) egen önskan om att prestera och en djup involvering i idrottsmiljöns koder. Dialektiken mellan hans egna önsknings och sportens pressande miljö kan gjort att familjen hamnade i andra hand och att sporten tog över. Något som talar för detta är hur han på slutet av karriären kände sig så pressad till att prestera att ifall han hade ett dåligt träningspass kunde besvikelsen över sig själv ”ge ångest och dåligt humör” i den grad att han blev ”sängliggande i flera dagar efteråt”. Något som kan förstås som en reaktion på långvarig överdriven konformitet till perfektion och prioritering av elitidrotten över allt annat.

Elitidrottsbubblan ser ut att bestå av flera olika typer av press som elitidrottarna behöver lära sig hantera för att må bra. Charlotte (I.D) som på andra områden skilt sig ut med sina åsikter, sticker ut även i detta sammanhang. Hon beskriver hur hon frivilligt lägger extra press på sig själv genom att uttala högt uppsatta mål offentligt. Till exempel sa hon väldigt tidigt i sin karriär att ”målet är OS i Tokyo 2020”, utan att vara rädd för att inte skulle uppfylla detta. Charlotte (I.D) menar att ”självklart ska hon göra allt för att nå dit [OS]”, vilket kan förstås som att hon upplever att man ska jaga sin dröm till varje pris. Hon menar dock att hon ”ser till hela processen”, att själva resan till OS är lika mycket värt som OS i sig, vilket kan förstås som en egen version av sportetiken. En version där hon plockar ut och förhåller sig till de koder som passar henne som individ. I stället för att hylla uppoffringar och att klättra mot toppen till varje pris, pratar hon om en ”sportlig resa med möjligheter”. Precis som med hennes inställning till mat, så kan hennes inställning här se ut som att hon väljer att njuta av vägen mot målen och inte bara målet i sig självt (Schinkel 2004, s.19). En inställning som kan minska pressen hon lägger på sig själv till den grad att hon inte har några problem med att prata fritt i offentligheten om vad hon önskar med sin elitsatsning.

Vi har sett hur press är något elitidrottarna kan uppleva på olika sätt och i olika grad. För många är självkänslan starkt knutet till den idrottsliga prestationen, vilket gör att tävlingar blir en stor källa till press. För Ben (D) var kvalificering till stora mästerskap en speciellt kritisk punkt. I tävlingsmomentet upplever flera av atleterna sig utlämnade och sårbara för okänsliga uttalanden från media och folk som ofta inte ser helheten bakom ett sämre resultat. En okänslighet och okunskap som kan ge upphov till press och ångest för många elitidrottare och bidra till att fler elitidrottare utsätter sig för högre fysisk och psykisk press för att slippa prestera dåliga resultat som ifrågasätts offentligt. Vi har även sett hur en del press kommer från elitidrottarna själva.

Från press ska vi nu gå över och se på hur motgång är en stor del av elitidrottsbubblan. Men också hur en del av atleterna använder sig av mental träning och rådgivning för att hantera detta.

4.4 Motgång och mental träning

Både de dopade och icke-dopade beskriver hur knäckande det kan vara att uppleva olika typer av motgång. De berättar dock att detta är en stor del av vad det innebär att leva som elitidrottare. Det är ett liv med stora svängningar, från att vara på topp under uppladdning till att känna sig värdelös vid misslyckande. Olika former av mental träning blir därför centralt för att både må bra som människa och som elitidrottare.

Största motgången som flera av informanterna beskriver är att misslyckas på tävling. Kristoffer (I.D) beskriver hur han kan känna sig deppig i flera månader efter detta. Hur allt hårt arbete och tid han lagt ned känns bortkastat och att hans självförtroende är lågt en period efteråt.

Kristoffer (I.D): Vinner man en tävling då är man glad i flera veckor och torskar man den då är man deppig i två månader liksom [...] det är tufft, man blir så deprimerad för all den tid du har lagt ned känns så jäkla onödig, fast det egentligen inte var det, typ så... det känns som att du investerat pengar i något och sen hamnat i konkurs typ. Men det konstiga, du går med ganska lågt självförtroende i en månad eller två, och så börjar du tänka bort och glömma bort det, du tränar på och så. Det viktiga är att komma tillbaka och vinna en tävling tätt inpå liksom, då brukar man få tillbaka självförtroendet.

Den långvariga glädjen kontra besvikelsen Kristoffer (I.D) beskriver vid misslyckad tävling, kan förstås som ett resultat av den stora hängivenheten och prioriteringen av idrotten han gör varje dag. Det blir inte bara en förlorad tävling, utan en känsla av djupare personligt misslyckande. Han menar det är konstigt att en förlust kan påverka honom så mycket, men för elitidrottare är identitet och självkänsla ofta nära förbundet med deras idrott (Coakley & Pike 2014). Detta kan vara fallet för Kristoffer (I.D). Konkursen han använder som metafor, blir då en personlig ”konkurs”. Samtidigt är ofta känslan av självet både ostabilt och påverkningsbart. En identitet och självkänsla som främst är kopplad till idrotten och vad man presterar kan dessutom vara extra skör. Detta underbyggs av Kristoffers (I.D) upplevelse av att hans självkänsla byggs upp igen när han börjar träna på nytt, och framförallt när han vinner. Vinst symboliserar att man är speciell och verkligen tillhör eliten, vilket kan göra att han känner att han åter kommit till rätta i sin idrottsidentitet, och därmed sig själv.

Charlotte (I.D) beskriver samma typ av uppgivenhet som Kristoffer (I.D) och berättar hur en förlust kan få henne att ”känna sig tom”, som att ”jaha så var det slut efter att ha tränat jättemycket”. Att hon ”trott att hon verkligen hade något i kroppen och så blev det bara det här”. En snopen tomhetskänsla som kan få henne ur spel för en period. Ulf (D) beskriver att värst av allt är att ”förlora en tävling mot någon han borde vinna mot”, medan det ”inte är lika illa att förlora mot en jämbördig”. Att förlora mot en idrottare klart under ens egen nivå är en förlust som i större grad kan rubba självkänslan för elitidrottarna. Samtidigt ska det inte bortses från att en del av deras upplevelser kan vara ren besvikelse över att ha velat uppnå något som sedan inte hände.

För att hantera svängningarna i elitidrottsbubblan och den mentala stressen detta kan medföra, har Kristoffer (I.D) hittat sitt eget sätt för mental träning. Han använder podcast som självhjälp, där han lyssnar på idrottspsykologer, relaterar sedan detta till sig själv och reflekterar på egen hand.

Kristoffer (I.D): Sportpsykologi är väldigt intressant, det är inte så att jag går hos någon men jag lyssnar väldigt mycket på podcast på en kille som är sportpsykolog. Han tar upp väldigt mycket intressanta grejer, som får en att börja tänka en del själv. Senaste 1.5 året har jag verkligen tänkt mer på det här mentala, hur jäkla viktigt det faktiskt är. Alltså du kan gå in och vara i bäst form någonsin, löpt de bästa tiderna, du är i klockren form liksom, men om inte din hjärna är med, då spelar det ingen roll i vilken form du är i. Du måste tro på dig själv. Låter du de här tankarna ta över då är du

körd. Så det mentala är väldigt intressant. [...] Det är intressant att reflektera och tänka lite för sig själv och skaffa den där självinsikten och förstå en tanke en vecka innan tävling, varför tänker jag så och vad ska jag göra åt det liksom...

Genom att aktivt jobba med det mentala ser Kristoffer (I.D) ut att ha kommit fram till samma konklusion som Isak (I.D) uttalat tidigare. Att det mentala är lika viktigt som det fysiska, om inte ännu viktigare. Att Kristoffer (I.D) börjat jobba med den mentala biten, kan utifrån sportens etik förstås som ett ytterligare sätt att sträva efter konstant utveckling. En mental träning i likhet med det Foucault (1988b, s.18) beskriver som teknologi av självet med ”operationer på kropp, själ, tanke, beteende och sätt att vara”, som människor kan göra antingen själva, eller med hjälp av andra för att uppnå ”lycka, renlighet, visdom, perfektion eller odödlighet”. Inte som ett resultat av dominerande maktstrukturer med avsikt att disciplinera ”fogliga kroppar”, som Foucaults tidigare verk menade (Foucault, 1977 i Besley, 2005 s.78). Utan som ett resultat av att individer i kraft av egen förmåga är i en kontinuerlig process av att skapa sig själva genom självteknologier (Foucault 1985 i Besley, 2005 s.78). Kristoffer (I.D) använder inte nödvändigtvis självteknologier som ett direkt resultat av sportkulturen. Den mentala träningen kan förstås som en teknologi där Kristoffer (I.D) som en självbestämmande aktör gör sig själv bättre rustad som atlet på det mentala planet för att förvandla och förstå sitt sinne för ytterligare perfektion som elitidrottare.

Rebecca (I.D) berättar också om hur viktigt mental träning varit. Till skillnad från Kristoffer (I.D) har hon gått hos en idrottspsykolog. Hon berättar hur idrottspsykologin varit speciellt viktig för att lära sig hantera motgångar och kunna ta sig förbi dessa på bästa sätt.

Rebecca (I.D): Jag har ju misslyckats totalt på ett stort mästerskap en gång och det var jobbigt. Då kände jag mig inte mycket värd. [...] Lite panikkänsla och man känner verkligen att jag inte ville vara med gänget. Jag reagerade så starkt och blev introvert. Sen låste det sig rätt så mycket på tävlingar och så där efteråt... [...] Alltså dels skäms man för sig själv. Jag tänkte att jag inte är så jävla bra... lite dom tankarna. Samtidigt som man är det, man är ju ändå uttagen och ska vara med... men sen är det lite så... Min tränare, han lägger ned mycket tid, man vill ju göra bra tävlingar för hans skull också... prestera och visa tacksamhet. [...] Han har ju också förväntningar och var ju också besviken och börjar fundera på vad han har gjort för fel i träningsupplägg och

vad det var som inte stämde på tävlingen och sådär. [...] Man är ju så ensam, alltså det är ju bara jag själv. Det var då jag började gå hos en idrottspsykolog för att liksom komma ur rädsla för att misslyckas igen. [...] Nu har jag ju insett att bara jag gör mitt bästa, och det gjorde jag också på tävlingen där jag misslyckades, men att det var en dålig dag. Det tog ett tag att komma fram till det... Vad stämde inte idag, istället för att det är jag själv som har gjort något fel... Att inte beskylla sig själv eller någon annan för sina misstag, utan acceptera dem på ett sätt...

Rebecca (I.D) beskriver hur motgång kan göra att hon isolerar sig och känner sig ensam. Idrottspsykologin hjälpte henne att förstå hur motgång inte behöver betyda att hon gjort något fel. Inom sporten uttalas budskap om att sport är den del av livet där allting är möjligt, om en person lever enligt sportens etik (Hughes & Coakly 1991, s.310). Att inte nå sina mål i en sådan kultur kan leda till att man direkt ifrågasätter vad som är fel hos sig själv. Rebecca (I.D) beskriver en skam, som tar sig uttryck i en förlorad tro på sig själv och en upplevelse av att ha förlorat sin elitidrottsidentitet. Hennes självkänsla ser ut att vara nära knuten till vad hon presterar i sin idrott och den gick nästan förlorad genom misslyckandet. Den brutala sanningen är dock att elitidrott inte är som annan idrott. Om du inte upprepar goda prestationer får du inte delta på ”elit-mästerskap” (Riksidrottsförbundet, 2007 s.28). Ett klimat som kan kräva att man kontinuerligt jobbar med sig själv för att må bra. Enligt Foucault (1988b, s.18) kan självteknologier utföras på egen hand eller med hjälp av andra. Idrottspsykologen Rebecca (I.D) tog hjälp av kan i likhet med Kristoffers (I.D) mentala träning också förstås som en teknologi av självet. Idrottspsykologen fungerade då som ”operationer” på Rebeccas (I.D) ”tankar” för att skapa mer ”visdom” för att minska rädslan för att misslyckas och därmed skapa mer ”lycka” (Foucault 1988b, s.18)

Rebecca (I.D) nämner även sin tränare i sammanhanget som kan ha varit en extra mental påfrestning. Forskning har visat att tränare kan ha en stressande effekt på atleter, då tränare kan få både social, personlig och ekonomisk framgång genom sina adepters prestationer (Ehrnborg & Rosén, 2009; Shapiro, 1989). Detta gör även att tränarna själva är under press för att producera vinnande atleter. Detta kan vara något Rebecca (I.D) märker av, då hon ville visa tacksamhet och uppskattning till sin tränare genom goda prestationer.

Ulf (D) nämner precis som Rebecca (I.D) ensamheten vid motgång. Men han säger snarare att han ”behövde vara ensam”, medan Rebecca (I.D) drog sig undan av skam. Detta behov hade han dock inte när han vann tävlingar, utan var något han gjorde för att ”fundera på vad han gjort för fel”. Vid vinst upplevde han i stället att han hade ”gjort allting rätt” och därför

inte behövde analysera situationen. Nu i efterhand tycker han dock att han kanske ”borde ha analyserat tävlingen vid vinst såväl som vid förlust”, och inte straffat sig själv genom att dra sig undan vid motgång. Vi kan se hur Ulf (D) beskriver liknande tankemönster som Rebecca (I.D) vid motgång. Ett tankemönster som Ulf (D) inte förändrade under sin karriär till skillnad från Rebecca (I.D). Det kan dock hända att han inte led av detta. Samtidigt kan hans uttalande om huruvida han idag tycker han hanterade motgång på rätt sätt kan förstås som att han kopplar sitt beteende till senare doping. Att dra sig undan och analysera eventuella fel efter varje misslyckad tävling kan ha blivit ett överdrivet sökande efter perfektion som kan ha varit destruktivt för hans mentala välmående.

Ulf (D) nämner inte att han haft någon typ av mental träning, och detta gäller även Ben (D). Idag ser Ben (D) dock hur ”mycket som kan ha suttit i huvudet”. Han berättar hur folk ”kom fram till honom flera gånger” och sa att ”han måste få hjälp med mental träning”. Han tror själv att han ”helt klart hade svårare med nederlag än många andra” och att någon typ av hjälp kunde varit väldigt bra för honom. Han beskriver dock ett ekonomiskt dilemma. Det kostar att hålla på med elitidrott, och det är inte alls självklart att sponsorer kan täcka alla utgifter. Han berättar att han ”ofta fick betala för massage själv” och att han därför inte ville ”slänga pengar på mental rådgivare”. Hans uttalande visar tydligt hans prioriteringar. Samtidigt som Ben (D) på flera områden har visat stor hängivenhet och perfektion som kan gränsat till överdrivenhet, syns inte samma dedikation i förhållande till mental hälsa. Hans tolkning av att en elitidrottare ska klara av att pressa sig psykiskt, ser inte ut att ha inneburit att även ta hand om sig psykiskt. Precis som Ulf (D) verkar Ben (D) dra paralleller mellan hur han ignorerat sitt mentala välmående, och användning av doping. Det finns en ett allvar i hans röst när han säger ”nu i efterhand ser jag att jag borde gjort det [tagit hand om sin psykiska hälsa]”. Ett allvar som följs av en lång tystnad.

Efter att ha funderat en stund säger Ben (D) att han önskar att han hade varit mer öppen och ärlig om hur han mådde psykiskt, innan han dopade sig. Det var ingen som visste att han mådde väldigt dåligt i slutet av sin karriär. Han upplevde det svårt då han aldrig hört någon annan prata om liknande problematik och att det kan ha varit en faktor till att han själv inte var öppen om sin situation.

Ben (D): Jag önskar att jag hade människor runt omkring mig som jag hade pratat med och så... Kanske fått mer stöd på det sättet. Kanske sökt mer stöd på det sättet... Jag visste ju att saker och ting höll på att gå åt skogen. [...] Men det var ingen som visste

vad som hände med mig, jag bara fortsatte ju som att ingenting. Men inombords måste jag fruktansvärt dåligt... [...] Jag kanske skulle pratat med mer människor innan... Jag hade mycket stöd runt omkring mig men jag tror att hade jag haft någon att prata med, kanske en mental rådgivare eller en livscoach så kanske det hade hjälpt mycket. Jag tror kanske att det hade hjälpt mycket och att jag hade varit mer ärlig, att jag hade varit öppen med min fru om hur illa jag egentligen mådde... Så att... Hade jag varit mer öppen om det. [...] Man hör ju aldrig folk prata om hur de känner och mår och så...

Ben (D) beskriver hur han hade stöd av folk runt sig men att han ändå inte vågade prata om hur han mådde psykiskt. I en sportkultur som prisar hårt arbete, att aldrig ge upp och att pressa sina gränser, kan psykisk ohälsa kännas som ett nederlag och en svaghet. Detta kan förstärkas av att överdriven konformitet i form av extrem hängivenhet och självupppoffring oftast ger hyllning snarare än straff från tränare och fans (Coakley & Pike 2014, s.152). Studier har även visat att atleter som söker mental rådgivning uppfattas som svaga av tränare och andra atleter (Watson, 2005). Många elitidrottare har bristande kunskaper om problem relaterade till mental hälsa, vilket kan orsaka oviljan att söka hjälp. Just stigma och skam har visat sig vara den största barriären för att uppsöka hjälp (Gulliver, Griffiths & Christensen, 2012).

Motgång och stora svängningar har beskrivits som en del av elitidrottsbubblan. Man kan dock se en viss skillnad i hur flera av de icke dopade beskriver hur de jobbar med det mentala i större grad under sin karriär, jämfört med Ben (D) och Ulf (D) när de var aktiva. För Niklas (D) blev mental träning inte ens ett tema under intervjun, det fanns inte i hans livsvärld.

Nästa del i elitidrottsbubblan handlar om hur informanterna beskriver hur elitidrotten är en arena de kan uppnå respekt, självkänsla och identitet på. Men också hur detta kan göra dem sårbara eftersom identiteten blir beroende av idrottsliga prestationer.

4.5 Respekt, självkänsla och identitet

Vi har redan sett hur många av informanternas uttalanden på olika sätt kan kopplas till identitet. I detta kapitel ska vi gå in djupare på detta område. Informanterna pratar mycket om både respekt och självkänsla, som båda är nära sammanbundna med identiteten. Ulf (D) beskriver hur prestationer gav uppmärksamhet och synlighet och hur skönt det kändes att få

”respekt för sina prestationer”. Filip (I.D) beskriver det som att ”man nästan får lite hjältestatus” och hur idrotten fungerat som en plattform där han kunnat stärka både självkänsla och självförtroende. Han berättar att dessa stärktes ju duktigare han blev.

Filip (I.D): Jag ser mig själv på ett bra sätt, nu när jag är bra på något. Jag hade kanske inte samma självsäkerhet innan. För att jag inte var så duktig på något. [...] Jag hade inte så många vänner, jag var liksom inte en av de coolaste, det vet jag. [...] Alltså under högstadiet hade jag inte något bra självförtroende. [...] Idrotten var en väldigt bra arena till att komma ut av detta på. [...] Ju äldre jag blivit och ju duktigare jag blivit, ju säkrare har jag blivit. Jag trivs väldigt bra med mig själv. Och det är ju på grund av både självsäkerhet och självkänsla...

Upplevelsen av att vara mer nöjd med sig själv genom att bli duktig på något bör inte ses som något konstigt i sig, utan det är något som kan gälla för alla människor. Coakley & Pike (2014 s.161-162) menar dock att personer som vänder sig till idrotten för att stärka sin självkänsla kan ligga i riskzonen för att senare överdriva sportens etik för att hålla kvar sin identitet som elitidrottare. Detta på grund av att en sådan självkänsla hela tiden är beroende av att prestera (se också Hughes & Coakly 1991, s.312). Filip (I.D) har dock inte beskrivit tankar och beteende som skulle luta åt överdrivenhet, trots att vi sett att mycket av hans liv kretsar runt elitidrotten, då han både bor och umgås med idrottare. Det eventuella riskbeteendet är dock inte typiskt för Filip (I.D). Isak (I.D) beskriver att han sökte efter sin plats och mening med livet innan han hittade idrotten. Han beskriver hur han ”väldigt gärna ville vara duktig på någonting” och sökte efter vad ”han var utvald till”. Man kan ana en rädsla i sökandet, då han berättar att han kände att han inte ”är någonting om han inte är duktig på något”. Ett uttalande som kan förstås som en önskan om att hitta en identitet.

Kopplingen mellan att vara bra på något och en starkt känsla av själv och identitet är slående från berättelserna. Rebecca (I.D) beskriver hur skönt det är att få ”bekräftelse på att hon är duktig på någonting” och att det ”känns stort att vara en av de bästa i sin sport”. Hon menar att det absolut är en ”stor del av vem hon är” eftersom det känns som att hon håller på med något ”speciellt”. Hon beskriver att hon identifierar sig som ”någon som är bra på någonting”, både ”inför andra” men också ”inför sig själv”. Rebeccas (I.D) uttalanden lyfter fram hur hennes känsla av själv och identitet delvis skapas tillsammans med andra. Prestationer i idrott är ofta synligt för andra människor och elitidrottare blir därmed ”folk som är bra på något” i andras ögon. Människors reaktioner kan speglas tillbaka på elitidrottarna

som internaliserar andras syn på sig själva. Känslan av att tillhöra den speciella statusgruppen elitidrottare separerar dem från resten av samhället och ger dem en elitidrottsidentitet.

I likhet med Filip (I.D) och Isak (I.D) berättar Niklas (D) hur han genom uppväxten brottades med dålig självkänsla. Han drömde om att ”få vara någon som folk såg upp till”. Om det så var att ”stå på scen med gitarr”. Han berättar hur ”idrott blev lösningen på att få respekt av andra människor”. Idrotten blev därmed en roll han kunde känna sig trygg i och sluta söka efter sin plats.

Niklas (D): Jag slogs mot kaos... jag var ju inte mobbad... jag var en populär kille i skolan på något sätt... men jag upplevde det ju kanske annorlunda på grund av min dåliga självkänsla [...] I den här världen jag levde i, elitidrottsmannen, där kände jag mig trygg... då slapp jag vara den förvirrade pojken som inte visste vad jag ville och bara sökte och sökte [...] på något sätt var det enklare att leva inne i denna bubbla för mig. Så länge jag höll mig i den så stärkte det min falska självkänsla. För där kände jag mig rätt så säker på vem jag är och vad jag kan.

Till skillnad från andra informanter, ser Niklas (D) tillbaka på självkänslan som falsk, på grund av att det enbart var i idrotten han visste vem han var och vad han kunde. Detta kan förstås som att elitidrotten faktiskt inte gav honom någon självkänsla, utan främst identitet. Samtidigt som självkänsla och identitet kan vara nära kopplade till varandra betyder nödvändigtvis inte det att den som identifierar sig som elitidrottare har en stark och trygg självkänsla. För Niklas (D) kan insikten om att det var en falsk självkänsla vara något han inser idag när han ser tillbaka på sin karriär och inte något de aktiva elitidrottarna lika lätt kan avgöra i den situation de befinner sig i för tillfället. I tillägg kan Niklas (D) ha tänkt mycket på varför han dopade sig under karriären och sett den ”falska självkänslan” som en kritisk punkt i detta. Något vi kommer tillbaka till i del två av analysen.

Precis som flera av informanterna trivs Frida (I.D) med respekten hon får från andra genom att hålla på med elitidrott. Hon tror dock att hon har ett väldigt stort bekräftelsebehov och att hon får bekräftelse genom sina synliga idrottsliga prestationer på ett sätt hon inte upplever på andra ställen i livet.

Frida (I.D): Så fort du gör något som är bra så blir det väldigt uppmärksammat, det blir som en överdos av bekräftelse på något sätt... Det är alltid skönt att få extra. [...] Jag tror att jag har ett väldigt stort bekräftelsebehov. Sen är det kanske inte alltid positivt... Men... Jag har inte upplevt det någonstans annars i livet, att känna mig så bra... [...] Man känner sig väldigt uppskattad. [...] Folk som du inte känner kommer fram och pratar, är glada och positiva. Hade man inte synts idrottsligt hade ju ingen kommit fram och börjat prata bara sådär...

Frida (I.D) beskriver hur uppmärksamheten ger henne en överdos av bekräftelse som hon verkligen tycker om, även om hon är medveten om att detta behov inte alltid är positivt för henne. Detta kan förstås som att hon nuddar vid dilemmat som Niklas (D) berättar att han ser i efterhand om den ”falska självkänslan”. För vad händer med självkänslan när prestationer och bekräftelse uteblir?

Samtidigt som det är stor enighet om att uppmärksamheten och respekten är uppskattad, beskriver många hur den även kan vara påfrestande och irriterande till tider. Niklas (D) berättar hur folk kunde vara ”smöriga” och ”överdrivna” och att han kunde bli ”förbannad” av detta. Han ville ”gärna bli respekterad” men att det fanns gränser. Charlotte (I.D) beskriver att folk kan vara så påträngande att det ibland ”känns som att de försöker bli del av hennes framgång” för att kunna säga att ”jag har hjälpt henne”. Ulf (D) berättar även hur tränare kunde börja tävla om att få träna honom och ta med honom på olika tävlingar. Samtidigt som han tyckte det var smickrande, så gynnade det inte hans karriär, då tränarna främst fokuserade på att ”få en del av honom” och ”inte samarbetade” för att Ulf (D) skulle ha det så bra som möjligt. Berättelserna ger en känsla av att uppmärksamheten man får som elitidrottare är flyktig och betingad och att den kan försvinna lika fort som den kommer. För Ulf (D) blev detta verklighet. Han berättar att efter dopingen var det ”många som försvann som varit med och hejat fram honom”, men att hans ”riktiga kompisar var kvar”. Detta är något även Kristoffer (I.D) känner av då ”alla är där när han vinner” men när han förlorar så är bara de ”trogna vännerna kvar”.

Som nämnt tidigare kan både folk i allmänheten och media förstärka pressen på elitidrottare genom att hylla och uppmuntra till gränslös hängivenhet och uppoffring. På samma sätt kan både sportpersonal och allmänheten bidra till att förstärka att elitidrottare bygger sin självkänsla på idrottsliga prestationer, genom att främst ge uppmuntran och stöttning när det går bra. Isak (I.D) beskriver hur det känns som att ”folk bara ser honom för det han gör i sin idrott” och att de inte intresserar sig för ”honom som person på ett djupare plan”. Han

upplever även att han kontinuerligt behöver ”rättfärdiggöra resultat” och hur det går för honom, på ett annat sätt än när andra människor konverserar. Som att han hela tiden är sitt ”eget varumärke”. Filip (I.D) beskriver detta som att ”du inte blir ordentligt accepterad innan du har lyckats riktigt bra”. Att det då blir ”lättare att försvara varför han lägger så mycket tid på idrotten”. Isak (I.D) och Filip (I.D) upplevelser av att behöva försvara vem de är och vad de gör kan förstås som en kamp för att upprätthålla och kräva sin elitidrottsidentitet. En kamp som ser ut att kunna leda till en frustration, då elitidrottsidentiteten inte är något givet eller inneboende i dem själva, utan något som hela tiden måste underhållas genom prestationer som gör att de håller sig kvar i ”elit-delen” av idrott.

Samtliga elitidrottare beskriver hur elitidrotten är något de kan få bekräftelse ifrån och att detta på olika sätt är identitetsskapande för dem. Men också hur bekräftelsen och uppmärksamheten kan bli för mycket och är betingad av att de presterar bra. Identiteten elitidrottarna kan uppnå genom idrotten kan därmed göra dem sårbara eftersom den blir beroende av idrottsliga prestationer. Något som även sagts vara en risk för personer med låg självkänsla, då de senare kan överdriva sportetiken för att behålla sin identitet som elitidrottare.

4.6 Utmaning med balans i livet

Svårigheter med att hitta balans i livet under elitidrottskarriären var ett tema som det finns många reflektioner kring i datamaterialet. Framförallt nämns familj, vänner och fokus på sig själv som områden i livet som är svåra att balansera. Uppmärksamhet på balansen verkar komma mer i efterhand för de dopade, medan flera av de icke-dopade berättar att de redan är uppmärksamma på detta, eller haft en kris under karriären där de intensivt jobbat med denna balans. Det verkar finnas mycket ånger knutet till hur de dopade fokuserat på sig själva under karriären. Det är viktigt att ha i åtanke att samtliga dopade har avslutat sina karriärer medan gruppen icke-dopade till större del fortfarande är aktiva. De dopade har därmed haft mer tid att fundera igenom sin tid som elitaktiva i efterhand, medan flertalet av de icke-dopade är mitt uppe i denna livsstil. De dopades tankar kring de elitaktiva åren kommer därmed från en annan utgångspunkt än de icke-dopades. Framförallt har de dopade fått gå igenom mycket stigma (Goffman, 1963) och kritik på grund av sitt användande av doping. De kan därför se mer kritiskt på sig själva och sin livsstil när de tänker tillbaka på sina karriärer. Att hitta en balans i livet är inte något unikt för elitidrottare, utan något de flesta människor jobbar med.

Trots detta är det intressant att se på hur de icke-dopade berättar att balansen är en viktig del av deras aktiva karriärer, medan de dopade snarare kritiserar sig själva för att inte haft detta, och ger uttryck för att inte tänkt i sådana banor som aktiva.

Niklas (D) beskriver hur han hade svårt att balansera alla delar i livet under sin idrottskarriär och att balans i livet är något han fortfarande försöker lära sig. Fokus på sig själv med satsning som involverade doping är något han idag kunde önskat han hade bytt ut mot tid med familjen.

Niklas (D): Jag har aldrig vetat förrän nu vad lagom är för något. För mig var det av eller på hela tiden. Idag kämpar jag också med lagom haha, kämpar varje dag med det här att hålla en balans [...] Ä jag var ju en maskin förstår du, hehe. När jag hade bestämt mig så hade jag ju det va. [...] När man fick barn, inte ens det stoppade mig... det mest normala hade varit att wow barnet är fött och att man tar det lugnt och ägnar sin tid åt familjen, men inte jag...[...] Fick jag backa bandet så hade jag inte tagit all skit jag stoppade i mig... Då hade jag hellre suttit med min familj och mina barn och inte vara skild och så...

Att Niklas (D) beskriver sig själv som en maskin där det att få barn inte stoppade honom från att fokusera på sig själv och sin idrott, kan i ljus av sportetiken ses som total hängivenhet till sin sport som han gjorde till främsta prioritet i livet (Coakley & Pike, 2014 s.158; Hughes & Coakly 1991, s.309). Att prioritera elitidrotten framför fadersrollen kan också förstås som att han inte accepterade några hinder (Coakley & Pike, 2014 s. 159-160; Hughes & Coakly 1991, s.310), vilket fadersrollen kunde inneburi om han hade prioriterat den framför elitidrotten. I detta sammanhang nämner han även sin skilsmässa, som han verkar koppla ihop med sin bristande prioritering av familjen under karriären. Hans uttryckta ånger över bortprioriteringen av sin familj kan tyda på att graden av hängivenhet var dysfunktionell för honom. En dysfunktion han kan se nu i efterhand när hans erfarenhet av sig själv förändrats efter att ha klivit ur elitidrottsbubblan. I efterhand kan det se ut som att han protesterar mot sina dåvarande normer (Sartre 1969, s.45; Kleinman 1992, s.173-174), då han idag anstränger sig för att leva livet annorlunda jämfört från tiden i elitidrottsbubblan. Det att Niklas (D) behöver anstränga sig för att förhålla sig till ”vanliga livets” normer kan förstås som att han har förkroppsligat sportens kod. Merleau-Ponty (1962, s.139) fokuserar på det kroppsliga vid ”att vara i världen”. För honom kan medvetenheten och det subjektiva inte reduceras till

tankeverksamhet och riktning av denna. Elitidrottens strävande livsstil kan internaliserats som en vana eller habitus. En typ av inlärd disposition som Niklas (D) använder för att orientera sig i den sociala världen (Bourdieu, 2002 s.27). Elitidrottsstilen har blivit en inkorporerad del av både tankesätt och kropp och därmed en del av vem han är. Att förändra sig själv och normerna han lever efter, är därför delvis en process av att praktisera nya vanor över tid för att förändra sin habitus (Merleau-Ponty 1997, s.94-95 i Jackson 1989, s.119). Det kan dock se ut som att Niklas (D) delvis brutit ut ur elitidrottsbubblans självfokus. Han berättar hur det att hjälpa sin vän kan ge honom ”mycket mer tillfredsställelse och glädje idag jämfört med hur det var förr”. Han berättar också hur han i efterhand upplever att självfokuseringen handlade mycket om att ”konstant söka bekräftelse” och att ”stärka sin position” på grund av att han hade ”dålig självkänsla”. Detta kan förstås som ett beteende med ursprung i önskan om att behålla sin identitet som elitidrottare och vara accepterad som elitidrottare. Både hans relationer, erfarenheter, rutiner och beslut ser ut att ha organiserats runt elitidrotten. Den dåliga självkänslan han beskriver kan ha gjort honom extra sårbar för att överdriva sin hängivenhet till sporten och åsidosätta sin familj.

I förhållande till att inte åsidosätta närstående är Filip (I.D) en kontrast till Niklas (D). Filip (I.D) reflekterar mycket runt hur han tar val så att elitidrotten inte blir det enda eller nödvändigtvis det viktigaste i hans liv. Samtidigt beskriver han hur elitidrotten på flera sätt kräver mycket fokus, vilket indirekt blir mycket självfokus.

Filip (I.D): Vi är väldigt seriösa. [...] Nu är jag på landslaget och har varit det några säsonger och ser lite vad de absolut bästa gör. De har väldigt väldigt mycket fokus på sig själva. Inte bara träna, men att äta rätt, sova, restituera, inte uppsöka något annat än det liksom... Det blir ganska tråkigt och jag vet att folk är olika, men det passar inte så bra för mig för då hade jag inte hållit ut. Men jag försöker tillnärma mig det mer än när var yngre.[...] Bara äta träna sova... Jag har ju en flickvän också, så jag har ju relationer som jag önskar att ta vara på.

Filip (I.D) ifrågasätter huruvida livet verkligen enbart behöver bestå av att äta, träna och sova. Hans uttalanden om att inte vara villig att prioritera sig själv och elitidrotten framför sin relation med flickvännen kan ses som en invändning mot normen om att en äkta atlet bör prioritera sporten framför allt annat i sitt liv (Coakley & Pike, 2014 s.158; Hughes & Coakly 1991, s.309). Men också som en protest mot att en äkta atlet ska jaga ”drömmen” utan

ifrågasättande (Coakley & Pike, 2014 s. 159-160). Något vi även visat att Charlotte (I.D) och Frida (I.D) på olika sätt invänder mot. Filip (I.D) är därmed ytterligare ett exempel på hur elitidrottare inte enbart reproducerar sportetiken (Sartre 1969, s.45; Kleinman 1992, s.173-174). I likhet med Charlotte (I.D) och Frida (I.D) håller Filip (I.D) en viss distans till elitidrotten och ser ut att röra sig fritt in och ut av elitidrottbubblans koder. En reflektiv process där han inte låter sig bli fullt involverad i sportetikens normer. Han verkar i stället göra elitsatsning på ett sätt som passar honom själv, med tid för både flickvän och variation i vardagen. Filip (I.D) distanserar sig från elitidrottsbubblan jämfört med Niklas (D) som hade svårare för detta då han förkroppsligat elitidrotten genom högre involvering i dess koder över längre tid och utan samma protest.

I likhet med Filip (I.D) berättar Frida (I.D) hur balansen mellan elitidrotten, familjen och vännerna är något hon är väldigt uppmärksam på. Idag är hon extra uppmärksam, då hon upplevde sig tappa balansen en period när hon lade för mycket fokus på att bli duktig. Hon beskriver hur hon nu ser till helheten i livet för att hitta en balans och få plats med alla bitar hon behöver i livet för att må bra.

Frida (I.D): I början så var det ju mer en fritidssyssla som man tyckte var kul, sen så hade jag en period där jag gick in alldeles för seriöst i det och tyckte att hela världen kretsade runt det för jag ville så gärna bli bra. Och då trodde jag att man behövde lägga all fokus och energi man hade på just det... Men nu har jag väl ändrat mig till att det är som ett jobb, jag gör det jag ska under träningarna, sen går jag hem och då har jag något annat [...] Jag är inte idrotten, det är inte hela min värld eller så, men det är det jag gör just nu. [...] Jag värdesätter verkligen att umgås och hålla starka band till släkt och familj och vänner och jag tycker om att ha ett aktivt liv på alla sätt. [...] Jag skulle inte vilja offra för mycket, utan jag tror att man måste ha lite utav alla delar, eller jag behöver det i alla fall det är som ett pussel som ska gå ihop liksom och är det någon bit som saknas så kommer det inte gå... [...] Det är klart att jag gör ju stora uppoffringar så... Men... Vinna är inte allt utan allt måste funka runtomkring också...

Fridas (I.D) tidigare inställning till elitidrotten kan förstås som att hon gjorde elitidrotten till sin absoluta prioritet (Coakley & Pike, 2014 s.158; Hughes & Coakly 1991, s.309). Något som kan ha växt fram utifrån en önskan om att bli duktig och vara en del av den sportkultur där målet är att ”sikta mot toppen”. Frida (I.D) ser ut att ha blivit så involverad i sportens

koder att dessa blev en stor del av hennes identitet. Hängivenheten där hennes generella välmående blev lidande, kan i sin tur ses som ett beteende som ligger på gränsen till överdriven konformitet (Coakley & Pike, 2014 s.152). Hon stannade dock upp och förändrade både sin livsstil och sitt förhållande till elitidrotten. Detta kan förstås som att livsstilen inte hunnit förkroppsligas mer än att hon genom vilja kunde distanserade sig från elitidrottsbubblan och ändra normativ ståndpunkt för vad hon accepterar i förhållande till hur hon bör leva som atlet. En typ av självständighet där Frida (I.D) gör mer än att bevara de existerande förhållandena i elitidrottsbubblan och sportetiken.

I likhet med Filip (I.D) och Charlotte (I.D) ser Frida (I.D) alltså ut att nyansera och protestera (Sartre 1969, s.45; Kleinman 1992, s.173-174) mot sportetiken under sin aktiva karriär. Niklas (D) på sin sida, hade inga svårigheter med sin livsstil som aktiv, utan fördömer snarare sin livsstil i efterhand. Detta är något som även syns hos Ulf (D), som beskriver en typ av ånger när han ser tillbaka på sin tid som elitidrottare. Han pratar om hur han har mer tid till familjen idag och att brist på tid till familjen var ”stressande” redan som aktiv. På den tiden tänkte han ändå ”inte direkt på att göra något åt det” utan det är ”nu efteråt han har lite ångest” över åsidosättandet av familjen under karriären. Ulfs (D) upplevelse kan förstås som att hans perception av livet förändrades när han trädde ut ur elitidrottsbubblan och dess koder. Utanför elitidrottsbubblan prisas eventuellt normer om att spendera tid med familjen i större grad än i elitidrottsbubblan. För att passa in och bli respekterad i den ”vanliga livsvärlden” kan Ulf (D) ha skiftat koder att leva efter. Utifrån denna livsvärld kan upplevelsen av sig själv blivit annorlunda än tidigare och han kan se tillbaka på åren som elitidrottare på ett annat sätt än när han levde i elitidrottsbubblan. Att tänka tillbaka på förlorad tid med familjen kan då ge upphov till ångest. Att Ulf (D) inte protesterade mot sportkulturen under karriären, utan snarare i efterhand, kan vara en indikation på hur kraftfull sportens etik kan vara när atleterna lever i elitidrottsbubblan. Det kan också handla om att livsstilen i elitidrottsbubblan gjorde Ulf (D) lycklig och att han kände sig tvungen att anamma andra koder för att bli respekterad utanför elitidrottsbubblan efter avslutad karriär. Elitidrottsbubblan är i slutänden en livsvärld man kan flyta in och ut av med flexibla normer, vilket vi kan se hos Ulf (D) som kunde använda olika normer för att rättfärdiga livet han önskade att leva för stunden. Detta är en flexibilitet som troligen minskar med ökad grad av involvering i sportens koder.

Isak (I.D) beskriver i likhet med Frida (I.D) hur han kom till en vändpunkt i sin karriär. Han berättar att det hade gått utför i ett antal år och att han kände sig ”emotionellt bränd” då han bara fokuserat på elitidrotten utan att detta nödvändigtvis givit honom de resultat han önskat.

Han beskriver hur han inte ”pallade längre och fick sluta bry sig om resultaten”, men fortsatte ändå ”träna som alla andra” fast med en annan attityd, ”att ha kul”. Efter förändrat tankesätt slog han ”tre år gamla personrekord” och det gick ”skitbra”. Till skillnad från Frida (I.D) som behövde se på sin idrott som ett jobb för att hitta en balans, blev lösningen för Isak (I.D) att fokusera på att ha kul med idrotten. Beteendet som ser ut att ha lett Isak (I.D) till bristningsgränsen kan förstås som ett beteende där han hela tiden eftersträvade att utvecklas och uppnå perfektion och distinktion genom att pressa sina gränser under flera år (Coakley & Pike, 2014 s.159; Hughes & Coakly 1991, s.309). Detta då han beskriver sig ha fokuserat mycket på resultat, vilket är själva markeringen för både utvecklig, distinktion och perfektion. När detta inte tog honom dit han ville verkar han aktivt ha förändrat sin syn på hur han ska leva som elitidrottare och hans norm blev i stället att ha kul. Isak (I.D) menar även att han lärde sig att ”hålla distans till det han gör” och att han tror det är ”receptet för att bli både duktig och lycklig”. Med detta kritiserar han också hur samhället kan tendera att ”avguda elitidrottare som kör på som maskiner” utan att ha med ”huvudet i processen”. Han kritiserar därmed Niklas (D) mentalitet som under hela karriären körde på just som en ”maskin”. Isak (I.D) beskriver med bitterhet i rösten att han upplever att det är denna mentalitet som ”hyllas och lyfts fram som ideal i samhället”. Medan han av personlig erfarenhet upplever att andra metoder kan vara mer hälsosamma för att uppnå välmående och balans i livet. Att gränslösa elitidrottare definieras som förebilder kan förstås som att folk inte alltid är medvetna om att avvikande beteende även kan vara ett överdrivet konformt beteende. Överdriven konformitet kan även skymmas av att vi lever i ett prestationssamhälle som värderar både prestation och framgång högt (Ehrenberg, 1991; Giddens, 1991). Elitidrottarna kan kreativt använda elitidrotten och dess normer för att spela på storsamhällets värderingar och uppnå respekt även utanför sporten. Bekräftelsen från övriga samhället kan då bidra till risken till överdriven konformitet hos atleterna.

Både dopade och icke-dopade beskriver svårigheter med att hitta balans i sin idrottskarriär där de legat på gränsen till att överdriva sitt fokus på elitidrotten i den grad att andra ting i livet försummats. Medan uppmärksamhet på balans verkar komma mer i efterhand för de dopade, har de icke dopade visat hur de på olika sätt skapat denna balans under karriären. Detta visar hur elitidrottare inte enbart reproducerar en sportetik som prisar prioritering av idrotten, utan att elitidrottarna även är aktiva aktörer i sina liv.

Häriifrån ska vi nu bege oss in i andra delen av analysen. Vi har sett att elitidrottarnas livsvärld innehåller många förhållanden som kan göra det frestande att dopa sig. En livsvärld där koderna pekar i en riktning till gränslöshet där doping på olika sätt kan bli en hjälp att leva upp till normen om en äkta atlet. Bara ett fåtal från elitidrottsbubblan har erkänt att de använt doping. Detta är vad nästa del i analysen kommer handla om. Det är ett substantiellt annorlunda kapitel där vi fokuserar på vad de tre dopade elitidrottarna från datamaterialet har att säga om dopingen i deras karriärer. Datamaterialet har givit ett fokus på reflektioner specifikt på beslutet att använda doping och är därför vad nästa del kommer fokusera på.

5 Elitidrott och doping

Fram tills nu har jag försökt skildra elitidrottsbubblan som den är beskriven av både dopade och icke-dopade elitidrottare. Vi har både sett likheter och skillnader i deras upplevelse av att leva som elitidrottare. Dessa har syns både inom grupperna (dopad/icke-dopad) och mellan grupperna. Denna del av analyskapitlet ska zooma in på delar av de dopades berättelser som mer konkret handlar om användningen av doping. Här kommer teoretiska perspektiv användas för djupare förståelse precis som genom första delen av analysen. Men vi ska även använda insikter från elitidrottarnas livsvärld som första analysdelen bidragit med. Vi kommer ta del av deras upplevelser av tiden innan och under doping, samt dopingavslöjandet och det att avsluta elitidrottskarriären. Det är delvis de samma berättelserna som används, men denna gång för att förstå varför en del av elitidrottarna valde att dopa sig.

5.1 Tiden innan och under doping

Elitidrottsbubblan har beskrivits som en livsvärld med stor målmedvetenhet, planering och press. Kanske framförallt i förhållande till tävling. Både Ulf (D) och Ben (D) beskriver hur tiden innan doping hade rötter i att försöka skaffa sig fysisk formtopp inför ett stort mästerskap.

Ulf (D) berättar hur han ”skadade sig under en viktig kvalificeringstävling inför mästerskapet” men ”lyckades ändå kvalificera sig”. Skadan krävde dock rehabilitering och gjorde att han ”stagnerade väldigt mycket” och ”tappade form” inför mästerskapet. Med vetskap om sin begränsade fysik och ett mästerskap som närmade sig för varje dag, ökade stressen för Ulf (D). En stress som toppas av media som skriver om hans goda möjligheter till medalj. Men också en rädsla för att den dåliga fysiken skulle avslöjas och resultera i att han inte skulle få delta på mästerskapet.

Ulf (D): Så helt plötsligt börjar tidningarna skriva att man är medaljkandidat. [...] Vissa tyckte att jag kunde vara ett guldhopp till och med. Men innerst inne visste jag att jag inte var i form och träningsmässigt hade jag tappat jättemycket. [...] Folk visste ju inte, journalisterna visste inte i hur dåligt skick jag hade varit, de skrev bara om vad jag hade varit innan. [...] De såg bara på statistik och visste inte att jag hade varit skadad. Om jag skulle sagt att jag var så skadad som jag var, så hade de kanske tagit bort mig och jag hade behövt åka på uttagningstävling igen... [...] tiden var knapp och... så det är där jag bestämde... eller... funderade på den här doping...

Dokumenterade riskfaktorer för användning av doping och eventuella svagheter hos Ulf (D) ser ut att anhopat sig på ett olyckligt sätt i samband med hans skada inför mästerskapet. Forskning har visat att elitidrottare många gånger dopar sig för att rehabilitera sig från skador. Mentaliteten är då att bara fokusera på målet och inte dess konsekvenser (Engelberg, Moston & Skinner, 2013 s.272-273). Detta är en närliggande förståelse av Ulf (D) situation då han beskrivit en livsvärld som kan förstås som att han var djupt involverad i sportetikens koder med en gränslös inställning till att inte acceptera några hinder mot sina mål. Men också en kombination av att han upplevde media och allmänheten pressande. Studier har dock visat att stor del av pressen atleter upplever utifrån, ofta kan komma av krav de lägger på sig själva. Därför upplever de omgivningen som extra pressande (Engelberg, Moston & Skinner, 2013 s.274). Vi kan återigen poängtera interaktionen mellan kultur och individ. Läger vi till hur Ulf (D) beskrivit tendenser till att isolera sig vid motgång kan en bild av tiden innan doping bli tydligare. En möjlig förståelse av varför Ulf (D) tog steget och valde att dopa sig är hans upplevelse av elitidrottsbubblan som en värld som gick ut på att vinna, med en gränslös målmedvetenhet och upplevelse av stor press han framförallt höll för sig själv. Faktorer som sattes på sin spets vid en skada inför ett stort mästerskap.

Ben (D) beskriver precis som Ulf (D) hur den kritiska situationen uppstod genom att försöka komma i toppform inför ett mästerskap. Hur en sjukdom förstörde hans formtopp och blev droppen i ett för övrigt stressat tillstånd som hade byggt upp sig under en lång tid.

Ben (D): Jag tror att stressen blev lite mer och mer av att prestera. Men jag var ju i otroligt bra form och jag vet att jag hade chans att placera mig väldigt bra i mästerskapet. [...] Sen blev jag sjuk precis när säsongen skulle börja. [...] Jag pallade inte riktigt, jag blev helt knäpp faktiskt... [...] Min tillvaro blev helt hemsk... det var så mycket... det var ju mästerskap och samtidigt var det ganska mycket press från familjen att jag skulle finnas till för dem. [...] Jag var väldigt uppe och nere med träningar och blev väldigt besviken på mig själv när något gick helt fel. [...] Men jag tror att det var något mentalt som hade byggt upp sig inom mig som bara blev värre och värre och jag pallade inte alls att det blev som det blev. [...] Jag gick från att vara en av favoriterna och sen hamnade jag plötsligt långt efter, det var inte speciellt roligt... [...] När träningen gick dåligt kunde jag ligga i sängen i ett par dagar... men nu blev det ganska illa faktiskt. Jag kunde inte göra någonting. Träningen gick jättedåligt och jag var i så

fruktansvärt dålig form. Jag höll inte ihop mentalt. [...] Sov väldigt dåligt... Jag höll på att klappa ihop. [...] Jag kunde inte träna, inte prata med människor...

Detta uttalande bör förstås utifrån Bens (D) beskrivningar av elitidrottsbubblan som en plats där han känt sig orättvist behandlad gällande uttagning till stora mästerskap genom många år. Eftersom kvalificering till mästerskap varit ett område han känt sig motarbetad inför kan detta ha påverkat graden av besvikelse när han senare förlorade sin formtopp inför det stora mästerskapet. Ytterligare bakgrundsförståelse från Bens (D) beskrivna livsvärld är att han beskrivit sig själv som väldigt målmedveten och framåtsträvande. Han var även perfektionistisk i planerandet och utförandet av sin träning som var i sådan grad att han uppoffrat stora delar av sitt sociala liv både inom och utanför idrotten. Ett beteende som kan förstås som ett okritiskt accepterande av och överdriven konformitet gentemot sportetiken om hängivenhet och perfektion - Ett riskbeteende för användning av doping (Coakley & Pike, 2014). Han har även berättat hur han har svårt för att hantera nederlag. Detta i kombination med att han inte använde sig av någon typ av mental träning under sin karriär, kan ha skapat en tuff psykologisk press som blev för mycket för honom tillslut.

Ben (D) beskriver hur han i detta mörker och förtvivlan ”slutade bry sig” med en känsla av att ”ingenting kunde bli värre”. Han kände sig så ”nedkörd” att han tänkte ”varför inte bara dopa sig också”. Han beskriver hur dopingen inte nödvändigtvis hade att göra med att vilja ”presteras i sin idrott”. Det var mer en önskan att vilja ”släppa allting” tillsammans med känslan av att ”vilja vara destruktiv”. Medan Coakley och Pikes (2014) teori om ”sportetik och okritiskt överdriven konformitet som en risk för användning av doping” är kopplad till att göra allting för att uppnå status som en äkta atlet, samt att inte förlora denna position (se även Hughes & Coakley 1991), beskriver Ben (D) snarare ett scenario av hur en okritiskt överdriven perfektion och hängivenhet gjorde honom totalt utmattad och ostabil psykiskt. Denna ostabila situation kan även ha uppstått i kombination med upplevelsen av att inte kunna kvala in till mästerskap på ett sätt han upplevde som rättvist. Detta kan förstås som att Ben (D) upplevde en diskrepans mellan kulturella mål och institutionaliserade möjligheter till att kvalificera sig till mästerskap. Ett tillstånd Merton (1968b, s.216) kallar anomi som kan förklaras som sammanbrott av den kulturella strukturen, som uppstår speciellt när det är en akut disjunktion mellan kulturella normer och mål och de socialt strukturerade möjligheterna till att agera enligt dem. Något som i sin tur kan ha lett Ben (D) in i ett mörker där han släppte allt han kämpat och trott på. En reaktion som kan förstås som det Merton (1968b) beskriver som ”retreatism” eller tillbakadragande. En reaktion han menar kommer av att kontinuerligt

misslyckas med att nå sina mål och som resulterar i att man ger upp och drar sig tillbaka. Man tar då avstånd från både kulturella värderingar (så som sportetik) och även institutionaliserade medel (så som att idrotta utan doping).

Till skillnad från Ulfs (D) och Bens (D) beskrivningar av tiden innan doping, går Niklas (D) helt tillbaka till sin uppväxt och pratar om upplevelsen av att ”inte utvecklat en stark självkänsla”. Arbetet fokuserar i huvudsak inte på elitidrottarnas uppväxt, men i Niklas (D) fall nämns ändå detta, då han explicit berättar om tiden i uppväxten som en startpunkt för den av dåliga självkänslan som senare skulle influera hans användning av doping. Han berättar att en speciellt kritisk punkt var när skolan skickade honom till en läkare för utredning av skolsvårigheter. Han menar det blev starten på att ”känna sig annorlunda och att inte räkna till”. Vilket senare ”utvecklade sig till ångest” och en ”ständig kamp för att inte detta skulle synas inför andra människor”. Niklas (D) beskriver dock hur han kände att han hittat rätt när han upptäckte idrotten. Men också hur dopingen blev en hjälp till att säkra sin position som elitidrottare och bli någon som folk kunde minnas.

Niklas (D): Tillslut hittade jag träningen. [...] Jag fick på något sätt bekräftat att fan jag är nog duktig på det här ändå, och ville ha mer av den här bekräftelsen. Folk kunde komma fram till mig efter tävlingar och säga vad duktig du var. Då tyckte jag verkligen att jag hade hittat rätt i min tillvaro. Det var ju på något sätt en dröm, folk berömde mig... Det var så stark på något sätt... Det var så starkt att jag bara ville ha mer av det här. Det var första gången som jag själv hade åstadkommit någonting där folk tyckte jag var bra på något sätt. [...] I stället för att prestera i skolan fick jag hitta på något annat för att visa att jag existerar som människa. Även om det är destruktivt så existerar jag som människa... [...] Om jag inte existerar alls eller att ingen tänker över att jag finns överhuvudtaget... Det måste ju vara hemskt. Tänk om någon säger att du vet han som vi gick i skolan med, och så säger man ja just det han gick ju också i klassen. Några glömmer man... undra hur de känner... det måste ju vara hemskt... det måste vara hemskt...

För Niklas (D) ser bekräftelse från andra människor ut att vara mycket viktigt. Kanske viktigare än vad vi tidigare kunnat urskilja. Han ser ut att koppla ihop det att bli ihågkommen med känslan av att ha existerat som människa. Detta kan visa hur doping i elitidrott inte bör reduceras till en önskan att vilja vinna till varje pris, eller som ett resultat av en omoralisk människas handling, vilket folk i allmänhet ofta refererar doping i elitidrott till. Vi kan i

stället se hur Niklas (D) berättelse handlar om djupare funderingar över att bygga upp ett själv och en identitet. En existentiell rädsla som ser ut att säga ”syns du inte så finns du inte”. En destruktiv metod till att synas blir därför bättre än att inte synas alls. Det är bättre än att bli bortglömd. Existentialistiska filosofer och sociologer så som Sartre (1958) och Manning (1973) har framhåvt individens sökande efter meningsfull identitet och känslorna och ångesten detta kan medföra (Farrall, 2009 s.172). Ångesten Niklas (D) upplevde kan komma av att sökandet innebar ett visst hot för honom på en existentiell nivå som i sin tur kan skapa intensiva känslor av ontologisk osäkerhet (Douglas, 1984 i Farrall, 2009 s.173). Heidegger (1996) menar att grunden till hotet är att självet projiceras kontinuerligt framåt i tiden, eftersom detta blir det tidsmässiga utrymmet där självet ska realiseras (Farrall, 2009 s.173). Det blir en typ av kontinuerligt jagande och ett hot om att aldrig hitta sig själv. Johnson och Kotarba (2002) menar att det är genom sin känsla av själv som individer förstår sin plats i världen och de val denna erbjuder dem. Det placerar dem i förhållande till andra och även i förhållande till deras förflutna, nutid och framtid (Hunter, 2009 s.149). När Niklas (D) fann sin plats i världen som idrottare verkar han också upplevt att ha funnit sig själv. Hotet och ångesten kunde därmed dämpas. Niklas (D) beskriver hur idrotten blev miljön där han kunde känna sig trygg och han kunde börja ”bygga upp en ny person”. Idag ser han dock hur självkänslan han byggde upp var beroende av vad han presterade i kombination med beröm från andra. Idag kallar han därför självkänslan ”falsk”. Men på den tiden upplevde han det som en ”självklarhet att göra allt i sin makt” för att fortsätta få bekräftelse och behålla det han kallar ”sitt nya jag”. Detta kan kopplas till livsvärlden han beskrivit, där han inte upplevde doping som något negativt eftersom det tillät honom att optimera sina förberedelser inför tävling. Han hade en gränslös målmedvetenhet och okritisk hängivenhet för att uppnå perfektion som också hjälpte honom behålla sin nya elitidrottsidentitet och en ontologisk säkerhet.

Till skillnad från Ulf (D) och Ben (D), som aktivt sökte upp dopingpreparat utifrån upplevd press och stress, lägger Niklas (D) fram en bild av att folk kom till honom. Folk inom hans sport menade att ”såklart han skulle ha doping”. Niklas beskriver känslan av att ”plötsligt var han ju någon” och att han ”inte var svårövertalad” i denna situation. Han menar att han ”gick in i den här bubblan” och bara körde på. Även detta skiljer sig från Ulf (D) och Ben (D) som tog till doping i en mer specifikt upplevd kris, medan Niklas (D) använde doping som hjälp i processen att bygga upp en ny identitet och trygghet. Niklas (D) beskriver sedan hur han använde ”mer och mer doping” och ”gömde sig bakom tävlingar och framgång” för att

förmedla sin nya identitet som skulle utstråla att ”han är frisk” och ”mår bra”. Det kan se ut som att tillfredställelsen över att ha hittat sig själv genom idrotten återigen återtog av hotet om att återgå till ångesten och undran över vem han var. Istället tog han till doping för att säkra sitt nya jag. Ett jag som var beroende av andras uppfattning av honom, då vår plats i världen delvis uppstår genom vilka andra definierar oss som tillsammans med vår egen förståelse av denna definition (Douglas, 1977 i Hunter, 2009 s.150). Det finns en spänning mellan vår egen känsla av jaget och andras perception av denna. En kamp som för Niklas (D) innebar att offra allting utanför elitidrottsbubblan, inklusive sin familj.

Både Niklas (D), Ben (D) och Ulf (D) har beskrivit en livsvärld som på olika sätt bestod av överdriven konformitet till sportetiken. Ben (D) och Ulf (D) ser dock främst ut att ha varit involverade i koder om att prestera, medan Niklas (D) framförallt försvann in i det identitetsskapande vid elitidrotten. För honom verkar dopingen blivit ett neutraliserat beteende, då han beskrivit en livsvärld där han inte uttryckligen beskrivit doping som något negativt. Forskning visar även att om elitidrottaren tillhör en grupp där doping är accepterat, krävs det att han anpassar sig till detta för att bli del av gemenskapen (Haslam & Reicher 2012 i Barland, 2016 s.47). I och med att andra i Niklas (D) sport uppmuntrade till doping, kan detta förstås som en bidragande faktor, där han i tillägg till att bygga upp en ny identitet, även fick en tillhörighet och slapp känna sig annorlunda – till skillnad från skolmiljön där han inte hade passat in.

I förhållande till själva användningen av doping, uttrycker informanterna lite olika känslor. Ulf (D) beskriver att precis när han tog preparatet ”kände han inte så mycket”, men att han ”mådde dålig över vad han gjort när det sjunkit in”. Han beskriver hur det gick emot hans grundläggande tro. Hur han ”egentligen tyckte att det ska räcka med vanlig mat och träning”. Det låter som att stressen av att rehabilitera sig och komma i form till mästerskapet tog över och att han inte vaknade upp från detta förrän han tagit preparatet en kort period. Han menar dock att han ganska fort kom tillbaka till sig själv och ”slutade ta dopingen även att han hade mycket kvar av kuren”. Han berättar att han mådde dåligt av ”besvikelsen över sig själv”, då han ”egentligen inte tyckte att doping tillhör idrotten”. Douglas och Johnson (1977 i Farrall, 2009 s.174) menar att skuld och skam är två kraftfulla känslor som hjälper individer förstå vilka de är och vad de anser är rätt och fel. Känslor av skam över utförda handlingar hjälper oss med att skapa en förståelse av vilka vi är. Denna förståelse kan sedan påverka vad man anser är rätt och fel, vilket i sin tur kan komma till uttryck i nya handlingar som förstärker uppkomsten av självidentitet. Ulfs (D) användning av doping kan förstås som ett resultat av

djup involvering i sportetikens koder, där detta en period överskuggade vad han egentligen stod för och vem han ansåg sig vara. Något som tillfälligt kan ha gjort Ulf (D) oflexibel i att se hur livet handlar om mer än vad sportkulturen förmedlar om att pressa sina gränser och aldrig vara nöjd.

Till skillnad från Ulf (D) berättar Ben (D) hur han ”knappt skämdes” när han dopade sig, på grund av att han var så ”otroligt knäckt” mentalt. Ben (D) beskriver i stället en mer generell besvikelse över sig själv och hur hans liv utvecklats sig.

Ben (D): Jag var besviken på mig själv, jag trodde aldrig jag skulle hamna i något sådant. Man såg den här mentaliteten som alla hade på träningscentret att livet bara handlade om att komma med till mästerskap. Jag var så besviken över att jag hamnade i en sådan hemsk värld själv, för jag tyckte det var så löjligt för jag har alltid tänkt på att de inte hade något liv utanför. Men så kändes det som att jag hade ett sådant liv själv och ännu värre till och med...

Åsidosättandet av ting utanför elitidrotten som Ben (D) beskriver, kan förstås som en dysfunktionell och överdriven konformitet till sportens etik om att vara totalt hängiven och prioritera elitidrotten framför allting. Medan själva användandet av doping mer kan förstås som en kollaps orsakad av denna typ av gränslösa hängivenhet och åsidosättande över lång tid. Ben (D) ser genomgående ut att förhålla sig till tiden innan doping medan själva användningen av doping beskrivs mer som ett utåtagerande utifrån en förtvivlan. En förtvivlan över att inte nå sina mål, eller leva sitt liv så som han tänkt. Det kan förstås som att han blev fångad i elitidrottsbubblan genom att bli totalt fixerad över elitidrotten. En så total involvering i sportens koder att han tillslut inte kunde förhålla sig till något annat. Något som kan kopplas till hur han beskrivit en elitidrottsbubbla som för honom innebar att ge allt eller inget för att konstant utvecklas. En inställning som är utmattande på sikt.

Som Ben (D) beskriver heller inte Niklas (D) att han uttryckligen skämdes över att ha dopat sig. För honom var skammen framförallt att behöva ”ljuga för folk han brydde sig om”. Han upplevde att det ”gick bra att dölja dopingen från början”, men att han efterhand blev konfronterad och behövde ”ljuga folk rakt upp i ansiktet”. Han berättar hur detta gjorde att ”bördan och oredan inom honom blev större och större”, vilket kan förstås som att hotet om att förlora sin uppbyggda identitet kom närmre och närmre.

Både Ulf (D) och Ben (D) beskriver hur det att ta sig till ett mästerskap var en kritisk punkt för timingen av doping. Niklas (D) går i stället helt tillbaka till sin uppväxt och pratar om upplevelsen av att känna sig annorlunda och ha dålig självkänsla.

Medan alla tre beskrivit en livsvärld som på olika sätt bestod av överdriven konformitet till sportetiken, framhäver detta kapitel hur Ben (D) och Ulf (D) främst ser ut att ha varit involverade i koder om att prestera, medan Niklas (D) framförallt försvann in i det identitetsskapande vid elitidrotten.

I förhållande till själva användandet av doping beskriver Ulf (D) hur han fångades av önskan att ta sig till mästerskapet och hur skammen kom en bit in i användandet. Ben (D) beskriver snarare en generell besvikelse över hela sin livssituation som tillslut bara handlade om elitidrott. Själva dopingen beskriver han som något han i situationen inte hade energi till att skämmas över. För Niklas (D) handlade i stället skammen om att ljuga för närstående.

Som avslut av analysen ska vi nu ta del av de dopades berättelser om dopingavslöjandet och upplevelsen av att avsluta sin elitidrottskarriär.

5.2 Dopingavslöjandet och avslutad karriär

Samtliga dopade informanter i arbetet har blivit tagna för användning av doping och även erkänt sig skyldiga. Vi ska här se på deras upplevelser av själva dopingavslöjandet och det att avsluta karriären, för att se om det kan ge oss en ytterligare infallsvinkel till hur man kan förstå varför de dopade sig i första hand.

Ben (D) beskriver känslan av att invänta att dopingkontrollanter skulle avslöja honom. De var honom i hämlarna och han ”kunde inte sova på flera dagar”. I tillägg till det inre kaos han känt länge var han nu även jagad av hotet om att bli avslöjad som en fuskare. Denna ytterligare stress upplevde han var på gränsen till vad han kunde tåla psykiskt för att hålla sig vid liv. Han kände att han ”helt klart höll på att dö”. Vändningen som sedan kom vid avslöjandet kan tyckas förvånande. Det blev ”den bästa dagen i hans liv” och han hade ”aldrig mått bättre”. All press släppte för honom. Inte bara oron för att åka fast, men han kunde nu ”ut och jogga för skoj skull”, vilket han inte kunnat förut. Han menar att det ”kändes helt sjukt”, nu kunde han ”lägga allting bakom sig” vilket han ”inte kunnat tidigare”. Man får en känsla av att både dopingen och avslöjandet gjorde att han kunde bryta sig ur elitidrottsbubblan och ett liv som för honom verkar innebära en tvångsmässig perfektionism och överdriven konformitet till sportetiken, vilket totalt tröttat ut honom både mentalt och fysiskt. Han tror själv att det kan vara nära sanningen och något hans kompisar sagt till honom i efterhand, att ”dopingen blev

ett sätt för honom att lägga av med allting”. En form av drastiskt tillbakadragande som förstörde idrottskarriären, men som var lösningen på att komma tillbaka till livet utanför elitidrottsbubblan.

Ben (D) är den ende av de tre som avslutade sin karriär efter dopingavslöjandet. Niklas (D) är i stark kontrast till honom i detta avseende. Medan Ben (D) beskriver hur han behövde komma ur elitidrottslivet och hur doping kan förstås som ett sätt för honom att bli tvingad att avsluta sin karriär, använde Niklas (D) doping för att kunna fortsätta och säkra sin plats som elitidrottare. Niklas (D) berättar hur det att avsluta sin karriär var det ”värsta han någonsin upplevt”. Han ”visste inte längre vem han var” då han hade ”gömt sig bakom den falska självkänslan” så länge. Detta kan förstås som en kombination av att han hade blivit så djupt involverad i elitidrottens koder och identiteten han skapat sig, samtidigt som han berättat hur han försummat stora delar utanför elitidrottsbubblan. Det upplevda obehaget kan också förstås som ett resultat av hur förändring ofta är en otillfredsställande tid, då individens plats i världen plötsligt är mindre självklar och betydelsen de givit till sin existens kan äventyras (Douglas, 1984 i Hunter, 2009 s.150). Genom att Niklas (D) åsidosatt ting utanför elitidrottsbubblan, kan förändringen att avsluta sin karriär ha upplevts mer skrämmande. Förändringen kan då uppfattas som ett hot på grund av att han saknade resurser till att hantera den (Douglas, 1984 i Hunter, 2009 s.150). Som till exempel resurser för att internalisera andra sociala fälts normativa koder.

Ulf (D) å andra sidan berättar hur hans dopingskandal förändrade hans inställning till idrotten till det bättre. För honom handlade en del av pressen inför mästerskapet och dopingen om att han upplevde att folk hade stora förväntningar på honom. Vi har tidigare visat hur han upplevde elitidrottsbubblan som en plats där både media och allmänheten pressade sig på honom och krävde resultat. Ulf (D) berättar hur upplevelsen av att känna sig sviken av folket, som enbart fanns där när han inte begick några misstag, så som doping, gjorde att han kunde sluta bry sig om vad folk tyckte. Han lärde sig att ”inte lyssna på folks prat”, varken det ”positiva eller negativa”, för att undkomma stressen och pressen han kände av detta. I likhet med Ben (D) blev doping en destruktiv lösning på det som för honom hade byggt upp sig till att resultera i doping. Detta visar hur dopingen inte nödvändigtvis är problemet i sig och hur viktigt det är att undersöka kontexten och livsvärlden där användning av doping uppstår.

Berättelser runt dopingavslöjandet och att avsluta sina karriärer har givit oss ytterligare insikter i de tre dopade informanternas användning av doping. Ben (D) beskriver en ohållbar och pressande livssituation som han upplevde höll på att kosta honom livet. En tvångsmässig perfektionism där lösningen blev att göra något icke-perfekt för att bryta sig ur elitidrottsbubblan och den upplevda pressen. Ulf (D) å andra sidan berättar hur hans dopingskandal förändrade hans inställning till idrotten till det bättre. Att folk inte längre gav honom lika mycket uppmärksamhet eller stöd gjorde att han kunde sluta bry sig om vad folk tyckte. Därmed blev han av med en del press som hade fått honom till att dopa sig i första hand. Båda är kontraster till Niklas (D), där doping istället var ett sätt att fortsätta och säkra sin plats som elitidrottare och en känsla av vem han var.

Tillsammans med kontextualiserande perspektiv från elitidrottsbubblan har vi i andra delen av analysen tagit del av fördjupande berättelser som hjälper oss förstå beslutet att dopa sig hos de tre dopade elitidrottarna i arbetet. Berättelser som handlat om både gränslös hängivenhet och perfektion till sportetiken, jagande efter mästerskap, skador, sjukdom, rehabilitering, press, bekräftelse och besvikelse. Men också djupare existentiella frågor, destruktiva tankar, livskriser och att bryta ut ur elitidrottsbubblan. Perspektiv som framhäver komplexiteten av användning av doping i elitidrott.

Häriifrån ska vi som avslut bege oss in i en sammanfattande diskussion, som har till syfte att tydliggöra analysens fynd och diskutera dess betydelser för insatser i förhållande till doping i elitidrott och vad som kan vara relevant att forska på framöver.

6 Avslutning

Prestationsfrämjande preparat har sedan långt tillbaka använts av idrottare runt omkring i världen. I och med flera händelser med tragiskt utfall av doping i elitidrott på 1960-talet började internationella olympiska kommittén (IOC) förstå allvaret i dopingproblematiken. Trots stora insatser i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet har det fortsatt att komma nya dopingskandaler.

Syftet med detta arbete har varit att försöka få insikt i hur elitidrottare beskriver sin livsvärld och hur man kan förstå att vissa elitidrottare dopar sig och andra inte. Trots en växande andel forskningslitteratur om sport har elitidrottarna ofta framställts på en abstrakt teoretisk nivå som inte gett rum för elitidrottarnas levda verklighet, som därmed distanserar oss från elitidrottarna. Utgångspunkten i detta arbete har därför varit en fenomenologisk och holistisk ram där vi tagit del av levd erfarenhet för att komma nära människorna i syfte att förstå vad det innebär att leva som elitidrottare och därmed förstå doping i elitidrott.

Metoden har varit kvalitativa intervjuer med tre dopade och sex icke-dopade individuella elitidrottare för att få inblick och förståelse för deras livsvärld elitidrottsbubblan. Kriminologin har traditionellt haft en stark fokusering på de avvikande subjekten. I tillägg till dopade elitidrottare tror jag därför att insikt från icke-dopade elitidrottarnas livsvärld kan bidra med en ytterligare dimension för att förstå doping i elitidrott. De teoretiska perspektiven i arbetet har varit teori om sportetik och överdriven konformitet, fenomenologi, teori om byte av normativa koder och post-subkulturell teori.

Insikter från elitidrottsbubblan visar tendenser för vad som kan vara kritiska faktorer, men också skyddande, i förhållande till användning av doping. Elitidrottarna beskriver målmedvetenhet genom strikt uppladdning inför tävling, att pressa sig trots skador och sjukdom och en mentalitet där man ger ”allt eller inget”. Berättelser om målmedvetenhet visar både en strävan efter perfektion och en total hängivenhet till idrotten, samt accepterande av risk och att inte godta några hinder, men också tendenser till att elitidrottarna fokuserar på framtida prestation och inte så mycket på uppladdning som ett mål i sig självt. Atleterna tenderar att utsätta njutning i nuet för framtida idrottsliga mål. Det har diskuterats huruvida flera av både de dopade och icke-dopade gränsar till positivt avvikande genom målmedvetenhet som går på bekostnad av hälsan. En överdriven målmedvetenhet som kan förstås som en okritisk strävan efter utveckling, perfektion och distinktion.

Vi har även sett hur planering och uppoffringar är en stor del av elitidrottarnas livsvärld. Exempel på detta har varit strikta träningsprogram som kan vara detaljplanerade för ett år framåt, samt åsidosättande av högtider och sociala umgängen. Datamaterialet har även visat kontraster till ett sådant beteende. Flera av de icke-dopade informanterna prioriterar aktiviteter som inte nödvändigtvis är optimala för elitidrotten. En inställning som kan förstås som en protest mot att prioritera elitidrotten framför allt annat och att jaga ”drömmen” utan ifrågasättande. Dessa ser ut att hålla en viss distans till elitidrotten vilket kan förstås som att de inte är lika involverade i dess koder och kan därför röra sig mer fritt in och ut av elitidrottbubblan.

Upplevelser av press är något elitidrottarna beskrivit i flera olika grader och sammanhang. I synnerhet tävlingar ser ut att vara en speciell källa till press då förlust potentiellt kan förstöra självkänslan. Självkänsla ser ut att vara knutet till den idrottsliga prestationen för majoriteten av informanterna. I tävlingsmomentet upplever även flera av atleterna sig utlämnade och sårbara för okänsliga uttalanden från media och folk då dessa ofta inte förstår helheten bakom ett sämre resultat.

Motgång och stora svängningar har beskrivits som en del av elitidrottsbubblan. När den dagliga hängivenheten och prioriteringen av idrotten inte ger resultat kan detta leda till en extra stor besvikelse och känsla av personligt misslyckande, vilket kan riskera att rubba självkänslan. Man kan dock se en viss skillnad i hur flera av de icke-dopade beskriver hur de jobbar med det mentala i större grad under sin karriär, jämfört med de dopade. Både i form av självterapi och med hjälp av psykolog.

Samtliga elitidrottare beskriver hur elitidrotten är något de kan få bekräftelse från och att detta på olika sätt är identitetsskapande för dem. Att identiteten som elitidrottare är kopplad till prestationer, gör att de är sårbara för att överträda hälsosamma gränser av vad de är villiga att utsätta sig för fysiskt och psykiskt för att behålla statusen som elitidrottare. Elitidrottsidentiteten är inte något givet eller inneboende i dem själva, utan något som de hela tiden måste underhålla genom topp-prestationer.

Både dopade och icke-dopade beskriver svårigheter med att hitta balans i idrottskarriären och flera har legat på gränsen till att överdriva sitt fokus på elitidrotten i den grad att andra ting i livet försumrats. Framförallt nämns familj, vänner och fokus på sig själv som områden i livet som är svåra att balansera. Medan uppmärksamhet på balans verkar komma mer i efterhand för de dopade, har de icke-dopade visat hur de på olika sätt skapat denna balans under karriären. Elitidrott är en strävande livsstil som under längre tid kan göra att sportens

koder förkroppsligas som en vana, som gör att atleterna behöver anstränga sig för att förhålla sig till ”vanliga livets” normer under och efter avslutad karriär.

Balansen som flera av de icke-dopade upplever sig ha under sina karriärer kan förstås som att de inte är villiga att prioritera sig själva och elitidrotten framför relationer och livet utanför elitidrottsbubblan. En inställning som kan ses som en invändning mot sportetiken om perfektion, hängivenhet och att en äkta atlet bör prioritera sporten framför allt annat. Även ett par av de icke-dopade som upplevt att de fokuserat för mycket på elitidrotten periodvis, berättar hur de upptäckte detta i tid för att kunna distansera sig och bygga upp både välmående och balans i livet igen. En balans där de kan röra sig friare mellan livets olika sociala fält som gynnar både livet inom och utanför elitidrottsbubblan.

Insikter från den gemensamma livsvärlden för både dopade och icke-dopade elitidrottare har givit kunskaper som använts för att explicit förstå de dopades berättelser om varför de dopat sig. Dessa insikter kan visa hur doping i elitidrott är mer komplext än en önskan att vilja vinna till varje pris, eller som ett resultat av en omoralisk människas handling.

Datamaterialet har visat hur strävan att ta sig till ett mästerskap var en kritisk punkt för timingen av doping för två av elitidrottarna. En av dessa har beskrivit en djup involvering i elitidrottsbubblans koder med en gränslös inställning till att inte acceptera några hinder mot sina mål som gjorde att han satte stor press på sig själv. En press som förvärrades av påtryckningar från media och allmänheten, och kanske även av hans egna tendenser till att isolera sig vid motgång. Användningen av doping i detta fall kan förstås som ett resultat av att de beskrivna faktorerna ovan sattes på sin spets vid en skada inför ett stort mästerskap. Den djupa involveringen i elitidrottsbubblans koder överskuggade en period vad han egentligen stod för och vem han ansåg sig vara. Något som kan ha gjort honom oflexibel i att se hur livet handlar om mer än vad sportkulturen förmedlar om att pressa sina gränser och aldrig vara nöjd.

Den andra dopade elitidrottaren har beskrivit sig som väldigt målmedveten, framåtsträvande och perfektionistisk i planerandet och utförandet av sin träning i sådan grad att han uppoffrade stora delar av sitt sociala liv både inom och utanför idrotten. Hans beteende kan förstås som ett okritiskt accepterande av och överdriven konformitet gentemot sportetiken om hängivenhet och perfektion. En gränslöshet han upprätthållit över så lång tid att det gjort honom utmattad och psykiskt ostabil. Detta i kombination med att han inte använde sig av någon typ av mental träning under sin karriär, och att han hade svårt att hantera nederlag, ser ut att ha skapat en psykologisk press som blev för mycket för honom. Han beskriver hur

sammanbrottet utlöstes genom nederlaget att förlora sin formtopp inför ett stort mästerskap. Ett nederlag och en besvikelse som kan ha förstärkts av att han känt sig orättvist behandlad inför uttagning till stora mästerskap genom många år. Användningen av doping beskriver han som ett utåtagerande utifrån en förtvivlan där han bara önskar att vara destruktiv. En förtvivlan över att inte nå sina mål, eller leva sitt liv så som han tänkt där han blivit fångad i elitidrottsbubblan genom att bli totalt fixerad över elitidrotten. Något som kan förstås som en så total involvering i sportens koder att han tillslut inte kunde förhålla sig till något annat. Han beskriver en livsvärld med tvångsmässig perfektionism där lösningen blev att göra något icke-perfekt för att bryta sig ur elitidrottsbubblan och den upplevda pressen. En form av drastiskt tillbakadragande som förstörde idrottskarriären, men som var lösningen på att komma tillbaka till livet utanför elitidrottsbubblan.

Den tredje dopade informanten har beskrivit hur han försvann in i det identitetsskapande vid elitidrotten och sportetiken. När han fann sin plats i världen som idrottare upplevde han även att finna sig själv. Det var något han var bra på och slapp känna sig annorlunda, vilket stärkte hans självkänsla. Han byggde upp en ny identitet där doping blev en hjälp till att prestera och därmed säkra sin position som elitidrottare. Han har även beskrivit hur bekräftelse från andra människor var viktigt för honom. Men också hur han drivits av vad som kan förstås som en existentiell rädsla som säger ”syns du inte så finns du inte”. Doping blev ett destruktivt sätt att behålla sin position och identitet som elitidrottare, ett alternativ han upplevde som bättre än att riskera att inte synas och känna att inte ha existerat som människa. Han såg därmed inte doping som något negativt eftersom det tillät honom att optimera sina förberedelser inför tävling. En gränslös målmedvetenhet och okritisk hängivenhet för att uppnå perfektion och som framförallt hjälpte honom att behålla sin nya elitidrottsidentitet och en existentiell trygghet. Att han inte visste vem han var när han avslutade sin karriär kan förstås som en kombination av att han hade blivit så djupt involverad i elitidrottens koder och identiteten hans skapat sig, som även inneburit att han försummat stora delar av livet utanför elitidrottsbubblan.

Coakley & Pike menar att överdriven hängivenhet och engagemang är ett av de största problemen i sport idag (2014 s.161). Det är ”citius, altius, fortius” som är taget på för stort allvar (Hughes & Coakly 1991, s.320). Användning av doping bryter mot formella sportsliga regler och länders lagar. De dopade elitidrottarna i detta arbete är därför avvikande från både antidopingstadgar och enligt lag. Alltså per definition – kriminella (Yesalis 2000, s.353). Användning av doping kan även förstås som en icke ifrågasatt acceptans av samhällets och

sportens oformella normer om hårt arbete, tävling och prestation (Coakley & Pike, 2014 s.152). Sportetikens logik kan ge förståelse för stora delar av elitidrottsbubblan. Det har dock poängterats att individerna är självbestämmande. Teorin om sportetik och överdriven konformitet har i tillsammans med fördjupade fenomenologiska perspektiv om intention, teori om kod-byte och post-subkulturell teori, givit en kombination av teorier som visar hur samhällsstrukturer och kultur påverkar individer, men också hur individer inte styrs direkt av detta. Sportens budskap tolkas genom elitidrottarnas individuella perceptioner och elitidrottarna agerar därefter i kraft av sin egen kreativa vilja. Trots att elitidrottsbubblans koder kan vara kraftfulla, har vi även sett hur elitidrottare inte enbart reproducerar sportetiken. Detta har skildrats genom både protest och distansering från sportetik på olika sätt. Samtidigt är det inte självklart vad som kan klassas och inte klassas som överdriven konform (positiv) avvikelse i varken teori eller datamaterial. Gränsdragningen för vad som är eller inte är en dysfunktion kan problematiseras. Vad som anses avvikande förändras över tid beroende av betydelsen folk ger handlingar, egenskaper och idéer av vad som är och inte är avvikande (Coakley & Pike, 2014 s.155). Idag anses extrema normer och beteenden inom sport ofta som något naturligt och hyllas av resten av samhället, då dessa bekräftar kulturella värderingar om hårt arbete, prestation och utveckling. Gränslösa elitidrottare definieras som förebilder när allmänheten inte är medveten om att avvikande beteende även kan vara ett överdrivet konformt beteende (Coakley & Pike 2014, s.152). Samhällets hyllning av elitidrottarens hängivenhet utan full vetskap till vad elitidrottare faktiskt gör, kan leda till förstärkning av redan extrema normer i sportmiljön, vilket kan öka risken för att idrottare blir överdrivet konforma till sportens normer. Denna kulturpåverkan kan i kombination med personliga kriser på olika sätt resultera i doping. Detta är en påverkan som media är delaktig i att förstärka då de ofta pratar om och med atleter på ett sätt som främjar normer om att de bör ”sikta mot toppen” (Gifford & Mangel, 1977). Media är därför med och förstärker de sportsliga normerna och bidrar till att fler elitidrottare utsätter sig för högre fysisk och psykiskt press. Media kommunicerar både ideal och myter (Shearing & Ericson, 2005 s.323) om vad en äkta elitidrottare är och vad detta innebär. Tillsammans med elitidrottarna, och resten av samhället som mottar budskapet, är media aktörer i en aktiv process som producerar en verklighet (Shearing & Ericson, 2005 s.329), som inte nödvändigtvis är sann. Dessa myter innebär press och orimliga förväntningar som på olika sätt kan bli destruktiva för elitidrottarna. De orimliga förväntningarna bör förstås i kontext av att vi lever i ett prestationssamhälle (Ehrenberg, 1991; Giddens, 1991) med en tro på konstant förbättring där man värderar både prestation och framgång högt (Østerberg, 1999). Ett samhälle där sportens

huvudmål är en reflektion av den moderna världens mest framträdande mål: idén om framsteg och utveckling. Elitidrott bör därmed inte förstås som en subkultur i traditionellt förstånd med normer som avviker från storsamhällets. Elitidrott kan förstås som en post-subkultur med flytande flexibla normer där prestationssamhällets accepterade normer förstärks och där beteenden som gränsar till gränslöshet hyllas både inom sport och storsamhälle. Detta kan fresta elitidrottare till att använda elitidrotten och dess normer för att spela på storsamhällets värderingar och uppnå status och identitet, vilket kan resultera i att elitidrottare inte blir bekräftade för något annat än sina idrottsliga prestationer. I sådana fall blir det lätt så att självkänslan står och faller med elitidrottskarriären.

Specifika händelser och upplevelser som beskrivits i arbetet kan inte generaliseras för att förstå varför vissa elitidrottare dopar sig och andra inte. Men vissa påvisade tendenser härifrån kan ändå vara värdefulla insikter till hälsosammare förhållanden för elitidrottare som kan motverka doping. Med utgångspunkt i att normer om framsteg, utveckling och prestation har spridit sig till alla sociala system (Luhmann, 1994) kan arbetets poänger även relateras till andra sociala fält i samhället. Studier visar till exempel att universitetsstudenter använder olika stimulerande preparat för att öka sina prestationer för att klara av pressen och kraven de upplever från både samhället och studentlivet (Jensen, Forlini, Partridge, & Hall 2016, s.2). Arbetet är därför relevant för fenomenet överdriven konformitet till prestationsfokuserade normer på fler sociala fält än inom elitsport.

Överordnade fynd är att elitidrottsbubblan på olika sätt beskrivits som en utmanande livsvärld av både de dopade och icke-dopade informanterna. Utmaningarna finns både på ett fysiskt och ett psykiskt plan. I den här livsvärlden syns tendenser till att de icke-dopade elitidrottarna jobbat mer med sitt mentala välmående under sina aktiva karriärer än de dopade, något som kan ha hjälpt dem att hålla en medvetenhet runt livsstil och välmående. Detta kan kopplas till hur flera icke-dopade även hållit en viss distans till elitidrotten och dess koder och inte involverat sig totalt i denna livsvärld. Detta är en kontrast till samtliga dopade som på olika sätt och av olika anledningar ser ut att ha involverat sig i elitidrotten i den grad att det blivit deras allt. Dopingens har kommit in i bilden av olika anledningar och i olika situationer, men kan för samtliga dopade förstås i samband med en djup involvering i elitidrottsbubblans koder (Anderson 1994, s.92).

I detta arbete har jag lagt stor vikt vid att, utifrån Coakley & Pikes (2014; se också Hughes & Coakley, 1991) teori, förstå sportetik som något som kan främja användning av doping i

elitidrott. Teorins huvudargument är att användning av doping framförallt handlar om att behålla sin plats som elitidrottare. I den ena berättelsen skildras doping som en hjälp till att rehabilitera sig för att kunna delta och prestera på ett stort mästerskap, vilket kan förstås som överdriven konformitet till normen om att acceptera risker och att överkomma hinder till varje pris. Den andra berättelsen genom att beskriva doping som en hjälp till att vara del av elitidrotten och därmed behålla sin elitidrottsidentitet. Bägge dessa tillfällen av doping kan förstås som ett resultat av överdriven konformitet till sportetiken, så som Coakley & Pikes teori beskriver det.

Den tredje berättelsen om doping sticker speciellt ut från datamaterialet och har bidragit till överraskande insikter. Den här informantens berättelse om doping kan på flera sätt förstås som att han påverkades i stor grad av sportkulturen och dess hets om perfektion och hängivenhet i likhet med Coakley & Pikes (2014; se också Hughes & Coakley, 1991) teori. Användningen av dopingen kan i detta fall förstås som att *strävan* efter att leva upp till ett sportsligt ideal gjorde honom psykiskt och fysisk utmattad, som i *sin tur* slutade med en mental kollaps. Doping kom inte in i bilden som ett *medel* till att *vara kvar* i elitidrotten. Användningen av doping för den här informanten kan snarare förstås som ett destruktivt utagerande från att normer om perfektion och hängivenhet har tröttat ut honom både fysiskt och psykiskt, där doping sedan blev en *väg ut* ur elitidrotten. Detta till skillnad från Coakley & Pikes (2014; se också Hughes & Coakley, 1991) teori som snarare fokuserar på hur överdrivet konforma atleter använder doping för att *fortsätta* vara involverade i idrotten. Detta visar hur situationer runt doping kan vara komplexa. Doping kan vara ett rop på hjälp som kanske bäst förstås genom närhet till individens levda verklighet genom rikliga beskrivningar av dess upplevelser, känslor och tankar för att förstå intentionen bakom handlingar. Detta ger möjlighet till att se hur doping inte behöver handla om elitidrotten i sig, men livskriser, existentiella funderingar och mänskliga dilemman.

Hughes & Coakley (1991, s.323) menar att trenden med ökande antal repressiva kontrollsystem för doping inte kommer eliminera det självdestruktiva och farliga beteendet som karaktäriserar stora delar av sporten idag. I stället behövs effektiv kontroll av överdriven konform avvikelser genom att få atleter, och andra som är direkt involverade i sport, att hitta en balans mellan att acceptera och ifrågasätta normerna som innefattas i sportetiken. Men också i andra sammanhang måste gränser i förhållande till hängivenhet och konformitet göras mer tydliga, så att atleter som engagerar sig i överdrivet konformt avvikande inte definieras som hjältar inom sport och media (Hughes & Coakley 1991, s.322). Personligen är jag delvis

enig i detta argument. Det behövs en motpol till ett samhällsklimat och en sportkultur som pressar elitidrottarna till att inte lyssna på sina kroppar och det allmänna välbefinnandet. Som arbetet har visat, kan samhällsklimat och kultur med prestationsfokus i kombination med kritiska tider i livet resultera i användning av doping. Därför behöver vi mindre idealisering av elitidrottare som uppvisar gränslös hängivenhet, perfektionism och risktagande. I linje med Hughes & Coakley (1991, s.316) menar jag även att sportens etik i sig är positiv, men den beskriver inte nödvändigtvis vad som gör en människa lycklig innanför och utanför elitidrottsbubblan. Det behövs nya normer och riktlinjer som främjar medvetenhet om gränser så att en äkta atlet kan definieras som någon med ”självbehärskning till att låta sig bli hel och frisk” i stället för att ignorera fysiska skador och mental ohälsa. Jag föreslår att i processen mot nya diskurser kring elitidrott och elitidrottare kan olika typer av media, så som journalister och debattörer, vara med och kommunicera nya sunda ideal som på sikt kan skapa nya sportnormer. Om det i slutänden faktiskt hjälper för att kommunicera nya sunda ideal är osäkert, men det kan bidra till att utmana de härskande sportsidealen och skapa välbehövd reflektion runt dem. Med utgångspunkt i att sport fungerar som en spegel för idealet om framsteg som andra sociala system kan observera och sträva efter (Tangen 1997), kan reflektion runt sportens kommunicerade ideal även påverka andra sociala fält där folk pressar sig på ett gränslöst och ohälsosamt sätt.

Arbetet har bland annat visat att elitidrottare som inte dopar sig har ett liv utanför elitidrotten som de önskar att ta vara på. Det kan därför vara viktigt att forska vidare på hur man bygger upp hälsosamma sportmiljöer som inte uteslutande uppmuntrar elitidrottarna till att fokusera på sporten, utan även uppmuntrar dem till att bygga upp ett liv utanför elitidrotten så att detta inte är det enda de involverar sig i.

Sporten är en aktivitet som genom historien förvandlats från en lekfull aktivitet för sin egen skull, till den moderna idrotten med ett inneboende syfte, där prestationen är viktigare än själva deltagandet (Frey & Eitzen 1991, s.507). Fler holistiska intervjuer av elitidrottare som går på djupet av deras upplevelser och levda erfarenhet kan vara gynnsamt för insikt om vad som stressar, pressar, samt gör att de mår bra som både elitidrottare och som människor. Detta kan bidra till fler insikter i hur man kan förstå varför vissa elitidrottare dopar sig och andra inte.

Antal ord: 37 225

Litteraturlista

- Allen-Collinson, J. (2009) Sporting embodiment: sport studies and the (continuing) promise of phenomenology. *Qualitative Research in Sport and Exercise*, 1(3), 279-296.
- Anderson, E. (1994) The code of the streets. *Atlantic Monthly*. 273(5), 81-94.
- Andrén-Sandberg, Å. (2013) *Encyclopedia of anti-doping*: In an era of evidenced based medicine [internet]. The Department of Surgery Karolinska Institutet, Stockholm: Karolinska Universitetssjukhuset Huddinge. Tillgänglig från: <http://www.rf.se/Antidoping/LitteraturMaterial/Forskning/> [Läst 31.11.2017].
- Bahrami, S., Yousefi, B., Kaviani, E., & Ariapooran, S. (2014) The prevalence of energetic drugs use and the role of perfectionism, sensation seeking and physical self-concept in discriminating bodybuilders with positive and negative attitude toward doping. *International Journal of Sports Studies*, 4, 174–180.
- Barland, B. (2016) *Fortellinger om doping og kroppskultur*. Oslo, Cappelen damm AS.
- Ben-Yehuda, N. (1990) Positive and negative deviance: More fuel for a controversy. *Deviant Behavior*, 11(3), 221-243.
- Besley, T. (2005) Foucault, truth telling and technologies of the self in schools. *Journal of Educational Enquiry*, 6(1).
- Best, J. & Luckenbill, D.F. (1982) *Organizing Deviance*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bilard, J., Ninot, G., Hauw, D. (2011) Motives for illicit use of doping substances among athletes calling a national antidoping phone-help service: an exploratory study. *Substance Use & Misuse*, 46(4), 359–367.
- Blackman, S. (2014) Subculture Theory: An Historical and Contemporary Assessment of the Concept for Understanding Deviance. *Deviant Behavior*, 35(6), 496-512.
- Bourdieu P. (2002) Habitus. I: Hillier J and Rooksby E (eds) *Habitus: A Sense of Place*, Burlington, VT: Ashgate, 27–34.
- Chananie-Hill, R.A, McGrath, S.A. & Stoll, J. (2012) Deviant or Normal? Female Bodybuilders Accounts of Social Reactions. *Deviant Behavior*, 33(10) 811-830.
- Clinard, M.B. & Meier, R.F. (1989) *Sociology of Deviant Behavior*. 7 uppl. Fort Worth, TX: Holt, Rinehart, and Winston.
- Coakley, J. & Pike, E. (2014) *Sports in Society*. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Cohen, A.K. (1955) *Delinquent Boys. The Culture of the Gang*. The Free Press: New York.
- Curra, J. (1994) *Understanding Social Deviance*. New York: Harper Collins.

- Dewey, J. (1958) *Experience and Nature*. New York: Dover.
- Dodge, D. (1985) The over-negativized conceptualization of deviance: A programmatic exploration. *Deviant Behavior*, 6(1), 17-37.
- Edie, J.M (1987) *William James and Phenomenology*. Bloomington: Indiana University Press.
- Ehrenberg, A. (1991) *Le Culte de la performance [The cult of performance]*. Paris: Calmann Lévy.
- Ehrnborg C. & Rosén T. (2009) The psychology behind doping in sport. *Growth Hormone & IGF Research*, 19(4), 285–287.
- Elliot, D. & Goldberg, L. (1996) Intervention and prevention of steroid use in adolescent. *American Journal of Sports Medicine*, 24(6), 46–47.
- Engelberg T., Moston S. & Skinner J. (2013) The final frontier of anti-doping: A study of athletes who have committed doping violations. *Sport Management Review*. 18. 268–279.
- Erickson K., McKenna J. & Backhouse S.H. (2015) A qualitative analysis of the factors that protect athletes against doping in sport. *Psychology of Sport and Exercise*. 16(2), 1-25.
- Ewald, K., & Jiobu, R. (1985) Explaining positive deviance: Becker's model and the case of runners and bodybuilders. *Sociology of Sport Journal*, 2, 144-156.
- Fangen, K. (2010) *Deltagende observasjon*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Farrall, S. (2009) We just live day-to-day, a case study of life after release following wrongful conviction. In: Lippens, R & Crewe, D. red. *Existentialist Criminology*. New York: a GlassHouse book 169-196.
- Flaatten, S. (2007) *Heroinister og kontorister*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Foucault, M. (1988b) Technologies of the self. In: Martin L.H., Gutman H. & Hutton P.H. red. *Technologies of the self*. Amherst: University of Massachusetts Press, 16–49.
- Frey, J.H., & Eitzen D.S. (1991) Sport and Society. *Annual Review of Sociology*. 17. 503–522.
- Gadamer, H.G (1975) *Truth and Method*. New York: The Seabury Press.
- Geertz, C. (1973) *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. New York: Basic Books.
- Giddens, A. (1991) *Modernity and self-identity*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Giddens, A. (2001) *Sociology*. Cambridge: Polity.
- Gifford, F., & Mangel, C. (1977) *Gifford on courage*. New York: Bantam Books.
- Gilje, N. & Grimen, H. (1995) *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Goode, E. (1991) Positive deviance: A viable concept. *Deviant Behavior*, 12(3), 289-309.

- Goode, E. (1994) *Deviant Behavior*. 4 uppl. Englewood Cliffs, NJ: Prentice- Hall.
- Goffman, E. (1961) *Asylums*. Garden City, NY: Doubleday.
- Goffman, E. (1963) *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. New York: Simon & Schuster.
- Gulliver, A., Griffiths, K. M., & Christensen, H. (2012) Barriers and facilitators to mental health help-seeking for young elite athletes: a qualitative study. *BMC Psychiatry*, 12, 157.
- Halvorsen, K. (2008) *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Heckert, A. & Heckert, D.A. (2002) A new typology of deviance: integrating normative and reactivist definitions of deviance. *Deviant Behavior*, 23(5), 449-479.
- Hermansson, G. & Moberg, T. (2014) *Anabola Androgena Steroider*. 3.1. Göteborg: Mediahuset i Göteborg AB.
- Holstein, J.A. & Gubrium, J.F. (1995) *The Active Interview*. University of Oxford. Tillgänglig från: <http://dx.doi.org/10.4135/9781412986120.n5> [läst 05.05.2017].
- Holt, R., Erotokrutou-Mulligan, L. & Sönksen, P. (2009) The history of doping and growth hormone abuse in sport. *Growth Hormone & IGF Research*, 19, 320–326.
- Howe, P.D. (2004) *Sport, Professionalism and Pain: Ethnographies of Injury and Risk*, London: Routledge.
- Hughes, R. & Coakley, J (1991) Positive deviance among athletes: the implications of overconformity to the sport ethic. *Sociology of Sports Journal*, 8 (4), 307-325.
- Hunter, B. (2009) White-collar offenders after the fall from grace. Stigma, blocked paths and resettlement. I: Lippens, R & Crewe, D. red. *Existentialist Criminology*. New York: a GlassHouse book 145-168.
- Husserl, E. (1931) *Ideas* (trans. Boyce Gibson W.R.). London: George Allen & Unwin.
- Huybers T. & Mazanov J. (2010) What drives athletes to take performance enhancing drugs? Insights from a choice modeling experiment. *Journal of Science and Medicine in Sport* 13(1), 19–32.
- Hvinden, B. (1986) *Kolleger imellom. Arbeidskulturen i servicebedrifter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jackson, M. (1989) Knowledge of the Body. I: Michael Jackson: *Paths toward a Clearing: Radical Empiricism and Ethnographic Inquiry*. Bloomington: Indiana University Press, 119-136.

- Jackson, M. (1996) Phenomenology, Radical Empiricism and Anthropological Critique I: Jackson, Michael. red. *Things as they are – New Directions in Phenomenological Anthropology*. Indiana University Press, 1-50.
- Jensen, C., Forlini, C., Partridge, B., & Hall, W. (2016) Australian university students' coping strategies and use of pharmaceutical stimulants as cognitive enhancers. *Frontiers in psychology*, 7, 277.
- Johnson, M.B. (2012) A systemic social-cognitive perspective on doping. *Psychology of Sport and Exercise*. 13, 317-323.
- Johnson M.D. (1990) Anabolic steroids use in adolescent athletes. *Pediatric Clinics of North America*, 37. 1111–1123.
- Klausen, A.M. (1996) *Lillehammer-OL og olympismen: et moderne rituale og en flertydig ideologi*. Vol. 10, KULT-bøker. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Kleinman, A. (1992) Pain and resistance: The Delegitimation and Relegitimation of Local Worlds. I: *Pain as Human Experience: An Anthropological Perspective*, red. DelVecchio Good, M-J, Brodwin P.E., Good B.J., Kleinman A. Berkeley: University of California Press, 169-197.
- Kvale, S. (1996) *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. London: Sage.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015) *Det kvalitative forskningsintervju*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Lentillon-Kaestner V. & Carstairs C. (2010) Doping use among young elite cyclists: A qualitative psychosociological approach. *Scandinavian Journal of Medicine and Science of Sports*, 20. 336–345.
- Liston, K., Reacher, D., Smith, A. & Waddington, I. (2006) Managing pain and injury in non-elite rugby union and rugby league: a case study of players at a British university, *Sport in Society*, 9, 388-402.
- Luhmann, N. (1994) *Beiträge zur funktionalen differenzierung der gesellschaft, Soziologische Aufklärung 4*. Frankfurt am Main: Westdeutscher Verlag.
- Lyng, R. (1990) Edgework: A Social Psychological Analysis of Voluntary Risk Taking. *The American Journal of Sociology*, 95(4), 851-886.
- Malbon, B. (1999) *Clubbing*. London: Routledge.
- Marx, K. & Engels, F. (1976) The German Ideology, övers. Dutt, C I: Marx, K. & Engels, F: *Collected Works*, vol 5. Moscow: Progress Publishers, 19-608.
- McCaghy, C. (1985) *Deviant Behavior*, 2 uppl. New York: MacMillan.

- Mead, G.H. (1934) *Mind, Self, and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Merleau-Ponty, M. (1962) *Phenomenology of Perception*, övers. Smith, C. London: Routledge.
- Merton, R. K. (1938) Social structure and anomie. *American Sociological Review*, 3, 673-682.
- Merton, R. K. (1968) *Social theory and social structure*. New York: Free Press.
- Miah A. (2004) *Genetically Modified Athletes: Biochemical Ethics, Gene Doping and Sport*. London: Routledge.
- Mickelsson, K. & Jonsson, E. (2011) Doping i samhället. *Statens folkhälsoinstitut* [internet] Tillgänglig från: <http://www.rf.se/Antidoping/LitteraturMaterial/> [Läst 31.11.2017].
- Murphy, P. & Waddington, I. (2007) Are elite athletes exploited? *Sport in Society*, 10, 239-255.
- Nafstad, I. (2013) *Et anstendig menneske. Møter mellom rusbrukere og det offentlige rom i Oslo*. Akademisk avhandling, Universitetet i Oslo.
- Nash, H.L. (1987) Do compulsive runners and anorectic patients share common bonds? *The Physician and Sportsmedicine*, 15(12), 162-167.
- Ohl F., Fincoeur B., Lentillon-Kaestner V., Defrance J. & Brissonneau C. (2013) The socialization of young cyclists and the culture of doping. *International Review for the sociology of sport*, 50(7), 1-18.
- Pappa, E. & Kennedy E. (2012) 'It was my thought ... he made it a reality': Normalization and responsibility in athletes' accounts of performance-enhancing drug use. *International Review for the Sociology of Sport*, 48(3), s.277–294.
- Petróczi, A. (2007) Attitudes and doping: a structural equation analysis of the relationship between athletes' attitudes, sport orientation and doping behaviour. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 2(34).
- Pike, E. & Scott, A. (2014) Safeguarding, injuries and athlete choice. I: Lang, M. & Harthill, M. red. *Safeguarding in sport*, London: Routledge.
- Riksidrottsförbundet (2007) *Eliten é liten – Men växer. Förändrade perspektiv på elitidrott*. [Internet]. Riksidrottsförbundet. 2007:11, Stockholm: Andrén & Holm. Tillgänglig från: http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_33837/cf_394/Eliten_e_liten-men_vaxer.PDF [Läst 06.11.2017].
- Roderick, M. (2004) English professional soccer players and the uncertainties of injury. I: *Sporting Bodies, Damaged Selves: Sociological Studies of Sports-related Injury*, Young, K. red. Oxford: Elsevier.

- Rosen, L.W., McKeag, D.B., Hough, D.O., & Curley, V. (1986) Pathogenic weight control behavior in female athletes. *The Physician and Sportsmedicine*, 14(1), 79- 84.
- Rudenko, V.P (2014) Main modern problems of doping in sport. *Pedagogika*, 1, 53-57.
- Sagarin, E. (1975) *Deviants and Deviance*. New York: Praeger.
- Sagarin, E. (1985) Positive deviance: An oxymoron. *Deviant Behavior*, 6(1), 169-181.
- Sartre, J.P. (1968) *Search for a Method*, övers. Barnes, H. New York: Vintage Books.
- Sartre, J.P. (1969) Itinerary of a Thought. *New Left Review* 58. 43-66.
- Schinkel, W. (2004) The Will to Violence. *Theoretical Criminology*, 8(1), 5-31-
- Schutz, A. & Luckman, T. (1989) *The Structures of the Life-World*, vol. 2, övers. Zaner, R.M. & Parent, D.J. Evanston: Northwestern University Press.
- Scull, A. T. (1988) Deviance and social control. I: Smelser, N, red. *Handbook of sociology*, Newbury Park, CA: Sage, 667-693.
- Sefiha, O. (2012) Bike racing, neutralization, and the social construction of performance-enhancing drug use. *Contemporary Drug Problems*, 39(2), 213-245.
- Seppänen, P. (1989) Competitive Sport and Sport Success in the Olympic Games: A Cross-Cultural Analysis of Value Systems. *International Review for the Sociology of Sport* 24(4), 275-282.
- Shapiro H. (1989) *Facts on Drugs in Sport*. Gloucester: Gloucester Press.
- Shearing, C. & Ericson, R. (2005) Culture as a figurative of action. I: Newburn, T. red. *Policing: Key Readings*. Cullompton: Willan Publishing, 315-337.
- Smith, A. C. T., Stewart, B., Oliver-Bennetts, S., McDonald, S., Ingerson, L., Anderson, A., & Graetz, F. (2010) Contextual influences and athlete attitudes to drugs in sport. *Sport Management Review*, 13, 181–197.
- Spreitzer, M.G & Sonenshien, S. (2004) Toward the Construct Definition of Positive Deviance. *American Behavioral Scientist*, 47(6), 828-847.
- Stewart B. & Smith A.C.T. (2008) Drug use in sport. Implications for public policy. *Journal of Sport & Social Issues*, 32(3), 278–298.
- Tangen, J.O. (1997) Samfunnets idrett: en sosiologisk analyse av idrett som sosialt system: dets evolusjon og funksjon fra arkaisk til moderne tid. Akademisk avhandling, Institute of Sociology, University of Oslo.
- Thagaard, T. (2011) *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Tutenges, S. (2010) *Louder! Wilder! Danish Youth at an International nightlife resort*. Copenhagen: Department of Sociology, Copenhagen University.

- Vallerand, R. J. (2007) Intrinsic and extrinsic motivation in sport and physical activity: a review and a look at the future. I: Tenenbaum, G. & Eklund, R.C. red. Handbook of sport psychology. 3 uppl. Hoboken, NJ: Wiley.
- Vogel J. (1994) Social Report for the Nordic Countries. Living Conditions and Inequality in the late 1980's, *Statistical Report of the Nordic Countries*, 55, 1991.
- Waddington, I. (2006) Ethical problems in the medical management of sports injuries: a case study of English professional football. I: Loland, S. Skirtad, B. & Waddington, I. red. *Pain and Injury in Sport: Social and Ethical Analysis*, London: Routledge.
- Waddington, I. & Smith, A. (2009) *An Introduction to Drugs in Sport: Addicted to winning?* New York: Routledge.
- Watson, J. (2005) College student-athletes' attitudes toward help-seeking behavior and expectations of counseling services. *Journal of College Student Development*, 46(4), 442–449.
- Weber, M. (1949) *The methodology of the social sciences*. New York: Free Press.
- Weinzierl, R. & Muggleton, D. (2003) *The Post-Subcultures Reader*. Oxford, New York: Berg.
- Wiefferink, C.H., Detmar, S.B., & Coumans, B. m.fl. (2008) Social psychological determinants of the use of performance-enhancing drugs by gym users. *Health Education Research*, 23(1), 70–80.
- Wild, J. (1969) *The Radical Empiricism of William James*. New York: Doubleday.
- Willing, C. (2008) *Introducing Qualitative Research in psychology*. 2 uppl. Milton Keynes: Open University Press/McGraw Hill.
- Wilshire, B. (1968) *William James and Phenomenology: A study of "The Principles of psychology."* Bloomington: Indiana University Press.
- Wolfe, T. (1979) *The right stuff*. New York: Farrar, Straus, Giroux.
- Yesalis, C.E. (2000) *Anabolic Steroids in Sport and Exercise*. Human Kinetics: The Pennsylvania State University.
- Zucchetti, G., Candela F. & Villosio C. (2013) Psychological and social correlates of doping attitudes among Italian athletes. *International Journal of Drug Policy*, 26(2) 162–168.
- Østerberg, D. (1999) *Det moderne: et essay om Vestens kultur 1740-2000*. Oslo: Gyldendal.